

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006-2020

Aktualizacja najważniejszych wskaźników diagnostycznych

**ANEKS DO TOMU I
UWARUNKOWANIA I DIAGNOZA
STANU WYJŚCIOWEGO**

KWIECIEŃ 2009

Wprowadzenie

Niniejszy dokument stanowi Aneks do tomu I „Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006-2020”. Tytułowa „Aktualizacja najważniejszych wskaźników diagnostycznych” miała na celu zbadanie, pod kątem sytuacji społeczno-gospodarczej, zmian jakie zaszły regionie i ukazanie najważniejszych trendów i płaszczyzn rozwojowych. Do głównych obszarów podlegających analizie należały: gospodarka, społeczeństwo i zasoby ludzkie oraz atrakcyjność i spójność terytorialna.

„Aktualizacja najważniejszych wskaźników diagnostycznych została opracowana pod koniec 2007 roku. Przesłanką, która towarzyszyła idei powstawania niniejszego dokumentu był zamysł, aby stanowił on punkt wyjścia do dalszej dyskusji nad ostatecznym kształtem Strategii, wypracowywanym w ramach procesu aktualizacji.

SPIS TREŚCI

I. Gospodarka	5
Produkt Krajowy Brutto	5
Wartość Dodana Brutto	8
Majątek trwały i inwestycje	10
Działalność badawczo-rozwojowa i innowacyjna	12
Przemysł	14
Budownictwo	15
Usługi rynkowe	16
Turystyka	17
Usługi nierynkowe	20
Rolnictwo	20
Eksport i import województwa	23
Poziom i jakość przedsiębiorczości w regionie	24
Infrastruktura społeczeństwa informacyjnego	28
II. Społeczeństwo i zasoby ludzkie w regionie	35
Demografia	35
Ludność i gęstość zaludnienia	35
Przyrost naturalny	35
Migracje ludności	36
Struktura wiekowa ludności	38
Odsetek ludności w grupach wiekowych	38
Ochrona zdrowia	39
Kultura fizyczna	41
Edukacja	41
Wychowanie przedszkolne	41
Szkolnictwo podstawowe	42
Szkolnictwo gimnazjalne	43

języki obce i informatyzacja w szkołach podstawowych i gimnazjalnych	44
Szkolnictwo średnie	45
Przyszkolna infrastruktura sportowa.	46
Szkolnictwo wyższe	46
Struktura wykształcenia ludności i kształcenie ustawiczne.....	47
Rynek pracy.....	48
Bezrobocie.....	49
Struktura bezrobocia.....	50
Bezrobocie wśród osób niepełnosprawnych	51
Ranking zawodów	51
Bezrobocie - prognozy.....	52
Warunki i poziom życia	55
Warunki mieszkaniowe	56
Bezpieczeństwo i ład publiczny	57
Infrastruktura graniczna	57
Zagrożenia chemiczne.....	58
Zintegrowany system ratownictwa medycznego.....	59
III. Atrakcyjność i spójność terytorialna	62
Położenie województwa lubelskiego	62
Zasoby naturalne.....	63
Zasoby wodne.....	63
Zasoby glebowe.....	66
Zasoby leśne.....	66
Walory dziedzictwa przyrodniczego	68
Ochrona przyrody i krajobrazu	71
Osadnictwo	73
Urbanizacja - wg podregionów.....	73
Zróżnicowanie wewnętrzne regionu.....	75
Atrakcyjność inwestycyjna.....	80
Stan i zagrożenia środowiska	81
Stan czystości i zagrożenia powietrza atmosferycznego.....	81
Infrastruktura ochrony środowiska	89

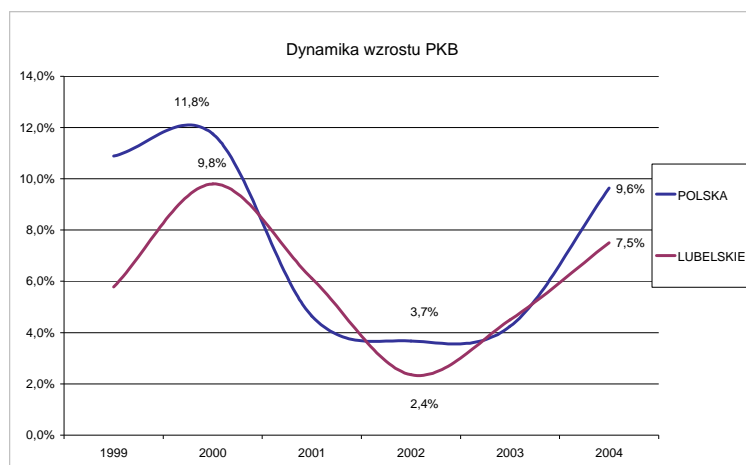
Komunikacja i transport	91
Infrastruktura graniczna	106
Transport lotniczy	113
Elektroenergetyka.....	114

I. GOSPODARKA

PRODUKT KRAJOWY BRUTTO

Produkt Krajowy Brutto Województwa Lubelskiego należy do najniższych w kraju. Jest dwukrotnie niższy niż potencjał terytorialny i o 40% niższy niż potencjał ludnościowy. Zmniejsza się w relacji do średniej krajowej o ok. 0,5 punktu procentowego rocznie

Produkt Krajowy Brutto województwa lubelskiego osiągnął w 2004r. wartość 36 707,8 mln zł. Od 1998r. wzrósł w sumie o 141,7%, w kraju analogicznym okresie 153,6%.

Wykres 1: Dynamika wzrostu PKB w Polsce w województwie na przestrzeni lat 1999-2004

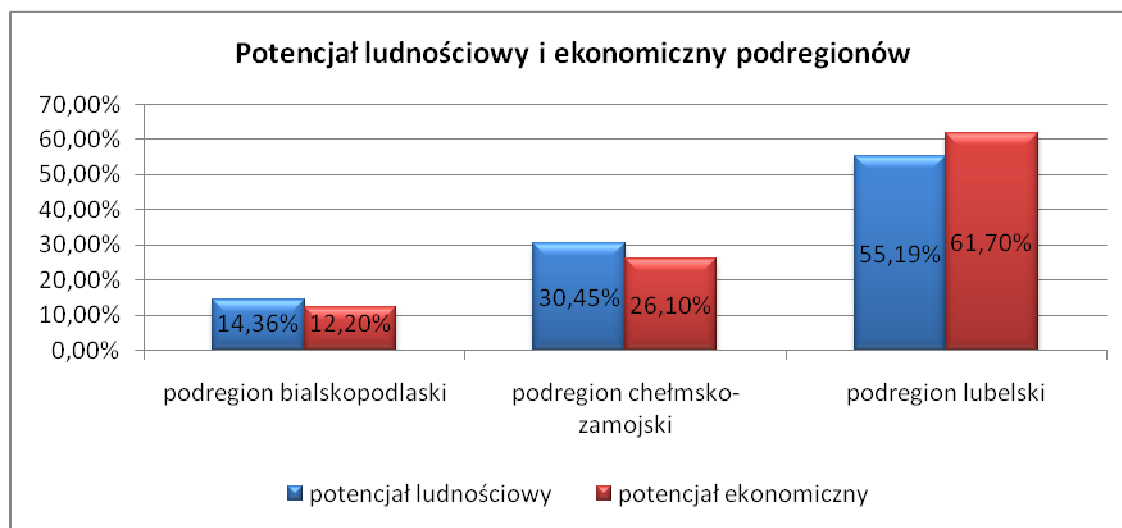
źródło: opracowanie własne na podstawie GUS (ceny bieżące)

Dynamika wzrostu PKB wskazuje na niekorzystne zjawisko wolniejszego rozwoju województwa lubelskiego w stosunku do średniej krajowej. Zarówno w okresach dobrej koniunktury, jak i spowolnienia gospodarczego wartości PKB w regionie rosną wolniej niż w kraju. W okresie największego spowolnienia wzrostu w roku 2002 różnica w tempie rozwoju wyniosła 1,3 punktu procentowego, a w okresach szybkiego rozwoju (lata 2000 i 2004) nawet 2,1 p.p. Jeśli te trwale tendencje nie zostaną przełamane, województwo nadal będzie powiększało znaczny już dystans rozwojowy względem reszty kraju i Unii Europejskiej.

Potwierdza to udział województwa w PKB kraju, który wyniósł w 2004 roku niespełna 4% i w porównaniu do 1998 roku zmniejszył się o ponad 0,3 punktu procentowego, tj. o 8%. Potencjał gospodarczy regionu jest zatem znacznie słabszy niż potencjał demograficzny:

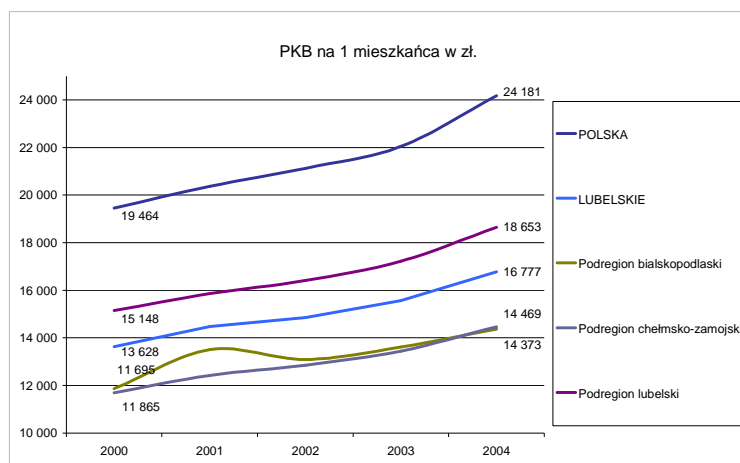
5,7% ludności kraju i udziału w zatrudnieniu krajowym na poziomie 5,8% oraz terytorialny: 8% powierzchni kraju.

Województwo lubelskie cechuje się dużym zróżnicowaniem wewnątrzregionalnym wskaźnika PKB na mieszkańca oraz udziału poszczególnych podregionów w wartości PKB. Jedynie podregion lubelski charakteryzuje się wyższym potencjałem gospodarczym (mierzonym wartością PKB) niż ludnościowym.

źródło: opracowanie własne na podstawie GUS

Podobnie kształtuje się wskaźnik PKB/1 mieszkańca. W podregionie lubelskim jest obecnie na poziomie 111,2% średniej wojewódzkiej, przy najniższej wartości 109,5 w 2001r.. W pozostałych dwóch podregionach wskaźnik ten odnotowuje znacząco niższe poziomy. W białkopodlaskim spadł z 87,1% średniej wojewódzkiej do 85,7%; w podregionie chełmsko-zamojskim wzrósł z 85,8% do 86,2% średniej dla województwa. Obserwowane historyczne tendencje wskazują na stały trend wzrastania gospodarczych zróżnicowań wewnątrz regionu.

źródło: opracowanie własne na podstawie GUS

W procesie tworzenia PKB uczestniczą trzy grupy czynników¹:

- czynnik pracy,
- czynnik kapitału,
- czynnik postępu technicznego, nazywany również czynnikiem wiedzy.

Udział czynników wytwórczych w procesie wzrostu PKB w województwie lubelskim przedstawia poniższa tabela.

Tabela 1: Udział czynników wytwórczych w procesie wzrostu PKB w Polsce i województwie lubelskim w latach 1998 – 2003						
	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Polska						
Stopa wzrostu PKB ceny stałe	4,68%	3,46%	3,81%	0,70%	1,40%	3,80%
- udział pracujących	-0,10%	-1,15%	-2,76%	-2,57%	-0,35%	-1,01%
- udział majątku	0,88%	1,10%	0,77%	0,56%	0,56%	0,46%
- udział postępu techniczno- organizacyjnego	3,90%	3,51%	5,79%	2,071%	1,17%	4,35%
Województwo lubelskie						
Stopa wzrostu PKB ceny stałe	2,42%	-0,57%	2,82%	1,99%	-0,01%	

¹ Na podstawie „Prognozy makroekonomicznej województwa lubelskiego”, Piotr Kapuś, Lublin 2005

- udział pracujących		-1,46%	-1,83%	-1,64%	-0,17%	-0,31%
- udział majątku		0,94%	0,10%	-0,23%	0,12%	0,44%
- udział postępu techniczno-organizacyjnego		-0,06%	4,56%	3,86%	0,04%	

Źródło: „Prognoza makroekonomiczna województwa lubelskiego na lata 2006-2020” Piotr Kapuś Lublin 2005

Analiza wskazuje, że istnieje korelacja pomiędzy dynamiką zatrudnienia a dynamiką wartości PKB. W przypadku województwa lubelskiego wynika ona z pracochłonnego charakteru gospodarki. Spadek zatrudnienia o 28,6% w latach 1998-2002 spowodował obniżenie dynamiki wzrostu PKB (ceny stałe) ze 102,42% w 1998 roku do 99,99% w 2002 roku.

Ważnym czynnikiem wzrostu PKB są nakłady inwestycyjne. Współczynnik korelacji między stopą wzrostu nakładów inwestycyjnych a stopą wzrostu PKB w latach 1998 – 2002 wynosi dla Polski 0,8822, a dla województwa lubelskiego 0,7724, co świadczy o niższej produktywności majątku trwałego w województwie niż w kraju. Wolniejszy rozwój gospodarczy województwa niż całej Polski wynika po części z niskiego poziomu nakładów inwestycyjnych a także niższego udziału w inwestycjach wydajnych innowacji technologicznych.

Udział postępu techniczno-organizacyjnego w procesie tworzenia PKB jest bardzo zmienny, co może świadczyć o braku trwałych podstaw do budowy gospodarki opartej na wiedzy – braku ukształtowanego systemu wdrażania innowacji.

WARTOŚĆ DODANA BRUTTO

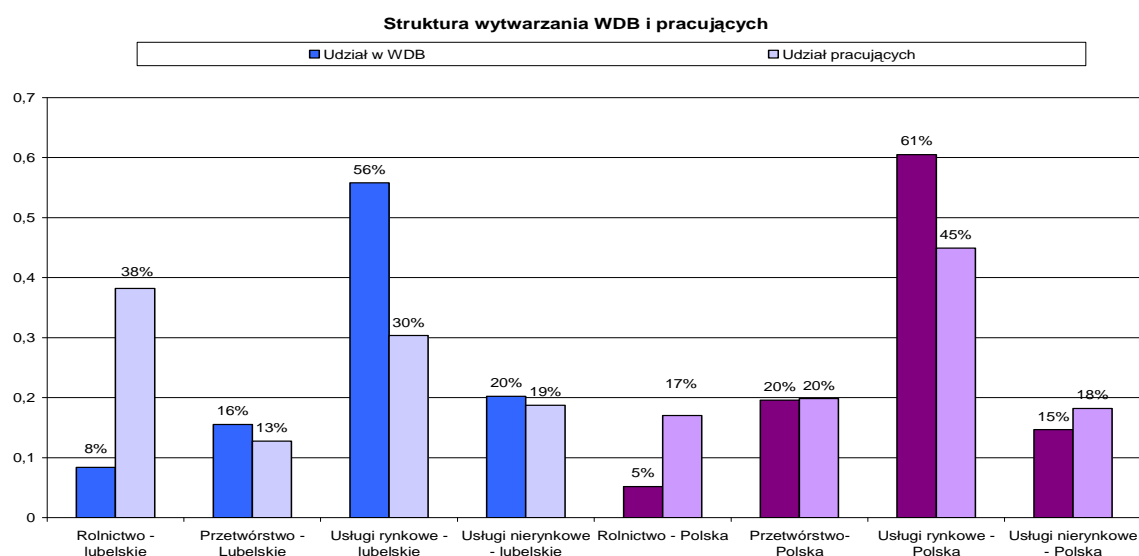
W 2002 roku wartość dodana brutto (WDB) wytworzona w regionie lubelskim

Wytwarzanie Wartości Dodanej Brutto w Województwie Lubelskim charakteryzuje się niekorzystną strukturą (wysokim udziałem rolnictwa i usług nierynkowych) oraz nieefektywnym wykorzystaniem siły roboczej, szczególnie w rolnictwie (53% wydajności pracy w stosunku do średniej krajowej)

osiągnęła poziom 32,6 mld zł, co stanowiło niecałe 4% WDB kraju. Udział ten zmniejszył się o 0,3 punktu procentowego (tj 7,7%) w porównaniu do roku 1998. Trend zmian wkładu województwa lubelskiego w wytwarzanie wartości dodanej Polski wykazuje trwały i systematyczny spadek.

Struktura tworzenia WDB regionu według sektorów ekonomicznych jest niekorzystna. Cechuje ją niższy niż w kraju udział usług rynkowych (z budownictwem) i przemysłu przetwórczego, natomiast wyższy jest udział sektora rolnictwa.

Porównanie udziału sektorów ekonomicznych w wytwarzaniu WDB regionu z udziałem pracujących w danym sektorze wskazuje wydajność pracy. W województwie lubelskim, w sektorze rolnym 38% pracujących wytwarza 8% wartości dodanej. Poprzez tak duży udział nieefektywnego rolnictwa pozostałe sektory plasują się powyżej średniej (różnica pomiędzy procentowym udziałem pracujących a udziałem w WDB regionu). Szczególnie wysoka wydajnością charakteryzują się usługi rynkowe (z budownictwem).

źródło: opracowanie własne na podstawie Regionalnej Bazy Danych HERMIN

Bezwzględnie wartości wydajności (i wartości) pracy w poszczególnych sektorach obrazuje poniższa tabela:

Tabela 2. Wydajność pracy wg sektorów ekonomicznych w 2004r. (WDB w zł. na 1 pracującego)

Sektor:	Rolnictwo	Przetwórstwo przemysłowe	Usługi rynkowe (z budownictwem)	Usługi nierynkowe
Polska	18`469	59`780	81`491	48`742
Lubelskie	9`818	54`616	82`252	48`302

Podobnie jak poziom PKB struktura tworzenia WDB jest zróżnicowana wewnątrz regionu. Najmniej korzystna struktura ukształtowała się w podregionie białskopodlaskim. Cechuje ją największy wśród podregionów udział rolnictwa i usług nierynkowych, najmniejszy udział przemysłu, budownictwa oraz usług rynkowych. Nieco korzystniejszą strukturę, ze względu na znaczący udział przemysłu posiada podregion chełmsko – zamojski.

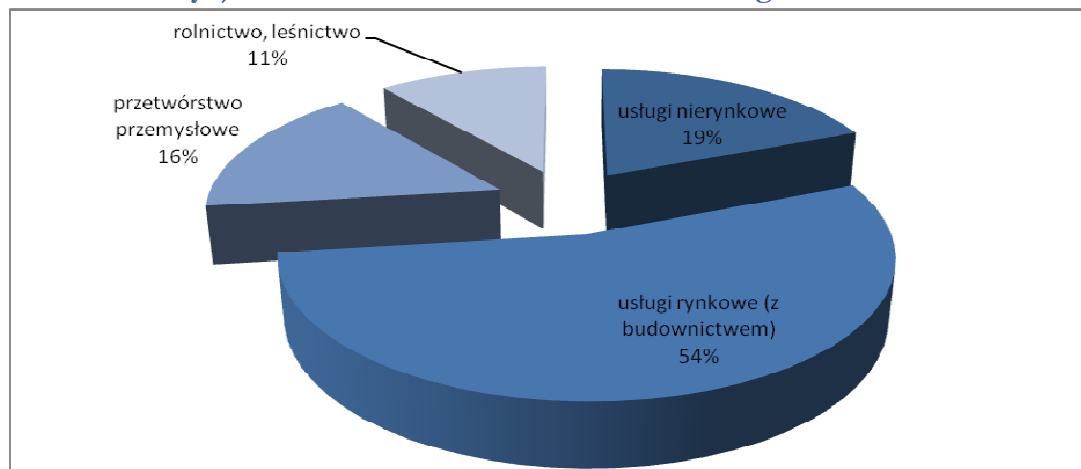
Niskie wartości WDB/1pracującego w poszczególnych sektorach wskazują na niekorzystną strukturę gospodarki województwa oraz jej mało konkurencyjny i innowacyjny charakter, z dużym udziałem rolnictwa jako sektora o niskiej wartości dodanej i niskim udziałem przemysłu, w którym dominują gałęzie tradycyjne niskiej techniki. O tempie wzrostu gospodarczego w długim okresie decydują strukturalne cechy gospodarki, to znaczy czynniki odpowiadające za efektywność przetwarzania nakładów czynników produkcji w produkt finalny. Do czynników determinujących wzrost długookresowy należą nakłady na rozwój kapitału ludzkiego oraz na badania i rozwój (B+R) a także innowacyjne inwestycje.

MAJĄTEK TRWAŁY I INWESTYCJE

Lubelszczyzna zajmuje ostatnie miejsce w kraju pod względem wartości środków trwałych i nakładów inwestycyjnych na mieszkańca. Atrakcyjność inwestycyjna województwa jest także jedną z najniższych (15 miejsce wśród 16 województw).

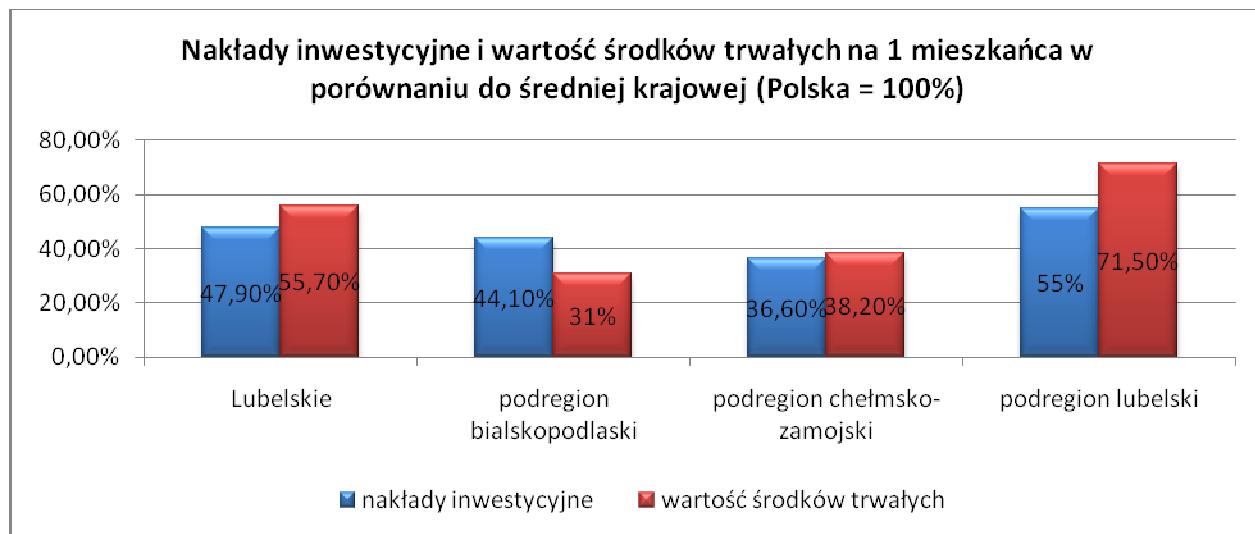
Wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach województwa lubelskiego wynosiła w 2005 r. 32,2 mld zł, co stanowiło 7,9% udziału krajowego. Pod względem wartości brutto środków trwałych w przeliczeniu na jednego mieszkańca województwo lubelskie zajmuje ostatnie, 16 miejsce (z kwotą 14,8 tys. zł wobec 26,6 tys. średniej krajowej). Podobnie wygląda sytuacja w przypadku nakładów inwestycyjnych na mieszkańca: ostatnie miejsce wśród regionów (994 zł w porównaniu do ponad 2 tys. dla kraju).

Wykres Inwestycje w środki trwałe w 2004r. według sektorów ekonomicznych.

źródło: opracowanie własne na podstawie Regionalnej Bazy Danych HERMIN

Rysują się także duże różnice pomiędzy podregionami Lubelszczyzny, które, o ile nie nastąpi szybki wzrost inwestycji, będą prowadziły do dalszego pogłębiania różnic w poziomie rozwoju gospodarczego.

Niekorzystnym zjawiskiem jest niskie tempo modernizacji i wymiany majątku trwałego w regionie. Wskaźnik odnowienia, mierzony wartością łącznych nakładów inwestycyjnych przedsiębiorstw w latach 2002-2005 w odniesieniu do wartości środków trwałych brutto w roku 2005, wynosi dla województwa lubelskiego 23,1% (kraj 27,7%).

W porównaniu z innymi regionami, zaangażowanie Bezpośrednich Inwestycji Zagranicznych w województwie lubelskim jest stosunkowo niewielkie. Na koniec 2003 roku na region przypadało tylko 2,2 % z ogólnej wartości bezpośrednich inwestycji zagranicznych zaangażowanych w Polsce. Świadczy to o stosunkowo małym zainteresowaniu kapitału zagranicznego inwestowaniem na Lubelszczyźnie. Stosunkowo niewielkie zaangażowanie inwestycyjne firm z kapitałem zagranicznym, a także ich niska aktywność eksportowa, świadczy o niewielkim wpływie kapitału zagranicznego na proces modernizacji gospodarki regionalnej i wzrost jej konkurencyjności.

Prowadzone analizy atrakcyjności inwestycyjnej Województwa Lubelskiego wskazują, że nie należy liczyć na zwiększenie roli inwestycji zewnętrznych w rozwoju ekonomicznym regionu. Lubelszczyzna zajmuje przedostatnie, 15 miejsce w ocenie atrakcyjności inwestycyjnej województw prowadzonej przez Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową. Miejsce to utrzymuje we wszystkich kolejnych raportach. Według wyników badania czynnikami w największym stopniu negatywnymi są: stan infrastruktury społecznej (16 pozycja wśród województw), aktywność wobec inwestorów (poz. 15), dostępność transportowa (poz. 15), zasoby i koszty pracy (poz. 14), infrastruktura gospodarcza (poz. 14). Umiarkowanie negatywny jest wewnętrzny rynek zbytu (poz. 12), a pozytywnie oceniony został poziom bezpieczeństwa powszechnego (poz. 2 wśród województw).

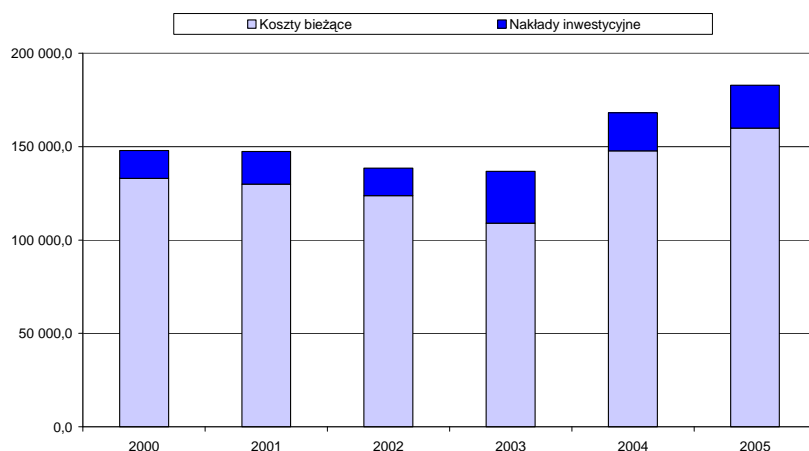
DZIAŁALNOŚĆ BADAWCZO-ROZWOJOWA I INNOWACYJNA

Bazą badawczo – rozwojową (B+R) regionu są uczelnie wyższe, centra technologiczne, instytuty naukowo – badawcze oraz przedsiębiorstwa. W województwie lubelskim jest to (stan na 2007 r):

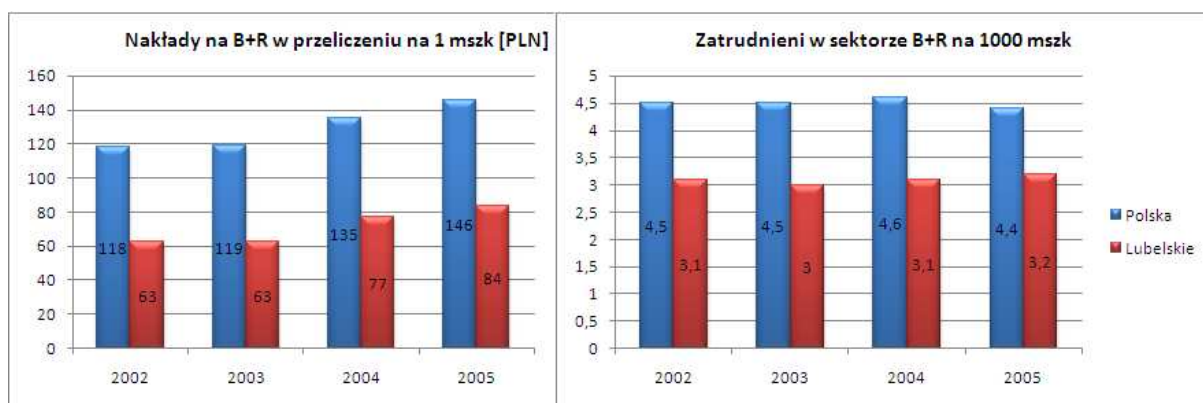
- 11 wyższych uczelni;
- 8 instytutów naukowych;
- 3 wydzielone w strukturze uczelni wyższych centra technologiczne: Centrum Biotechnologii, Centrum Elektroniki, Optoelektroniki i Teleinformatyki, Centrum Ochrony Środowiska.

W 2005 r. 40 jednostek prowadziło działalność badawczo rozwojową, z czego 26 w przedsiębiorstwach (65%). Podobne proporcje zachowane są dla Polski, gdzie udział przedsiębiorstw w liczbie jednostek prowadzących działalność B+R wynosi 63,7%. W regionie jest ulokowanych 3,6% ogólnej liczby takich jednostek w kraju, co jest wskaźnikiem niższym niż udział w produkcji PKB czy WDB, a nakłady finansowe wynoszą niecałe 3,3% sumy dla Polski.

Nakłady na działalność badawczo-rozwojową w województwie lubelskim

Nakłady na działalność badawczo-rozwojową stanowiły w Polsce (w 2004r) 0,56% PKB, w województwie lubelskim 0,46%, czyli o 18% udziału mniej (w 2003r było to 26%). W 2005 r. wartość nakładów ogółem wyniosła 182,9 mln zł, z czego niecałe 23 mln to nakłady inwestycyjne (12,5%). W kraju w środki trwale zainwestowano prawie 21% całości nakładów.

W latach 2000-2005 udział nakładów inwestycyjnych w działalności badawczo-rozwojowej wynosił średnio: dla Polski 18%, dla Lubelszczyzny 13%.

Zatrudnienie w sferze B+R w 2005 roku wyniosło 3457 etatów (w ekwiwalentach pełnego czasu pracy – EPS). Struktura zatrudnienia w sferze B+R według miejsca pracy w województwie jest mniej korzystna niż w kraju, ze względu na niższy poziom zatrudnienia w jednostkach badawczo – rozwojowych i rozwojowych, czyli biorących bezpośrednio udział w tworzeniu innowacji oraz przedsiębiorstwach przemysłowych, gdzie wyniki badań są bezpośrednio wdrażane w produkcji. W kraju udział osób zatrudnionych w sferze badawczo-rozwojowej w przemyśle wynosi 7,4%, w województwie 5,6% ogółu pracowników B+R.

W strukturze nakładów wydatkowanych na B+R, podobnie jak w kraju, największa część środków (ponad 38%) przeznaczana jest na badania podstawowe, zaś najmniej (niecałe 28%) na prace rozwojowe. Niekorzystnie kształtuje się także struktura finansowania badań i rozwoju. Udział środków pochodzących z przedsiębiorstw w nakładach B+R, stanowi tylko 9,7% (w roku 1999 było to 27%), zaś większość środków na badania, tj. około 78% pochodzi ze środków budżetowych państwa. Jest to struktura odwrotna niż w krajach UE, gdzie około 63% środków na B+R pochodzi z sektora prywatnego.

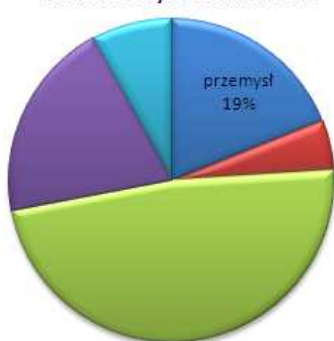
W przedsiębiorstwach województwa lubelskiego nakłady na działalność innowacyjną w 2005 roku kształtowały się na poziomie 528 mln zł. Oznacza to duży, niemal 50% wzrost w porównaniu z rokiem 2004, co nie dało nawet osiągnięcia poziomu roku 2002. Udział

nakładów innowacyjnych wyniósł w województwie zaledwie 3,6% nakładów krajowych. należy jednak zauważyć, iż w ogóle inwestycji w przedsiębiorstwach było to 24,3%, przy wskaźniku 18,5% dla kraju.

Obraz obecnej sytuacji gospodarczej województwa lubelskiego, poziom wdrożeń innowacji wskazuje, że podstawowym problemem Lubelszczyzny jest niska efektywność wykorzystania posiadanych zasobów naturalnych, rzeczowych oraz kapitału ludzkiego. Bez rozwoju działalności innowacyjnej województwo nie ma szans na poprawę konkurencyjności. Analiza potencjału naukowo badawczego regionu w kontekście jego wykorzystania dla rozwoju innowacyjności w poszczególnych dziedzinach gospodarki, wskazuje na konieczność dokonania zmian w zakresie struktury wydatkowania środków na działalność B+R, oraz zasad współpracy pomiędzy jednostkami badawczo-rozwojowymi a przedsiębiorstwami.

PRZEMYSŁ

Struktura wytwarzania WDB

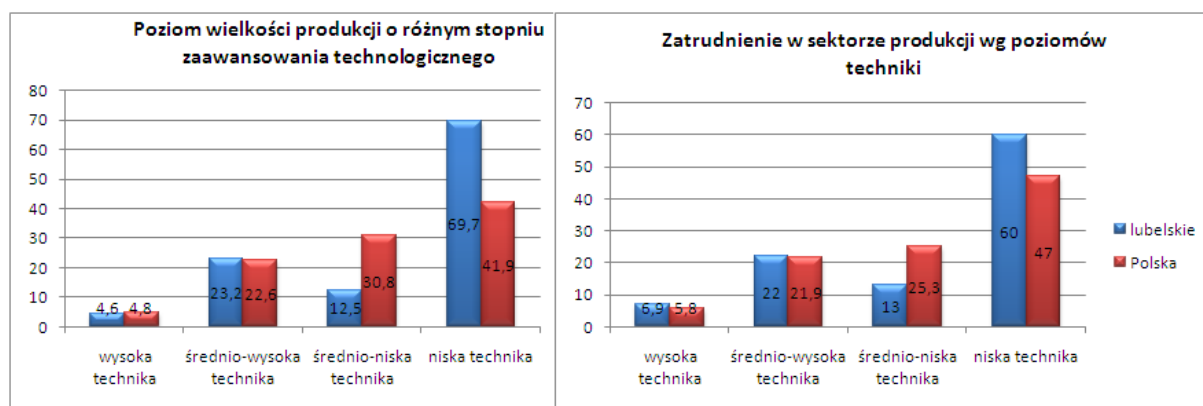
W regionie lubelskim przemysł należy do głównych sektorów gospodarki, o czym świadczy jego istotny udział w tworzeniu WDB. W 2004 roku wyniósł on 19,3%. W strukturze produkcji sprzedanej sektor małych i średnich przedsiębiorstw osiągnął 46,5% wartości produkcji.

Wartość produkcji sprzedanej przemysłu w roku 2005 wyniosła 15,9 mld zł i jej średnia dynamika wzrostu w ostatnich latach (2002-2005)

wynosi 6,6% w skali roku. W porównaniu do kraju województwo lubelskie jest regionem o niskim stopniu uprzemysłowienia. Udział województwa w krajowej produkcji przemysłowej wyniósł 3,4%, przy zaangażowaniu 3,7% pracujących w krajowym przemyśle. W porównaniu do roku 1999 udział produkcji przemysłowej zmniejszył się o 0,3 punkty procentowego, a udział zatrudnienia w przemyśle o 0,1 p.p. Dynamika produkcji sprzedanej przemysłu w innych regionach Polski była nieco mniejsza niż w województwie lubelskim: w latach 2002-2005 średniorocznie wyniosła ona 6,4%.

Różnica pomiędzy krajowym udziałem w produkcji a udziałem w zatrudnieniu obrazuje mniejszą wydajność regionalnego przemysłu, która wynika z niekorzystnej struktury sektora, w którym dominują gałęzie tradycyjne, o stosunkowo małej wartości dodanej. Trend zmian (szybszy spadek udziału w produkcji) jest także niekorzystny – oznacza coraz mniejszą wydajność w przemyśle w porównaniu ze średnią krajową.

W strukturze przemysłu najważniejszą rolę odgrywa przemysł spożywczy (27,3% wartości produkcji sprzedanej). Do ważniejszych gałęzi przemysłu w województwie należą ponadto: produkcja mebli i pozostała działalność produkcyjna (8,5% wartości sprzedanej), produkcja maszyn i urządzeń (6,7%), produkcja wyrobów z surowców niemetalicznych (5,3%), produkcja wyrobów z metali (3,7%), produkcja drewna i wyrobów z drewna (3,3%).

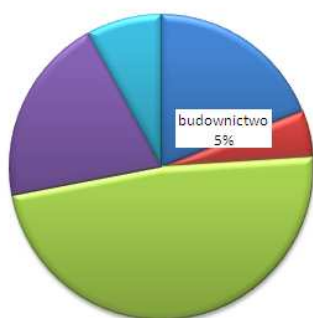

W województwie lubelskim 4,6% produkcji przemysłowej wytwarzanej jest w działach wysokiej techniki (w kraju 4,8%), 23,2% w działach średnio – wysokiej techniki (w kraju 22,6%). Dominują działy średnio – niskiej techniki, w których wytwarza się 12,5% (kraj 30,8%) produkcji przemysłowej i niskiej techniki z udziałem 59,7% wartości przemysłowej (kraj 41,9%). Udział zatrudnionych w działach wysokiej techniki w sektorze produkcji wyniósł 6,9% (w kraju 5,8%), w działach średnio – wysokiej techniki 22,0% (w kraju 21,9%) w działach średnio niskiej techniki 13,0% (kraj 25,3%) i niskiej techniki 58% (kraj 47%).

Innowacyjność lubelskiego przemysłu na tle innych regionów jest raczej niska, co obrazuje wielkość wskaźnika udziału wyrobów nowych i zmodernizowanych w produkcji przemysłu ogółem. Dla regionu lubelskiego w 2003 roku wyniosła 15,1% dla produkcji przemysłowej ogółem i około 18,6% dla przetwórstwa przemysłowego, w Polsce około 17% dla produkcji przemysłowej ogółem i 20% dla przetwórstwa przemysłowego.

BUDOWNICTWO

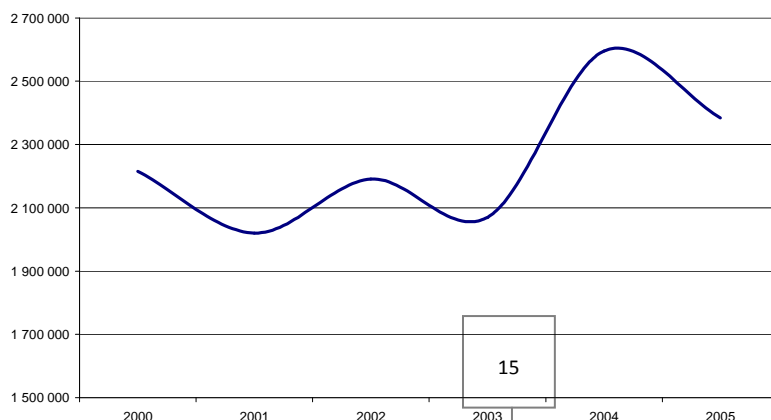
Struktura wytwarzania WDB

niż średnia w kraju.

Budownictwo wytwarza ponad 5% wartości dodanej regionalnej gospodarki. Lubelszczyzna ma zaledwie 3-procentowy udział w produkcji budowlanej kraju (znacząco niższy niż udział całej gospodarki), w przeliczeniu na mieszkańca jest to około połowy średniej dla kraju w 2005 r.: 1092 zł w stosunku do 2059zł. Budownictwo jest jednym z najbardziej efektywnych sektorów gospodarki, wydajność pracy w budownictwie w regionie jest wyższa

Produkcja sprzedana budownictwa w tys zł

Produkcja sprzedana regionalnego budownictwa charakteryzuje się cyklicznymi wahaniami

– ostatni objęty statystyką rok 2005 był okresem spadku jej wartości – o 8% (w kraju: wzrost o 11%), jednakże wieloletni trend lat 2000-2005 wskazuje 7,6% wzrostu w ciągu 6 lat. W Polsce w tym samym czasie odnotowano jedynie 4,8%. Ta pozytywna tendencja może być symptomem odbudowywania strukturalnych zapóźnień gospodarczych regionu lubelskiego w sferze infrastruktury podstawowej.

Powoli zarysowuje się znaczący wzrost ilości i wartości robót budowlanych związanych z realizacją inwestycji infrastrukturalnych współfinansowanych z funduszy Unii Europejskiej.

USŁUGI RYNKOWE

Struktura wytwarzania WDB

Usługi rynkowe to dominujący i najbardziej wydajny sektor nowoczesnej, przemysłowej gospodarki. Sektor usług rynkowych jest w województwie lubelskim mniejszy o ok. 6% w porównaniu z krajem i ok. 9% względem średniej w Unii europejskiej. Usługi rynkowe wytwarzają 48% regionalnej wartości dodanej. Jest to dokładnie o 4 punkty procentowe więcej niż w 1998r.

W układzie Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD) do usług rynkowych zaliczają się sekcje: „Handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów mechanicznych, motocykli oraz artykułów użytku osobistego i domowego”, „Hotele i restauracje”, „Transport, gospodarka magazynowa i łączność”, „Pośrednictwo finansowe”, „Obsługa nieruchomości, wynajem, nauka i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej”, „Pozostała działalność usługowa komunalna, społeczna i indywidualna”.

W sektorze usług rynkowych znajdują się kluczowe dla rozwoju gospodarczego regionu rodzaje działalności: instytucje otoczenia biznesu, usługi sieciowe i turystyka.

Ważnym elementem instytucjonalnego otoczenia biznesu jest sektor bankowy. Na terenie województwa działa około 280 oddziałów i placówek bankowych. W większych miastach działają filie komercyjnych banków oferujące kompleksowe pakiety usług finansowych łącznie z ofertą biur maklerskich i punktami obsługi klienta. Ponadto istnieje około 500 ekspozytur i agencji bankowych oraz punktów kasowych. W mniejszych ośrodkach miejskich i na obszarach wiejskich działalność prowadzą banki spółdzielcze, które oferują ograniczony zestaw świadczeń bankowych. Dodatkowo sektor bankowy wspierają inne instytucje finansowe: jak fundusze pożyczkowe i poręczeniowe, przedsiębiorstwa leasingowe, kasy oszczędnościowo-kredytowe (mogące od 2007 roku obsługiwać przedsiębiorstwa).

Innym segmentem instytucji otoczenia biznesu są ośrodki wspierania przedsiębiorczości, które zajmują się pomocą w uruchomieniu działalności gospodarczej oraz wspierają już istniejące firmy, szczególnie z sektora MSP. Instytucje te świadczą usługi przede wszystkim w zakresie usług doradczych, szkoleniowych, informacyjnych i finansowych. Ośrodki

wspierania przedsiębiorczości skupione są głównie w Krajowym Systemie Usług dla MSP, koordynowanym przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości. W 2007 r. na 183 działające w kraju instytucje działające w ramach KSU jest tylko 8 z terenu województwa lubelskiego. Oprócz ośrodków certyfikowanych w Krajowym Systemie Usług oraz izb gospodarczych i izb przemysłowo-handlowych funkcjonuje szereg podmiotów świadczących usługi szkoleniowo-konsultingowe. Większość z nich działa w systemie komercyjnym.

Strategiczne dla rozwoju innych dziedzin gospodarki są usługi sieciowe, w szczególności dostawy energii elektrycznej i gazu. Główne wskaźniki wykazują, że wzrasta zarówno produkcja, liczba odbiorców, a także zużycie energii elektrycznej. Produkcja energii elektrycznej w województwie lubelskim stanowi 1,5% produkcji krajowej. Pod względem zużycia energii elektrycznej na 1 mieszkańca województwo lubelskie zajmuje 11 pozycję w kraju (region lubelski – 608,7kWh, kraj – 692,4kWh), co daje zaledwie 4% udziału w skali kraju. Jednocześnie wykazuje się jedną z największych dynamik przyrostu zużycia energii elektrycznej w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca na tle kraju. W latach 1999 – 2003 nastąpił przyrost zużycia o 8,8%.

Województwo zaopatrywane jest w gaz ziemny z krajowego systemu gazociągów wysokiego ciśnienia. Ponadto eksploatowane są lokalne kopalnie gazu w rejonie Tarnobrogu, Lublina i Steżycy. Pomimo posiadania własnych zasobów województwo lubelskie odznacza się niskim poziomem gazyfikacji: tylko 36% ludności korzysta z gazu, a gęstość sieci wynosi 28,5 km na 100 km². Dla Polski są to wartości 52% korzystających z gazu i gęstości 33,2 km na 100 km².

TURYSTYKA

Ważnym elementem sektora usług jest turystyka. Lubelszczyzna jest obszarem atrakcyjnym turystycznie, posiada bogatą i różnorodną spuściznę kulturową, walory krajobrazowe i uzdrowiskowe i należy do najczystszych ekologicznie obszarów Europy. Walory turystyczne województwa lubelskiego stwarzają możliwości rozwoju funkcji turystyki jako istotnego czynnika aktywizacji obszarów wiejskich i źródła dochodu mieszkańców regionu. Bogactwo środowiska turystycznego Lubelszczyzny stanowią: dobrze zachowane, atrakcyjne środowisko przyrodnicze, spuścizna kulturowa, będąca wynikiem styku trzech kultur (Cesarstwa Bizantyjskiego, prawosławnej Rusi i renesansowej Europy), wydarzenia kulturalne, częściowe zainwestowanie turystyczne. Znaczącym walorem dla turystyki są obiekty o szczególnej randze – muzea i miejsca martyrologii oraz miejsca pielgrzymkowe – sanktuaria katolickie i prawosławne, a także kultywowane na niektórych obszarach - przejawy tradycyjnej kultury ludowej. W granicach województwa znajdują się obszary o walorach wypoczynkowych znaczących w skali kraju – II i III kategorii atrakcyjności turystycznej, do których zakwalifikowano: rejon Kazimierza Dolnego – Nałęczowa i Puław, Pojezierze Łęczyńsko – Włodawskie, Roztocze oraz rozległe kompleksy lasów Puszczy Solskiej i Lasy Janowskie. W naturalny sposób predysponowane do wykorzystania turystycznego są istniejące parki krajobrazowe i obszary chronionego krajobrazu, w tym chronione doliny rzek Wisły i Bugu. Mają one istotne znaczenie dla promocji i rozwoju różnych form ruchu turystycznego, zwłaszcza przyjaznych środowisku eko- i agroturystyki. Istnieje

możliwość turystycznego wykorzystania Pogranicza, w ramach wspólnych ustaleń z Ukrainą i Białorusią (koncepcja rozwoju turystyki w ramach Transgranicznych Obszarów Chronionych).

Na obszarze województwa znajdują się miejscowości turystyczne o znaczeniu międzynarodowym lub pierwszorzędym w kraju, do których zaliczono Lublin, Zamość, Kazimierz Dolny, Nałęczów, Puławy, Kozłóvkę, Janów Podlaski. Nałęczów pełni ponadto funkcję uzdrowiskową o znaczeniu krajowym. Funkcja uzdrowiskowa jest również rozwijana w Krasnobrodzie.

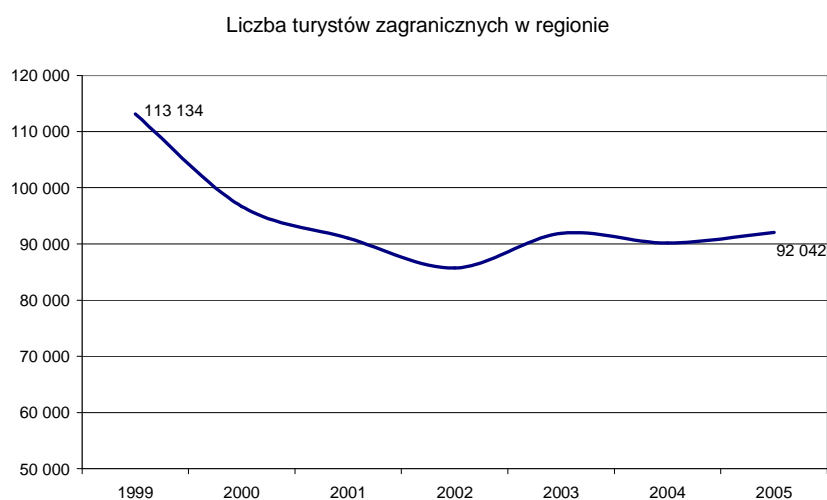
Obszary atrakcyjne turystycznie oraz miejscowości o walorach turystycznych połączone są szlakami turystycznymi, związanymi z osobliwościami przyrodniczymi, historią regionu, zabytkami architektury, śladami dawnych kultur.

Na terenie województwa lubelskiego wyznaczonych jest około 3 tys. kilometrów pieszych szlaków turystycznych znajdujących się pod opieką znakarzy szlaków turystycznych PTTK, skupionych w większości przy oddziałach PTTK w Lublinie i Zamościu. Według GUS w województwie lubelskim w roku 2002 istniało 2334,2 km szlaków o znaczeniu międzynarodowym, ogólnopolskim i regionalnym. W latach 2001-2003 w województwie lubelskim zostało odnowionych 1800 km szlaków (77%).

Na obszarze województwa lubelskiego w 2005 r. funkcjonowało 331 obiektów noclegowych różnego typu (poza 387 gospodarstwami agroturystycznymi) i w porównaniu z rokiem 1998 ich liczba wyraźnie spadła – o 208 obiektów tj. o prawie 39% (w Polsce - 47%), zaś liczba miejsc noclegowych o 20% (w kraju 25%). Tak znaczny spadek potencjału sektora turystycznego to wynik strukturalnych zmian w sektorze, związanych ze stopniową likwidacją większości ośrodków czasowych będących własnością dużych (często państwowych) zakładów pracy.

Jednocześnie, w 2005r. liczba turystów korzystających z turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania wyniosła 543 686 osób (3,3% turystów w kraju) i była wyższa w stosunku do roku 2000 o 10%. Turyści zagraniczni stanowili 17% tej liczby (2% turystów zagranicznych odwiedzających kraj), spadła ona od 1999r o 19%, a w przypadku turystów z Ukrainy aż o 72% (z 60 tys do 17 tys), co wiązało się ze zmianami w polityce celnej Ukrainy i ograniczeniu handlu przygranicznego. Liczba turystów z krajów Unii Europejskiej wzrosła w tym samym czasie o 65% do ponad 32 tys. osób.

O 13% zmalała liczba udzielonych noclegów (w kraju o 4%) w tym dla turystów zza granicy spadek wynosił 25% (w kraju wzrost 35 %), przy

czym liczba ta obniżyła się ona skokowo 30% w 2002r a następnie powoli wzrosła o 5%. Przeciętna długość zakwaterowania turysty wynosi w województwie lubelskim 2,3 dnia, dla turystów zagranicznych jest to 1,6 doby.

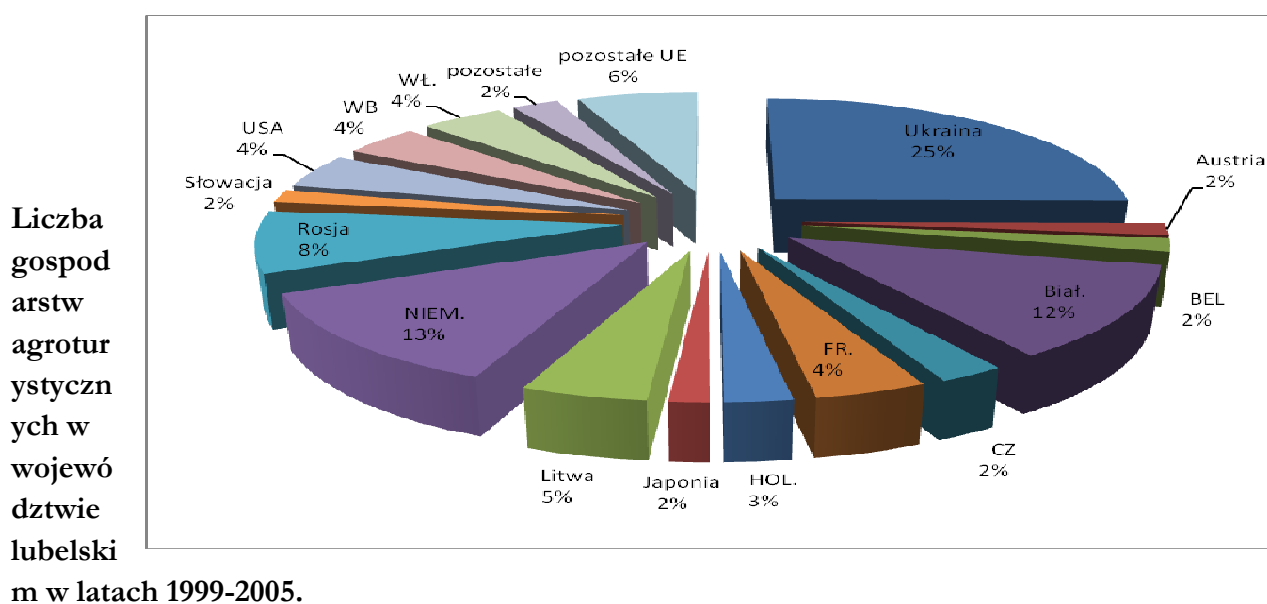
Wskaźniki świadczą o dużo niższej niż w innych regionach atrakcyjności obszaru województwa dla turystów zagranicznych, na co wpływ ma przede wszystkim: niski standard i braki w infrastrukturze turystycznej, słaba dostępność komunikacyjna i brak profesjonalnego marketingu na szeroką skalę.

Przy średnim wykorzystaniu infrastruktury turystycznej wynoszącym 29% (włączając w to obiekty sezonowe, nieczynne przez część roku) obiekty o wyższym standardzie notują wykorzystanie ponad 40-procentowe. Szczególne wyniki osiągają schroniska młodzieżowe i zakłady uzdrowiskowe: ponad 90% wykorzystania, co oznacza, że zwykle nie mają wolnych miejsc.

Lubelskie jest regionem, w którym ponad 22% powierzchni zajmują obszary prawnie chronione, posiada doskonałe warunki do rozwoju turystyki wiejskiej, tj. agroturystyki i ekoturystyki. Agroturystyka stwarza możliwości odpoczynku w bliskim kontakcie z przyrodą, zaś ekoturystyka, ze względu na aspekt poznawczo-edukacyjny, przyczynia się do poznania najcenniejszych pod względem przyrodniczym i kulturowym obszarów województwa. Jest to sektor gospodarki o największych możliwościach absorpcji nadwyżki siły roboczej z rolnictwa, będącego najmniej wydajną działalnością gospodarczą w województwie. Największe zalety turystyki jako przyszłego miejsca pracy dla osób odchodzących z rolnictwa to:

- stosunkowo niskie kwalifikacje wymagane do prowadzenia działalności turystycznej;
- stosunkowo niskie niezbędne nakłady inwestycyjne (w porównaniu z innymi rodzajami działalności);
- możliwość prowadzenia działalności w pobliżu miejsca zamieszkania i równocześnie z prowadzaniem gospodarstwa (obawa przed opuszczeniem wsi i rolnictwa jest największą psychologiczną barierą ograniczającą mobilność kapitału ludzkiego na obszarach wiejskich).

Pochodzenie turystów zagranicznych w województwie lubelskim w 2005r

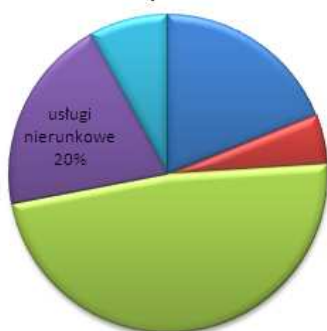

	1999	2005
Liczba gospodarstw agroturystycznych	196	387
w tym: gospodarstw ekologicznych	7	6
Liczba miejsc noclegowych	1088	2986
Przeciętna liczba miejsc noclegowych w gospodarstwie	5,5	7,7

Źródło: Lubelski Ośrodek Doradztwa rolniczego w Końskowoli

USŁUGI NIERYNKOWE

Struktura wytwarzania WDB

Usługi nierynkowe obejmują następujące sekcje działalności gospodarczej: „Administracja publiczna i obrona narodowa”, „Obowiązkowe ubezpieczenia społeczne i powszechne ubezpieczenia zdrowotne”, „Edukacja”, „Ochrona zdrowia i opieka społeczna”.

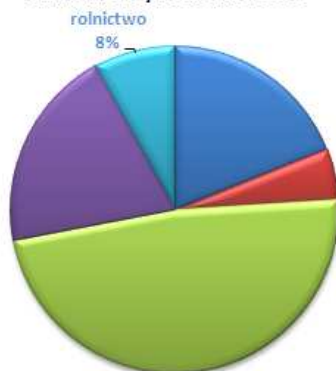
W województwie lubelskim wytwarzają ponad 20,2% regionalnej wartości dodanej, co jest udziałem wyższym o 5,5 punktu procentowego w stosunku do wartości dla Polski (14,5%).

Usługi nierynkowe są uzależnione w dużej mierze od liczby ludności i bazują na uśrednionych stawkach świadczeń publicznych (edukacja, ochrona zdrowia, ubezpieczenia społeczne, administracja). Ich wyższy wskaźnik świadczy o niższym udziale pozostałych gałęzi gospodarki w stosunku do potencjału ludnościowego.

Wydajność pracy w usługach nierynkowych, ze względu na narzuconą ogólnie standaryzację, jest podobna w kraju i regionie – różnica wynosi poniżej 1% na niekorzyść województwa.

ROLNICTWO

Struktura wytwarzania WDB

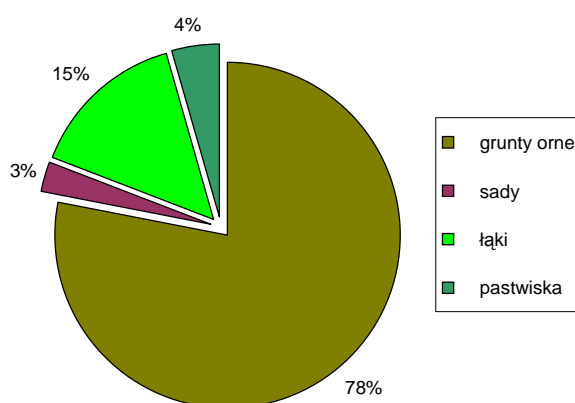

Rolnictwo stanowi jeden z najważniejszych działów gospodarki województwa lubelskiego. Świadczą o tym duże zasoby ziemi, wysoki udział ludności rolniczej oraz znaczący udział w produkcji rolniczej kraju. Region zajmuje czołowe lokaty w produkcji buraków cukrowych, chmielu, tytoniu oraz owoców. Wysoka pozycja rolnictwa w województwie jest wynikiem szeregu uwarunkowań tworzących szansę dalszego rozwoju. Zalicza się do nich ukształtowanie powierzchni, korzystne warunki klimatyczne i

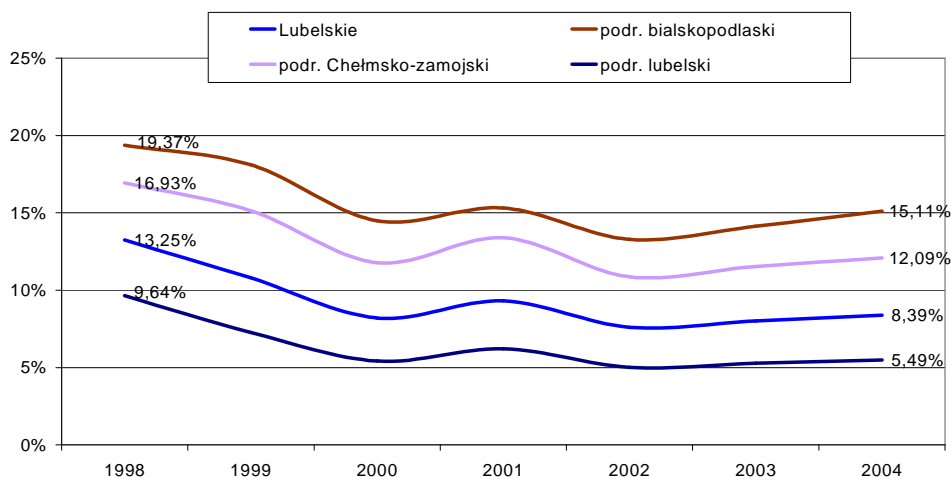
glebowe. Średni wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej dla województwa wynosi 73,5pkt (wg IUNG w Puławach) i jest wyższy o 6,9pkt od krajowego (66,6pkt). Warunki glebowo-klimatyczne i tradycje w poszczególnych podregionach decydują o specjalizacji produkcji. Tereny północnej i zachodniej części województwa to głównie obszary upraw ziemniaków

i zbóż, sady i plantacje owoców jagodowych zlokalizowane są w zachodnim i północno-wschodnim obszarze, a uprawy buraków cukrowych, chmielu i tytoniu występują w centralnej i południowej części regionu.

Struktura użytkowania gruntów rolnych

Udział rolnictwa w tworzeniu WDB

Stopniowe ograniczanie produkcji roślinnej oraz niekorzystne relacje cen produktów rolnych powodują systematyczne zmniejszanie się udziału rolnictwa, leśnictwa i łowiectwa w Wartości Dodanej Brutto (z 13,2% w 1998 roku do 8,4% w 2004 roku).

W lubelskim rolnictwie pracuje 278,6 tys ludzi, tj 38,2 ogółu pracujących. Nadmiar siły roboczej zaangażowanej w produkcję rolną jest jednym z podstawowych ograniczeń rozwojowych sektora rolnego w województwie. Zjawisko to dotyczy prawie całego województwa. Nadmierne zatrudnienie hamuje poprawę struktury agrarnej, efektywność gospodarowania oraz postęp technologiczny, co z kolei przekłada się na niskie dochody rolnicze i niepełne

wykorzystanie potencjału produkcyjnego. Wydajność pracy w rolnictwie to ok. 12% wydajności w sektorze usług rynkowych.

Charakterystyczne dla rolnictwa Lubelszczyzny – posiadającego w 2002 roku łącznie 305891 gospodarstw – jest dość duże zróżnicowanie ich wielkości. Największe gospodarstwa istnieją na bazie byłych gospodarstw rolnych, tj. w podregionie białskopodlaskim i chełmsko-

zamojskim (w powiatach: hrubieszowskim, chełmskim, tomaszowskim, bilgorajskim). Jednocześnie obserwuje się zjawisko rozdrobnienia gospodarstw rolnych. Problem ten dotyczy szczególnie obszaru w pasie ciągnącym się od Ryk do Tomaszowa Lubelskiego, gdzie ponad 55% gospodarstw mieści się w przedziale 1 – 5 ha.

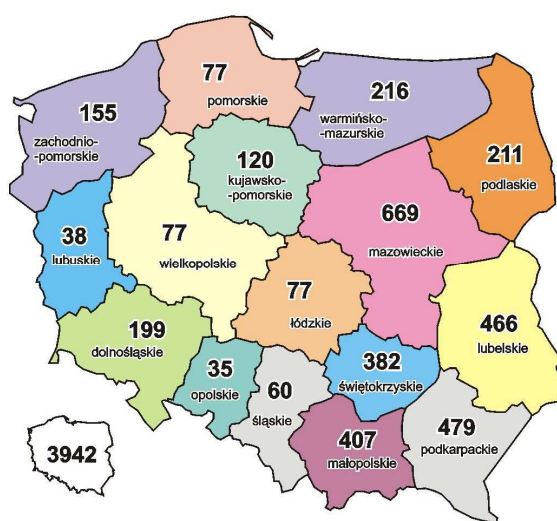
W województwie lubelskim w 2002 roku funkcjonowało 223,3tys indywidualnych gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 1ha użytków rolnych (UR) co stanowiło 11,4% ogólnej liczby tego typu gospodarstw w kraju. Przeciętna powierzchnia gospodarstwa rolnego w 2002 roku wynosiła w regionie 5,9 ha, zaś średnia wielkość indywidualnego gospodarstwa rolnego powyżej 1ha UR wynosiła 7,5 ha (kraj – 8,3ha; UE – 18,7 ha).

Produkcją ekologiczną w województwie zajmuje się niewielki odsetek gospodarstw. Biorąc pod uwagę ilość gospodarstw ekologicznych (466) i gospodarstw przedstawiających się na

tę produkcję należy stwierdzić, że stanowią one 0,15% ogólnej liczby gospodarstw rolnych (kraj 0,11%). Przeciętna powierzchnia gospodarstwa ekologicznego lub przedstawiającego się na produkcję ekologiczną jest na ogół niewielka. Według danych z 2004 roku spośród ogólnej liczby w kraju – 3942 gospodarstw z certyfikatem i w trakcie przedstawiania (2102) prawie 28,0% gospodarstw posiadało powierzchnię powyżej 5 ha. Gospodarstwa większe, o powierzchni powyżej 50 ha. stanowiły tylko około 9% gospodarstw. W kraju od 1998 roku² nastąpił ponad czterokrotny wzrost ilości gospodarstw ekologicznych. Podobna sytuacja ma miejsce również w województwie lubelskim, nastąpił wzrost z 263 do 466 w 2004 roku.

Wśród istniejących 55 przetwórci ekologicznych w kraju, które w 2004 roku uzyskały certyfikaty zgodności – 8 z nich znajduje się na terenie województwa lubelskiego.

Gospodarstwa ekologiczne w Polsce w 2004 roku

Źródło: Główny Inspektorat Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych. Warszawa 2005 r.

EKSPORT I IMPORT WOJEWÓDZTWA

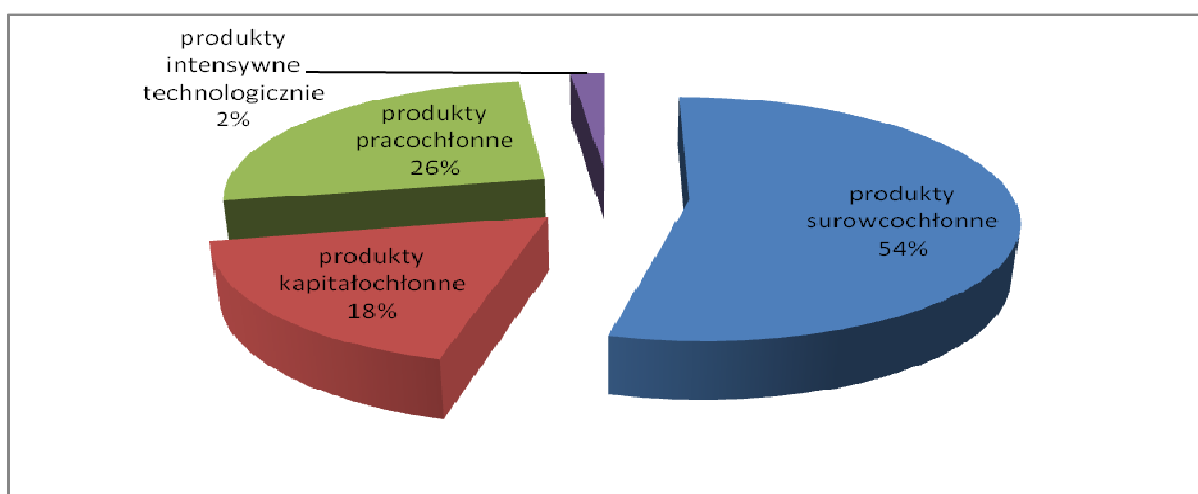
Obroty handlowe województwa lubelskiego z zagranicą w roku 2001 kształtowały się na niskim poziomie wynosząc 1.256,6 mln USD. W przeliczeniu na jednego mieszkańca wartość obrotów zagranicznych województwa wyniosła około 600 USD i od kilku lat należy do najniższych w kraju (1.900 USD średnio w Polsce).

Region odznacza się stosunkowo niskim udziałem eksportu do UE w ogólnej wartości sprzedaży na rynki zagraniczne. Natomiast relatywnie wysoki jest udział rynków wschodnich, gdzie z Lubelskiego trafia 39,1% całości eksportu. Jest to zjawisko pozytywne

² wg danych Inspektoratu Skupu i Przedsiębiorstwa Artykułów Rolnych

i oznacza, że lista klientów na towary produkowane przez firmy z województwa lubelskiego nie jest zdominowana przez kraje zintegrowane w UE i popyt nie zależy wyłącznie od stanu koniunktury na wspólnym rynku. Wartość eksportu ogółem województwa w mln USD wzrosła z 685 w 1999 roku do 721 w roku 2002, co dało 2,5% udziału w eksporcie krajowym w 1999 roku i uległ dalszemu zmniejszeniu do 2% w 2002 r.

Do najważniejszych wyrobów eksportowych województwa zaliczamy produkty pracochłonne, niewielki jest natomiast udział produktów technologicznie intensywnych zapewniających największe zyski, a jednocześnie umożliwiających rozwój wymiany wewnątrzgałęziowej. Ocenia się, że produkty intensywne technologicznie stanowią tylko 2% w wartości eksportu województwa (w Polsce jest to około 2,7%, zaś w Unii Europejskiej 20%), natomiast udział wyrobów zaawansowanych technologicznie w imporcie województwa nie przekracza 8%, podczas gdy średnio w Polsce relacja ta kształtuje się na poziomie 11,4%, zaś w UE jest dwa razy większa i wynosi 23%.

Źródło:GUS, 2004

POZIOM I JAKOŚĆ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI W REGIONIE

W regionalnym systemie REGON zarejestrowanych jest prawie 150 tys. podmiotów, z czego ocenia się, że nieco więcej niż połowa jest aktywnych. Nasycenie przedsiębiorczością w regionie, mierzone ilością zarejestrowanych firm na 1000 mieszkańców, jest o 30% niższe niż średnia w kraju i na koniec 2005 roku kształtowało się na poziomie 68 podmiotów gospodarczych (wobec 98 w kraju). Poziom nasycenia przedsiębiorczością jest zróżnicowany w poszczególnych obszarach regionu. Zauważalna jest koncentracja przedsiębiorczości w stolicy województwa, na terenie której zarejestrowanych jest około 27% wszystkich podmiotów gospodarczych.

Szacuje się, że wśród zarejestrowanych w województwie podmiotów gospodarczych ponad 95% stanowią firmy mikro (zatrudniające 1-9 osób), firm małych zatrudniających od 10 do 49 osób jest ponad 3,8% (około 6 tys. podmiotów).

Niewielki jest natomiast udział przedsiębiorstw średnich i dużych w ogólnej populacji przedsiębiorstw. Ocenia się, że w regionie funkcjonuje około 1300 firm zatrudniających powyżej 50 osób (0,8%), z czego około 130 podmiotów to przedsiębiorstwa duże zatrudniające powyżej 250 osób.

Tab. 4. Przedsiębiorstwa w podziale na liczbę zatrudnionych – dane za 2005 r.

	Polska	Lubelskie	Polska=100
ogółem	3 615 621	149 019	4,12%
0 - 9	95,06%	95,14%	4,12%
10 - 49	4,03%	3,98%	4,07%
50 - 249	0,78%	0,77%	4,033%
250 - 999	0,11%	0,09%	3,31%
1000 i więcej	0,02%	0,02%	4,15%
podmioty zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. ludności	948	684	72,15%
jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. ludności	69	51	73,91%
jednostki wykreślone z rejestru REGON na 10 tys. ludności	56	48	85,71%

Źródło: Bank Danych Regionalnych

W strukturze przedsiębiorstw województwa dominują osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą (około 78%) oraz spółki cywilne (7%). Dużo mniejsze jest nasycenie bardziej złożonymi formami przedsiębiorczości, takimi jak spółki prawa handlowego (4,5%) oraz spółdzielnie (0,9%).

W wyniku zachodzących procesów prywatyzacyjnych w regionie funkcjonuje coraz mniej przedsiębiorstw państwowych. Na koniec 2005 w województwie lubelskim działały tylko 52 przedsiębiorstwa państwowe i ich liczba systematycznie spada (w roku 2003 było 100 takich przedsiębiorstw). Podobnie można zaobserwować niewielki udział przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym. Na koniec 2005 roku zarejestrowane były 832 spółki z udziałem kapitału zagranicznego i chociaż ich liczba z każdym rokiem wzrasta o średnio 3%, to jednak zaangażowanie w modernizację gospodarki regionalnej należy uznać za wysoce niezadowalające.

Analizując stopień przedsiębiorczości w przekroju regionu największa koncentracja przedsiębiorczości występuje w Lublinie (27% podmiotów) i 4 pozostałych miastach powyżej 50tys. mieszkańców (Białej Podlaskiej, Chełmie, Puławach i Zamościu), w których zlokalizowanych jest dalsze 15,5% ogółu podmiotów. W obszarze podregionu lubelskiego koncentruje się 60,3% firm, w chełmsko-zamojskim 27,4% a w białkopodlaskim zaledwie 12,3%. Podobnie kształtuje się wskaźnik nasycenia przedsiębiorczością na 1000 mieszkańców. W podregionie lubelskim osiągnął poziom 76,5, przekraczając o 7,7% średnią wojewódzką, w podregionie chełmsko-zamojskim wyniósł 64 (91,0% średniej wojewódzkiej), w białkopodlaskim 60,8 (85,6% średniej wojewódzkiej).

Wśród firm działających na terenie województwa lubelskiego zdecydowanie przeważają przedsiębiorstwa najmniejsze, zatrudniające do 9 pracowników. W 2005 roku jednostki takie stanowiły 95,5% ogółu zarejestrowanych firm. Firmy o zatrudnieniu od 10 do 49 pracowników stanowiły 3,6%, firmy średniej wielkości o zatrudnieniu 50-249 pracowników stanowiły 0,7%, 250-999 pracowników – 0,1%. Firm zatrudniających powyżej 1000 pracowników było w województwie zaledwie 39.

Strukturę firm według liczby zatrudnionych w podregionach województwa lubelskiego w. przedstawia poniższe zestawienie:

Podregion	Przedsiębiorstwa razem	Przedsiębiorstwa wg liczby pracowników				
		0-9	10-49	50-249	250-1000	powyżej 1000
	podregion=100					
		%	%	%	%	%
bialkopodlaski	100	94,8	4,4	0,7	0,08	0,005

chełmsko- zamojski	100	95,2	3,9	0,8	0,08	0,02
lubelski	100	95,8	3,3	0,7	0,11	0,03

Wskaźnik zakładania firm, wynosi średnio dla województwa lubelskiego 11,6%, natomiast wskaźnik upadania - 8%. Sumaryczna wartość wskaźników w województwie lubelskim wynosi 19,6% i jest znacznie wyższa niż w Unii Europejskiej (średnia 14,7% dla sektora produkcji i usług). Wysoki poziom wskaźnika zakładania firm świadczy z jednej strony o dużej przedsiębiorczości mieszkańców Lubelszczyzny, zaś wysoka wartość wskaźnika upadania firm wskazuje na trudne warunki funkcjonowania przedsiębiorstw w regionie.

Rozwój sektora MSP jest bardzo ważny dla gospodarki ze względu na jego istotną rolę w generowaniu miejsc pracy oraz przyspieszaniu wzrostu gospodarczego dzięki elastyczności w dostosowaniu się do nowych trendów i możliwości szybkiego reagowania na potrzeby rynku.

O poziomie konkurencyjności sektora MŚP świadczy między innymi ilość małych i średnich przedsiębiorstw przemysłowych funkcjonujących w tzw. działach wysokiej techniki. Według danych statystycznych na koniec 2005 roku niewiele ponad 100 przedsiębiorstw przemysłowych (5%) funkcjonowało w dziedzinach wysokiej techniki oraz około 200 firm (9%) w dziedzinach średnio-wysokiej techniki przemysłu. Natomiast zdecydowana większość firm przemysłowych (63%) działa w dziedzinach niskiej i średnio-niskiej techniki. Najwięcej firm wysokiej techniki zajmowało się usługami związanymi z technologiami informacyjnymi i tworzeniem oprogramowania (1256 firm) oraz usługami pocztowymi i telekomunikacyjnymi (133 firmy).

Przedsiębiorstwa województwa lubelskiego charakteryzują się w większości regionalnym poziomem konkurencyjności (około 50% firm). Za przyczyny słabości firm Lubelszczyzny uznaje się w głównej mierze ich niską innowacyjność, niespełnienie ostrych norm unijnych w zakresie ochrony środowiska, jakości produkcji i bhp, brak kapitału na rozwój (brak środków własnych, niskie możliwości pozyskiwania środków na rozwój z funduszy strukturalnych, wysoko oprocentowane kredyty, wysokie podatki) oraz niską stabilność otoczenia prawnego (zmieniające się przepisy prawne dotyczące zakładania i funkcjonowania firm). Brak dostatecznej podaży funduszy pożyczkowych i funduszy wysokiego ryzyka, finansujących przedsięwzięcia innowacyjne ogranicza możliwości wzrostu konkurencyjności firm. Zwłaszcza sektor MSP znajduje się w niekorzystnej sytuacji w porównaniu z dużymi przedsiębiorstwami prywatnymi. Przedsiębiorstwa te posiadają znacznie większe możliwości wyasygnowania środków własnych na rozwój firmy oraz pozyskiwania kredytów i środków z funduszy strukturalnych aniżeli MSP. Wiele dużych przedsiębiorstw

prywatnych to spółki z dominującym udziałem kapitału zagranicznego, czerpiące środki na rozwój od spółek – matek.

Jednym ze sposobów wzmocnienia pozycji rynkowej przedsiębiorstw jest tworzenie klastrów kooperacyjnych. Dają one większą możliwość dostępu do kapitału na rynku regionalnym i lokalnym, rozwoju innowacji i postępu technologicznego. W województwie lubelskim istnieje jednak niewiele dużych firm zdolnych do tworzenia wokół siebie klastrów.

Do istotnych dziedzin wsparcia przedsiębiorczości należy ponadto rozwój firm otoczenia biznesu. W regionie lubelskim niezbędne jest wzmocnienie tego sektora nie tylko w zakresie ilości firm, lecz również rozszerzenie spektrum ich działalności, np. w zakresie badań rynkowych, ekspertyz, projektowania produktu, promocji, zwiększenia podaży funduszy finansujących innowacje, transferu technologii.

INFRASTRUKTURA SPOŁECZEŃSTWA INFORMACYJNEGO

W społeczeństwie informacyjnym do zasadniczych czynników wzrostu konkurencyjności należy sprawne zarządzanie informacją, jej jakość, szybkość przepływu i łatwy dostęp. Wśród podstawowych warunków koniecznych do uznania społeczeństwa za informacyjne wymienia się: rozbudowaną nowoczesną sieć teleinformatyczną, obejmującą swoim zasięgiem wszystkich obywateli oraz zasoby informacyjne dostępne publicznie.

Funkcjonująca na terenie województwa szerokopasmowa infrastruktura teleinformatyczna nie obejmuje swym zasięgiem całego województwa, przez co można ją uznać za szczątkową. Brak jest również towarzyszących tego rodzaju infrastrukturze rozwiązań dostępowych pozwalających na swobodny jej rozwój.

Koszty dostępu do istniejącej infrastruktury są wysokie w porównaniu z cenami w innych krajach. Fakt ten ma znaczny, negatywny wpływ na powszechność korzystania z Internetu. W 1998 r. w województwie gospodarstwa domowe wyposażone w komputer osobisty stanowiły 6,4% natomiast w 2002 r. 19,5%, w tym dostęp do Internetu posiadało 8,4%.

Województwo lubelskie w 1998 roku należało do przodujących w ilości posiadanych serwisów internetowych w urzędach gmin (czwarta pozycja w kraju), a w 2002 roku znalazło się na 15 pozycji z udziałem 31,5% gmin posiadających serwisy internetowe. W oparciu o badania ankietowe przeprowadzone na początku 2007r. zanalizowano stan informatyzacji usług publicznych świadczonych przez jednostki samorządu terytorialnego. Wnioski jakie można wysnuć z powyższego badania są następujące:

- większość jednostek posiada podstawowe narzędzie komunikacji elektronicznej: pocztę e-mail oraz stronę www;
- większość jednostek zapewnia pasywne, jednostronne usługi elektroniczne polegające na udostępnianiu informacji oraz wzorów i formularzy dokumentów;

- oficjalna komunikacja elektroniczna w kierunku obywatel-urząd jest możliwa w około 40% przypadków;
- żadna z jednostek samorządowych nie wprowadziła elektronicznej identyfikacji interesantów.

Oznacza to, że usługi elektroniczne administracji samorządowej są w województwie lubelskim na początkowym etapie rozwoju. Przeważają proste i pasywne formy wykorzystania technik telekomunikacyjnych w komunikacji z mieszkańcami regionu.

Tabela... Usługi elektroniczne samorządów Lubelszczyzny

	własna strona www	możliwość pobierania formularzy	możliwość przesłania wypełnionych formularzy	inne dostępne usługi
gminy miejsko- wiejskie i wiejskie	87%	57%	46%	6%
gminy miejskie	95%	80%	35%	10%
powiaty	90%	70%	30%	10%
Województwo	100%	100%	100%	100%

Wdrożenie interaktywnego systemu kontaktów elektronicznych wymaga nowego, całościowego spojrzenia na zadania administracji, tworzenia zintegrowanych zasobów informacyjnych, a tym samym wprowadzenia poważnych zmian w wewnętrznych pracach administracji z systemami informacji geograficznej GIS. Wymaga również wypracowania polityki bezpieczeństwa dla zasobów i systemów.

Z każdym rokiem wzrasta liczba przedsiębiorstw posiadających lokalne sieci komputerowe i korzystających z usług internetu. W Polsce w 2002 roku z lokalnych sieci komputerowych (LAN) korzystało ogółem 5508 przedsiębiorstw, czyli ok. 63%, zaś w województwie lubelskim – 199 przedsiębiorstw (59%). Z elektronicznej wymiany danych (tzw. system EDI) korzystało w 2002 roku 1638 przedsiębiorstw (20%), zaś w województwie w lubelskim – 72, czyli 20%. Z systemu CAD/CAM korzystało 1780 przedsiębiorstw (21%), w lubelskim – 62 (18%). Z Internetu korzystało 7333 przedsiębiorstw w Polsce (85%),

w regionie lubelskim – 287 (85%). Własną stronę www posiadało 5226 przedsiębiorstw w Polsce, z czego w lubelskim – 187. Około 65% przedsiębiorstw wykorzystuje własną witrynę www do monitorowania rynku i prowadzenia marketingu. Około 76% badanych przedsiębiorstw wykorzystuje Internet do udostępniania informacji handlowej. Sprzedaż produktów przez Internet zadeklarowało 43% badanych przedsiębiorstw.

Szerokopasmowe sieci teleinformatyczne tworzą nowe możliwości współpracy ośrodków naukowych i badawczych. Sprawna, multimedialna komunikacja środowisk naukowych oraz akademickich będzie podstawą innowacyjności w dziedzinie nauki oraz gospodarki.

Rozwój infrastruktury szerokopasmowej w znacznej mierze wpłynie na powstanie wyspecjalizowanego rynku usług nie tylko o charakterze publicznym, lecz również i komercyjnym oraz na powstanie nowych dziedzin działalności gospodarczej.

ANALIZA SWOT

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • zróżnicowany potencjał przemysłu rolno-spożywczego, uzyskujący wysoki udział w handlu krajowym i międzynarodowym, który pomyślnie przeszedł procesy restrukturyzacyjne i modernizacyjne; • region o bardzo korzystnych warunkach dla rozwoju rolnictwa (średni wskaźnik 73,5 pkt. waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej); • czyste środowisko przyrodnicze dające możliwości produkcji tzw. wysokiej jakości żywności; • stosunkowo wysoki stopień automatyzacji produkcji w przemyśle połączony z coraz większym wykorzystaniem technologii informacyjnych w przedsiębiorstwach; • rozwijający się sektor usług rynkowych i MSP; • istnienie w regionie kilku dużych, renomowanych firm o znaczeniu ponadregionalnym; • dobrze rozwinięty i zróżnicowany potencjał bazy naukowo-badawczej obejmujący samodzielne instytuty i zaplecze szkół wyższych (bogate zaplecze młodej i dobrze wykształconej kadry naukowej, rosnąca rola niektórych ośrodków naukowo-badawczych w takich dziedzinach jak: rolnictwo, ochrona środowiska, biotechnologia i medycyna, optoelektronika); • duże zasoby wykwalifikowanych kadr, względna taniość siły roboczej; • sieć usług okołobiznesowych, dobrze funkcjonujące fundacje i agencje wspomagające rozwój przedsiębiorczości szeroka sieć 	<ul style="list-style-type: none"> • niski poziom rozwoju gospodarczego regionu (słabnąca dynamika wzrostu), wyrazem jest wielkość wytworzonego Produktu Krajowego Brutto na 1 mieszkańca, z wartością o 30% niższą od przeciętnej krajowej (w stosunku do średniej UE dystans wynosi aż 75%); • stosunkowo niska na tle kraju wydajność pracy w województwie, co jest związane z niekorzystną strukturą gospodarki, dominacją rolnictwa i zatrudnienia w tradycyjnych sektorach gospodarki, przestarzałą strukturą sektora rolnego, przestarzałą strukturą gałęziową przemysłu i niskim udziałem w sektorze produkcji działów wysokiej i średnio-wysokiej techniki); • niskie nakłady inwestycyjne w gospodarce połączone z wysokim stopniem zużycia środków trwałych; • niska wartość obrotów handlowych województwa z zagranicą połączona z dominującym udziałem produktów mało przetworzonych i tradycyjnych w eksporcie (produkty zaawansowane technologicznie stanowią zaledwie 2% ogółu eksportu); • niski poziom innowacyjności firm, luka technologiczna w sferze produkcyjnej w regionie a między światowymi osiągnięciami, niski poziom zawansowania nowych technologii oraz wdrożeń postępu technicznego; • zmniejszająca się konkurencyjność regionu jako regionu taniej siły roboczej; • niski stopień nasycenia przedsiębiorczością w regionie; • słaby ekonomicznie sektor małych i średnich

<p>kontaktów gospodarczych i wysoki udział eksportu do krajów wschodnich, zwłaszcza na Ukrainę;</p> <ul style="list-style-type: none"> • nowoczesna baza wielkiego handlu w tym targów i wystaw handlowych o znaczeniu międzynarodowym i krajowym (Lublin, Elizówka); • zasobność województwa w liczne surowce dla rozwoju przetwórstwa przemysłowego, w tym surowce rolne, surowce energetyczne (węgiel, gaz) oraz surowce mineralne; • wysoki potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych umożliwiający rozwój praktycznie wszystkich kierunków upraw i hodowli; • dobrze rozwinięty sektor przetwórstwa rolno-spożywczego (reprezentowany niemalże przez wszystkie branże tej gałęzi); • wysoka przydatność środowiska przyrodniczego dla rozwoju turystyki, lecznictwa uzdrowiskowego i produkcji ekologicznej żywności; • wysoka aktywność ludności w zakresie rozpoczynania działalności gospodarczej i zdolność przedsiębiorstw do funkcjonowania w trudnych warunkach prawno-ekonomicznych; • duża skłonność przedsiębiorstw do wprowadzania innowacji (kreowanie własnych rozwiązań innowacyjnych wewnątrz przedsiębiorstw, znaczna samodzielność firm w zakresie finansowania innowacji); • istnienie załączków instytucjonalnego systemu transferu wiedzy i wspierania rozwiązań innowacyjnych w przedsiębiorstwach (Lubelski Park Naukowo-Technologiczny, parki przemysłowe, Centrum Transferu Innowacji, Lubelski Fundusz Kapitałowy, itd.); • stosunkowo wysoki poziom zabezpieczenia regionu w energię (zasilanie dwustronne województwa w energię elektryczną i gaz, bogate zasoby energetyczne w regionie, możliwość produkcji energii w skojarzeniu). 	<p>przedsiębiorstw (przeciętnie niska produktywność tego sektora na tle kraju);</p> <ul style="list-style-type: none"> • kurcząca się baza rodzimych banków, mających swoje centrale w regionie; • brak kompleksowej teleinformatycznej infrastruktury szerokopasmowej; • niedostosowanie oferty sektora B+R do popytu na innowacje; • niedostateczny w stosunku do potrzeb stan i rozwój instytucji otoczenia biznesu w mniejszych ośrodkach, a zwłaszcza na obszarach peryferyjnych; • niska konkurencyjność regionu połączona z niewielkim zaangażowaniem bezpośrednich inwestycji zagranicznych na terenie województwa; • słabnące tempo restrukturyzacji gospodarki mała zdolność podmiotów do współfinansowania projektów ze środków unijnych; • niekorzystna struktura zatrudnienia i tworzenie Wartości Dodanej Brutto (zbyt duży udział sektora rolnego w strukturze pracujących oraz zbyt mały udział sektora usług, w tym usług rynkowych, w tworzeniu WDB); • dominacja w gospodarce sektorów tradycyjnych i niewielki udział w produkcji i usługach działów wysokiej i średnio-wysokiej techniki; • niewielkie zaangażowanie bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) w gospodarce regionu i niewielki udział sektorów „wysokich technologii” w inwestycjach; • niska wartość eksportu województwa w przeliczeniu na 1 mieszkańca połączona z niewielkim udziałem w strukturze eksportu produktów wiodących i o wysokim stopniu przetworzenia; • niekorzystna struktura przedsiębiorstw ze względu na wielkość zatrudnienia (zdecydowana dominacja mikroprzedsiębiorstw) oraz formę prawną (mały odsetek spółek prawa handlowego); • niska jakość zarządzania i niedostateczna liczba certyfikatów jakości w przedsiębiorstwach; • niska konkurencyjność produktowa, technologiczna i ekologiczna firm połączona ze stosunkowo niskim poziomem innowacyjności przedsiębiorstw; • niedostatek kapitałów własnych przedsiębiorstw połączony z trudnym dostępem do finansowania zewnętrznego (kredyt bankowy, pomoc publiczna, alternatywne formy finansowania, kapitały podwyższonego ryzyka); • słabo rozwinięty system wspierania finansowego przedsiębiorstw ze środków publicznych (fundusze poręczeniowe i pożyczkowe); • niski poziom finansowania działalności badawczo-rozwojowej w regionie w relacji do PKB i na jednego zatrudnionego w sektorze B+R;
--	---

	<ul style="list-style-type: none"> wysoki stopień zużycia aparatury naukowo-badawczej w jednostkach badawczo-rozwojowych w regionie; niedostateczny rozwój infrastruktury transferu wiedzy i komercjalizacji wyników B+R (parki naukowo-technologiczne, centra transferu technologii, inkubatory technologiczne, fundusze podwyższonego ryzyka); słabe wyposażenie województwa w gaz przewodowy (pomimo iż przez teren województwa przebiegają główne magistrale gazociągowe).
<p>SZANSE</p> <ul style="list-style-type: none"> wysoka pozycja w kraju lubelskiego ośrodka naukowego dająca podstawę do systematycznej poprawy jakości kadr i potencjału badawczo-rozwojowego w województwie, a także tworzenie regionalnej sieci innowacji; racjonalizacja wykorzystania potencjału badawczego; dominacja prywatnej gospodarki rodzinnej i brak poważniejszych problemów typowych dla obszarów popegeerowskich, sprzyjająca procesom restrukturyzacyjnym; korzystne efekty restrukturyzacji gospodarki w skali i globalnej kraju: perspektywa trwałego wzrostu gospodarczego, możliwość korzystania ze środków pomocy europejskiej, liberalizacji handlu światowego, szczególnie w art. żywnościowych w UE, innowacyjność jako priorytet pomocy publicznej dla przedsiębiorstw; internacjonalizacja firm z regionu połączona ze wzrostem świadomości w zakresie konkurencyjności i wdrażania nowych rozwiązań; planowany wzrost nakładów na B+R oraz restrukturyzacja zasad finansowania nauki i badań; perspektywa wysokich nakładów na zmiany strukturalne w gospodarce rolnej i wielo-funkcyjny rozwój obszarów wiejskich; możliwość specjalizacji w niszowych sektorach produkcji: produkcja zdrowej żywności, produkty regionalne, promocja produktów regionalnych (sękacz, kowalstwo artystyczne, rzemiosło ludowe, przemysł cukierniczy, miody itp.); 	<p>ZAGROŻENIA</p> <ul style="list-style-type: none"> słabnąca dynamika wzrostu, niekorzystny na tle innych regionów poziom nakładów inwestycyjnych oraz udział produkcji sprzedanej przemysłu; możliwość wykorzystania pomocy publicznej dla rolnictwa na cele konsumpcyjne kosztem inwestycji; możliwe trudności w udziale i wykorzystaniu rozwoju technologicznego, wzrastająca bariera kapitałowa; niewykorzystanie szans restrukturyzacji gospodarki regionu w ramach polityki strukturalnej Unii Europejskiej (niska absorpcja funduszy strukturalnych, konsumpcyjny charakter wydatkowania środków pomocowych w sektorze rolnym); rosnąca zależność gospodarki polskiej i regionalnej od światowych rynków finansowych; niska wartość PKB na głowę mieszkańca kształtująca niski popyt wewnętrzny w regionie na dobra i usługi komercyjne (nie pozwalająca na szybki rozwój sektora usług rynkowych, a tym samym na restrukturyzację zatrudnienia i spadek bezrobocia w województwie); postępująca marginalizacja gospodarki regionalnej (spadek udziału regionalnego PKB i produkcji przemysłowej w udziale krajowym, utrzymujący się niski poziom eksportu województwa); słabnące tempo restrukturyzacji gospodarki (szczególnie sektora rolnego), połączone z niekorzystnymi dla regionu decyzjami prywatyzacyjnymi przedsiębiorstw państwowych (w tym z branży energetycznej); utrzymujący się niski stopień nakładów inwestycyjnych w gospodarce regionu połączony z niskim napływem bezpośrednich

<ul style="list-style-type: none"> • wdrażanie programu „Społeczeństwo informacyjne”, zainteresowanie środowisk naukowych, lokalnych operatorów, samorządów lokalnych, dość dynamiczny rozwój sieci internetowej i komputeryzacji; • udział regionu w globalnych procesach rozwojowych Unii Europejskiej (dostęp do instrumentów polityki strukturalnej i polityk horyzontalnych UE, wdrażanie Strategii Lizbońskiej); • funkcjonowanie gospodarki w Strukturach Jednolitego Rynku Europejskiego; • rozwój sektora usług rynkowych połączony ze wzrostem zamożności społeczeństwa w regionie; • specjalizacja regionu w niszowych sektorach produkcji i usług (produkcja wysokiej jakości żywności, produkcja ekoenergii, rozwój produktów tradycyjnych i regionalnych, usługi turystyczne i opiekuńczo-medyczne); • bardziej racjonalne wykorzystanie zasobów gazu i węgla kamiennego w Lubelskim Zagłębiu Węglowym; • rozwój klastrów i parków przemysłowych w oparciu o duże firmy z regionu i zaplecze badawczo-rozwojowe; • wzmocnienie sektora badawczo- rozwojowego w regionie w ramach tworzenia Europejskiej przestrzeni Badań i Innowacji (udział jednostek B+R w międzynarodowych projektach badawczych); • rozwój krajowego i regionalnego systemu innowacji (budowa partnerstwa i konsensusu wokół najważniejszych priorytetów badawczo-rozwojowych w kraju i w regionie w ramach Krajowej i Regionalnej Strategii Innowacji, wzrost nakładów na B+R oraz racjonalizacja zasad finansowania nauki i badań w Polsce); • wykorzystanie potencjału B+R do zwiększania konkurencyjności regionalnej gospodarki i budowania makroregionów gospodarki opartej na wiedzy (Dolina Lotnicza, Dolina Ekologicznej Żywności); • wykorzystanie renty położenia regionu (do rozwoju usług wysoko specjalistycznych w powiązaniu z firmami globalnymi, rozwój kontaktów gospodarczych przedsiębiorstw Lubelszczyzny ze Wschodem); • zwiększony napływ środków inwestycyjnych do regionu i jego koncentracja na inwestycjach sprzyjających wzrostowi konkurencyjności i tworzeniu miejsc pracy w regionie; • zwiększona i prorozwojowa pomoc publiczna państwa (kierowana na cele horyzontalne); • napływ kapitału zagranicznego, w tym inwestycji bezpośrednich; • korzystne trendy i zmiany struktury wymiany handlowej z zagranicą (w tym na rynku rolno-spożywczym); • rozwój gospodarki elektronicznej i innych 	<p>inwestycji do gospodarki regionu;</p> <ul style="list-style-type: none"> • brak dostatecznego zabezpieczenia potrzeb energetycznych regionu (uzależnienie dostaw energii elektrycznej ze źródeł produkcji z poza województwa); • malejące możliwości konkurowania gospodarki regionu w oparciu o tanią siłę roboczą; • niski stopień wiedzy przedsiębiorstw o dostępnych instrumentach wsparcia ich rozwoju; • trudności przedsiębiorstw w pozyskaniu środków na rozwój funduszy strukturalnych oraz niska zdolność współfinansowania projektów inwestycyjnych; • niespełnienie przez przedsiębiorstwa ostrych norm unijnych w zakresie ochrony środowiska, jakości produkcji oraz bezpieczeństwa i higieny pracy; • nasilająca się konkurencja ze strony Jednolitego Rynku Europejskiego (upadek wielu przedsiębiorstw nie spełniających norm unijnych i słabo zaawansowanych technologicznie i organizacyjnie); • stopniowe obniżanie się rangi ośrodka naukowego w regionie i jego dalsza marginalizacja na arenie krajowej i międzynarodowej (niedostosowanie się do prorynkowych zasad finansowania i funkcjonowania nauki, słabe powiązania kooperacyjne jednostek B+R z głównymi ośrodkami w kraju i za granicą); • odpływ z regionu kapitału i zasobów ludzkich o wysokich kwalifikacjach.
--	---

technik społeczeństwa informacyjnego.	
<p>Szanse</p> <ul style="list-style-type: none"> • rosnący poziom ogólnego wykształcenia ludności dający podstawę do budowy gospodarki opartej na wiedzy i informacji; • szybko rozwijający się sektor kształcenia na poziomie wyższym; • duże zainteresowanie kształceniem w Lublinie obywateli z krajów Europy Zachodniej i Wschodniej; • dostosowanie kształcenia na uczelniach do nowych wyzwań rynku pracy; • rozwój dokształcania zawodowego, kształcenia ustawicznego, wzrost poziomu kwalifikacji i umiejętności kadr i absolwentów; • wzrost zainteresowania nauką języków obcych, dynamicznie rozwijające się dokształcanie językowe; • rosnące znaczenie kwalifikacji i jakości czynnika ludzkiego szansą dla młodych kadr z województwa lubelskiego; • zwiększający się dostęp mieszkańców Lubelszczyzny do europejskiego rynku pracy; • coraz lepszy dostęp do europejskich instrumentów rynku pracy i zwiększania zatrudnienia (w ramach krajowych i europejskich strategii zatrudnienia); • prowadzenie aktywnej polityki rynku pracy na poziomie lokalnym i regionalnym (połączonej ze specjalizacją gospodarczą województwa) • wdrażanie programu „Społeczeństwo informacyjne”, zainteresowanie środowisk naukowych, lokalnych operatorów, samorządów lokalnych, dość dynamiczny rozwój sieci internetowej i komputeryzacji; • systematyczna poprawa warunków cywilizacyjnych małych miast i wsi, szczególnie mieszkaniowych, w zaopatrzeniu w wodę pitną, telefonizację i gazyfikację, wpływa korzystnie na aspiracje i atrakcyjność życia ludności; • tworzenie nowych miejsc pracy poprzez przyciąganie inwestycji zewnętrznych; • zwiększająca się aktywność, potencjał i kompetencje organizacji pozarządowych; • nasilanie się lobbingu na rzecz rozwoju województwa; • rozwój ruchu kulturowego i inicjatyw współpracy kulturalnej w obrębie województw; • podstawy budowy kapitału kulturowego w regionie: więź kulturowa, elity artystyczne, środowisko naukowe, media, kuria biskupia, organizacje pozarządowe, tradycje festiwali i imprez kulturalnych. 	<p>Zagrożenia</p> <ul style="list-style-type: none"> • prognozowany trwały spadek liczby ludności, szczególnie w miastach, starzenie się ludności województwa przy jednoczesnym braku kompleksowych usług i świadczeń skierowanych do osób starszych; • migracja ludzi wykształconych, wzrastający drenaż kapitału kadr w regionie; • przedłużające się procesy restrukturyzacji regionalnej gospodarki i zmniejszająca się podaż nowych miejsc pracy; • trudności w zagospodarowaniu dużych zasobów sił roboczych; • utrwalenie się niekorzystnego stanu wysokiego udziału osób nieaktywnych zawodowo; • pogarszanie się warunków edukacyjnych i dostępu do usług na terenach słabo zaludnionych; • bezrobocie strukturalne, duży udział bezrobotnych z niskim wykształceniem; • utrzymujący się wysoki poziom bezrobocia powodujący ubożenie społeczne i odpływ ludności na obszary lepiej rozwinięte gospodarczo; • wysoki odsetek osób i rodzin utrzymujących się z niezarobkowego źródła utrzymania wśród ogółu mieszkańców województwa; • niskie dochody z pracy (zjawisko tzw. biedy pracujących); • dalsze utrwalanie się marginalizacji i ubóstwa społecznego (w wyniku długotrwałego bezrobocia i niskich dochodów mieszkańców regionu); • przyspieszone tempo wypadania z użytkowania znacznej części zasobów mieszkaniowych na skutek ich fizycznego zużycia, • wzrost zagrożenia patologią; • duży stopień zagrożeń przestępczością zwłaszcza w regionie przygranicznym; • wzrost zagrożenia nielegalną migracją, przemytem towarów; • niezadawalający stopień pokrycia obszaru województwa zintegrowanym systemem ratownictwa medycznego.

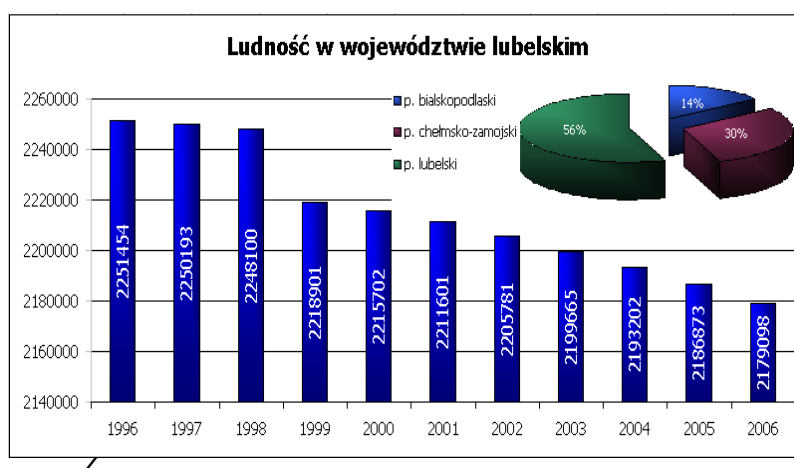
II. SPOŁECZEŃSTWO I ZASOBY LUDZKIE W REGIONIE

DEMOGRAFIA

LUDNOŚĆ I GĘSTOŚĆ ZALUDNIENIA

Województwo lubelskie w 2006 roku zamieszkiwało 2 179 098 osób tj. 5,71% ogólnej liczby ludności kraju. Pod względem liczby ludności lubelskie zajmuje 7 miejsce.

Region należy do słabo zaludnionych i zurbanizowanych. Średni wskaźnik zaludnienia dla województwa lubelskiego w 2006 roku wynosił 86 osób/1km² (Polska 122 osoby/1km²).

L

ródło: Bank Danych Regionalnych GUS

Największą gęstością zaludnienia charakteryzują się gminy otaczające miasto Lublin i pasma rozwoju położone wzdłuż dróg wychodzących z Lublina. Wskaźnik zaludnienia dla podregionu lubelskiego jest wyższy od średniej krajowej i wynosi 123 osoby/km². Podregion chełmsko-zamojski otoczony jest większą liczbą gmin o gęstości zaludnienia wynoszącej 70 osób/km². Skala oddziaływania Białej Podlaskiej na zaludnienie otaczających gmin jest znacznie mniejsza, tu gęstość zaludnienia wynosi tylko 52 osoby/km².

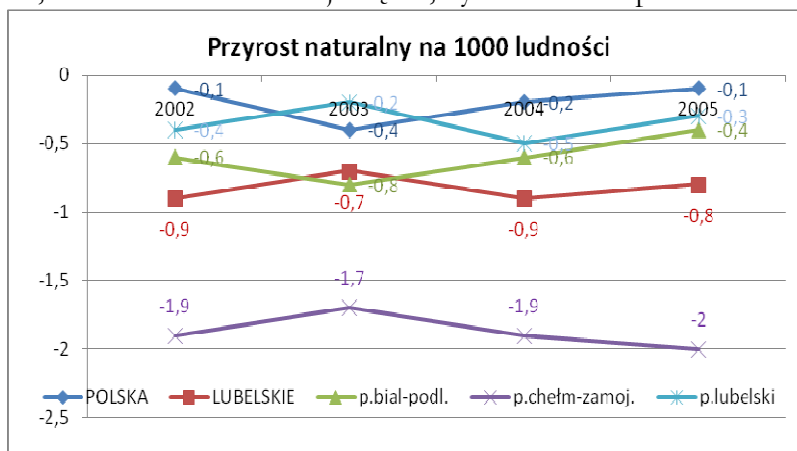
Ludność miast województwa w 2006 roku wynosiła 1 003 790 osób, co stanowi 4,3% w ogólnej liczbie ludności miast Polski. Udział ludności miejskiej w ogólnej liczbie ludności województwa kształtuje się na poziomie 46,06% i jest niższy aż o 15% od wartości tego wskaźnika dla kraju (61,04%). Najwyższym zurbanizowaniem cechuje się podregion lubelski (52,9%), a najslabszym chełmsko-zamojski (37,10%).

PRZYROST NATURALNY

Bezpośrednią przyczyną zmniejszania się populacji jest znaczący spadek liczby urodzeń. Na terenie województwa lubelskiego w latach 1999-2005 liczba urodzeń zmalała o 8,8% z 23 406 w roku 1999 do 21 346 w 2005 r. (kraj o 4,61%, 382 002 w 1999 r. i 364 383 w 2005 r.).

Największy spadek urodzeń zanotowano w podregionie chełmsko-zamojskim. Tam też zanotowano najmniejszy przyrost naturalny na 1000 ludności.

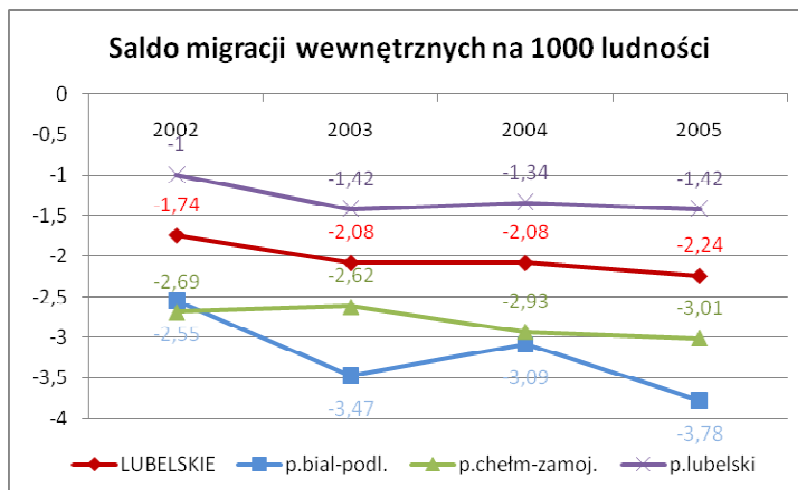
Według założeń prognozy demograficznej dla województwa lubelskiego, liczby określające wielkość przyszłych urodzeń będą dość stabilne w latach 2005-2015 (do 20,7 tys. rocznie) i dość znacząco obniżą się po roku 2015, a dla roku 2020 szacuje się 19,1tys. urodzeń. Spadek urodzeń w głównej mierze będzie dotyczył urodzeń w miastach. W powiatach: bialskim, lubelskim, łęczyńskim, włodawskim i zamojskim przewiduje się nieznaczny wzrost liczby urodzeń kształtujący się na poziomie od 0,38 tys. do 1,34 tys. rocznie.

Źródło: BDR GUS

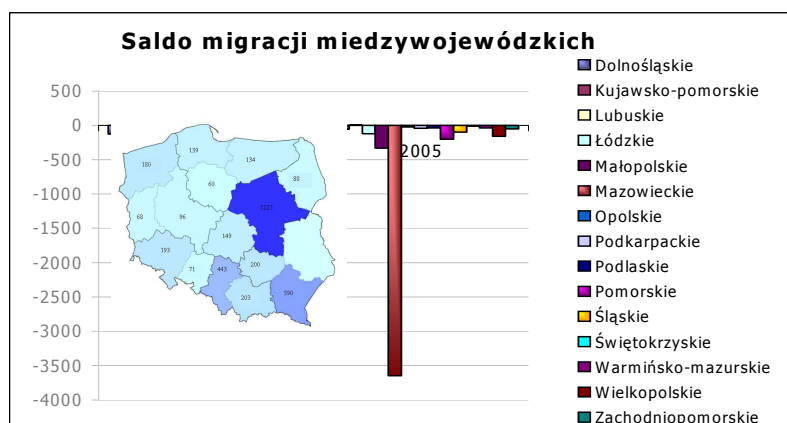
MIGRACJE LUDNOŚCI

Województwo lubelskie należy do obszarów o największej migracji w kraju, szczególnie stałego odpływu ludności z terenów wiejskich. Spowodowane jest to głównie niską dochodowością rolnictwa, niedostatecznym stanem wyposażenia w infrastrukturę społeczną i techniczną obszarów wiejskich, słabą dostępnością komunikacyjną oraz niskim poziomem urbanizacji.

Źródło: BDR GUS

Saldo migracji w miastach na 1000 ludności miast w województwie w 2005 roku wynosiło (-4,5‰) natomiast na wsi w tym samym okresie wskaźnik ten kształtował się na poziomie (-0,3‰).

Migracje społeczeństwa zależne są od trendów gospodarczych.

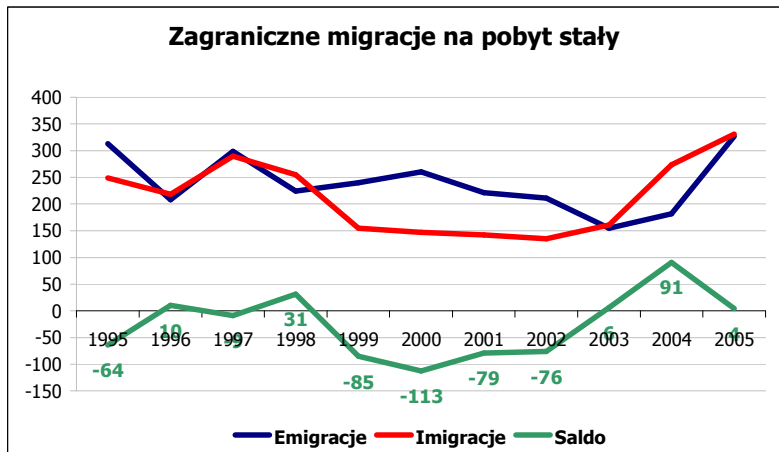
Wyjazdy

związane z poszukiwaniem lepszych warunków

ekonomicznych, zazwyczaj ze wsi do miast, uzupełniają ruchy migracyjne z miasta na wieś

związane z utratą pracy, a także przemieszczania się bogacących się warstw społecznych z

wielkomiejskiego miejsca zamieszkania na okolice podmiejskie.

W latach 1999-2005 wystąpiła zmiana kierunku migracji w miastach (saldo z +290 do -4 544

osób) oraz

zmniejszenie

ujemnego salda na wsi.

Województwo

lubelskie

charakteryzuje

bardzo niewielki

udział w

migracjach

zagranicznych (ok.

300 osób

emigrujących i ok.

300 imigrujących).

Największe udziały

w migracjach

zagranicznych w

regionie mają

miasta Lublin,

Zamość i Chełm

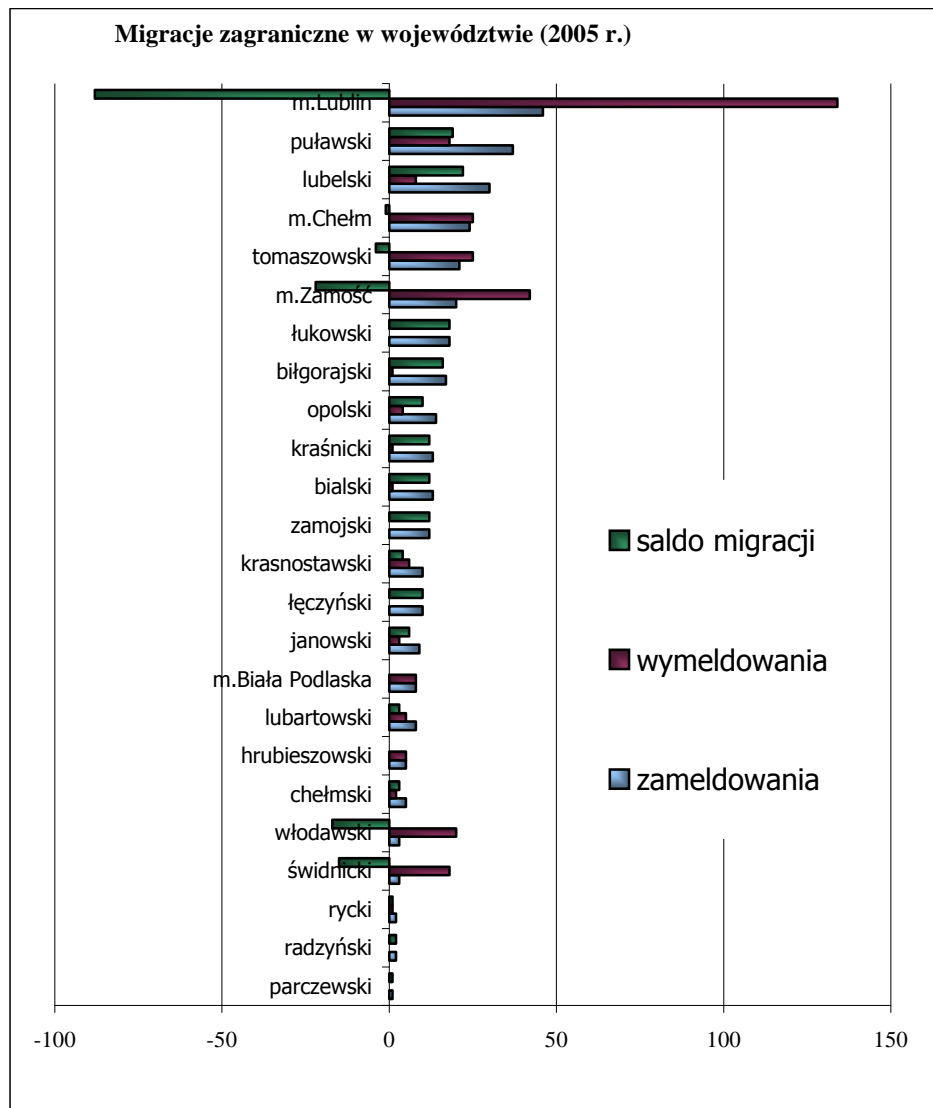
oraz powiaty

tomaszowski,

włodawski,

puławski i

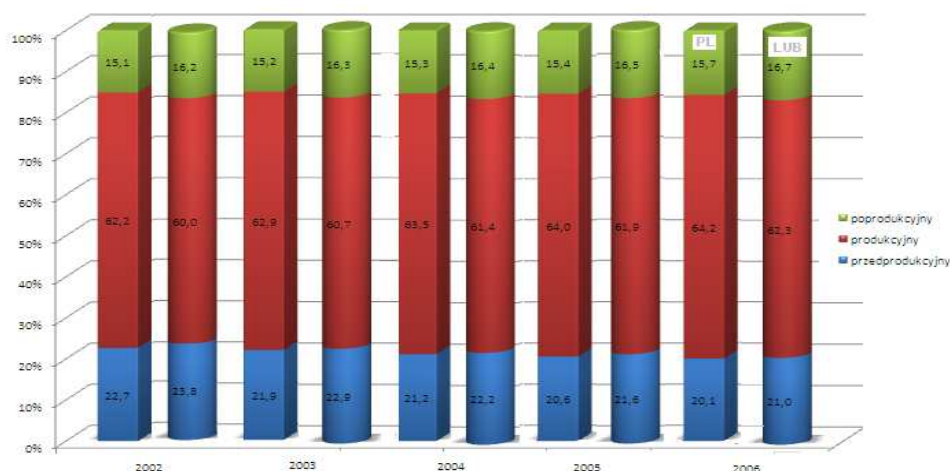
świdnicki.

STRUKTURA WIEKOWA LUDNOŚCI

STRUKTURA WIEKU W LATACH 2002 – 2006

W latach 2002 – 2006 w strukturze wieku uwidacznia się wzrost udziału grup w wieku produkcyjnym oraz spadek grupy nieprodukcyjnej. W 2006 roku ludność w wieku produkcyjnym

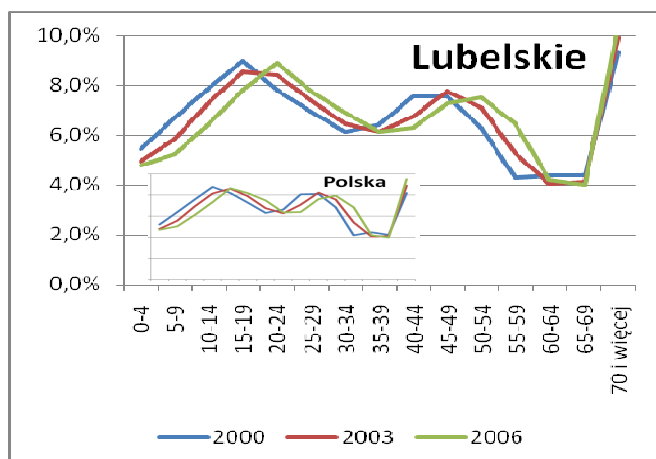

stanowiła w województwie lubelskim 62,3% ogółu ludności (wskaźnik ten jest nieco niższy od krajowego – 64,2%). W podregionach wskaźnik ten wynosił odpowiednio: podregion białskopodlaski – 61% (22,8% w wieku przedprodukcyjnym); chełmsko-zamojski 61,4% (21,3%) i podregion lubelski 63% (20,4%).

Wzrost ludności w wieku produkcyjnym następował (tak jak i w całym kraju) za sprawą wkraczania w tę grupę wiekową dzieci i młodzieży z wyżu demograficznego.

Ze społeczno-ekonomicznego, a także demograficznego punktu widzenia istotna jest relacja ludności w wieku nieprodukcyjnym do ludności w wieku produkcyjnym. Miernik ten informuje o stopniu ekonomicznego obciążenia ludności w wieku produkcyjnym ludnością pozostałą. Wzrost liczby ludności w wieku produkcyjnym spowodował spadek współczynnika obciążenia ekonomicznego. Na każde 100 osób w wieku produkcyjnym w 2006 roku przypadało 60,6 osób w wieku nieprodukcyjnym. W kraju wskaźnik ten jest niższy – 55,7 osób. W podregionach sytuacja przedstawia się następująco: podregion białskopodlaski – 63,8%; chełmsko-zamojski – 62,8% i lubelski – 58,6%.

ODSETEK LUDNOŚCI W GRUPACH WIEKOWYCH

Wpływ procesów demograficznych na poszczególne sfery życia społeczno-gospodarczego to w istocie wpływ zmian liczebności składowych roczników.

W ostatnich latach maleje liczba osób w wieku do 20 lat, wzrasta natomiast liczba osób starszych w wieku powyżej 70 lat.

Zmiany te będą miały bezpośredni i silny wpływ na sektor służby zdrowia i zabezpieczenia społecznego, sektor edukacji oraz rynek pracy.

OCHRONA ZDROWIA

Na przestrzeni ostatnich kilku lat nastąpiło wydłużenie przeciętnego trwania życia wśród mężczyzn i kobiet, zarówno w kraju, jak i w regionie. Średnie trwanie życia ludności zamieszkującej województwo lubelskie wynosiło w 2006 roku wśród mężczyzn 69,89 lat (kraj 70,52 lat), wśród kobiet 79,42 lat (kraj 78,90 lat). W porównaniu do roku 1999 średni wiek osiągnięty przez mężczyzn wzrósł o 1,3 roku a przez kobiety o 1,2. Tempo wydłużenia średniego trwania życia kobiet jest zbliżone do notowanego w kraju, natomiast znacznie wolniejsze od wskaźników krajowych jest tempo wydłużenia przeciętnego trwania życia mężczyzn. Ma to związek ze zwiększoną zachorowalnością na schorzenia szczególnie zagrażające życiu w tej grupie ludności.

Z sytuacją zdrowotną ludności regionu ma związek stan służby zdrowia. W ostatnich latach zauważa się niekorzystne tendencje związane z niedoposażeniem szpitali i pozostałych placówek służby zdrowia oraz z niedostateczną profilaktyką.

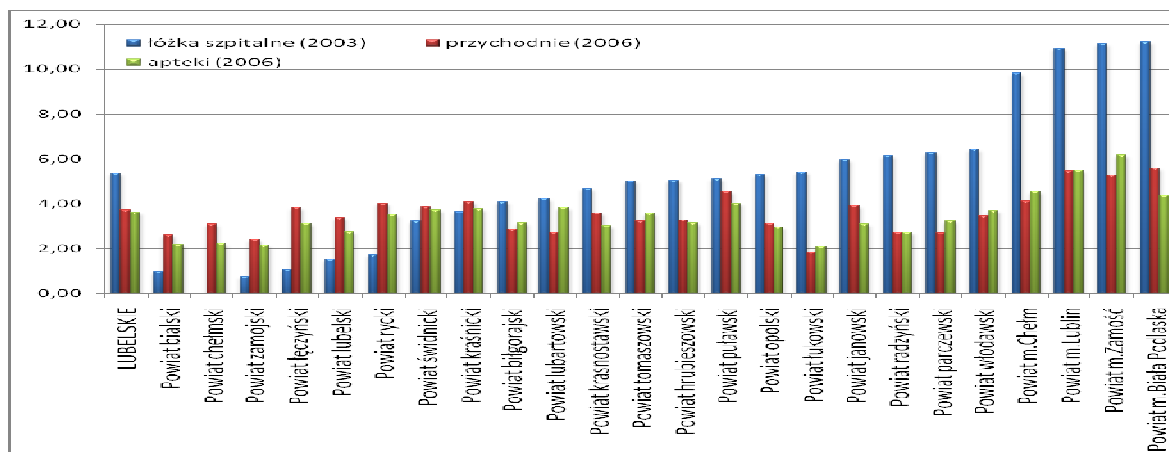
Największe zagrożenie dla zdrowia i życia mieszkańców regionu w 2006 roku stanowiły choroby układu krążenia (49,8%). Drugą co do wielkości zjawiska przyczynę zgonów stanowiły choroby nowotworowe (20,9%). Struktura zachorowań na nowotwory złośliwe w województwie lubelskim pod względem schorzeń jest mniejsza niż ogólnopolska (25%) natomiast średnia umieralności na choroby układu krążenia w województwie jest wyższa niż w Polsce (45,6%).

Wśród męskiej populacji naszego regionu dominują nowotwory płuc i oskrzeli, gruczolu krokowego oraz jelita grubego i otyłość. Kobiety najczęściej chorują na nowotwory gruczolu piersiowego, przewodu pokarmowego, narządu rodowego. Niepokojącym zjawiskiem jest też wzrost zachorowań na raka płuc. Czynnikiem powodującym zwiększenie się liczby zachorowań na nowotwory złośliwe płuc jest wzrost konsumpcji tytoniu, obserwowany wcześniej tylko w dużych aglomeracjach miejskich.

W 2005 roku na obszarze województwa lubelskiego funkcjonowało ogółem 41 szpitali ogólnych w tym 7 niepublicznych należących do I, II i III poziomu referencyjnego, wyposażonych w 11 072 łóżek. W porównaniu do lat poprzednich nastąpił wzrost liczby szpitali natomiast odnotowano spadek liczby łóżek. Odmienną tendencję zaobserwowano w szpitalach prywatnych. W samym Lublinie skupionych jest 21,1% ogółu wszystkich miejsc szpitalnych. W większości powiatów ziemskich funkcjonował 1 szpital, a po 2 we włodawskim, biłgorajskim, lubelskim i opolskim oraz 4 w powiecie puławskim.

	2000	2003	2005	tendencje
szpitale	33	38	41	↑
szpitale niepubliczne	0	3	7	↑
leczeni	371 550	414 454	408 744	↑↓
liczba łóżek	12 226	11 793	11 072	↓
przychodnie	271	675	747	↑
lekarze	5 662	5 354	4 622	↓
stomatolodzy	974	1 065	915	↑↓
pielęgniarki	13 985	12 062	11 423	↓
położne	1 571	1 445	1 363	↓
apteki	642	725	760	↑
ludność na aptekę ogólnodostępną	3 451	3 022	2 868	↓
farmaceuci	1 442	1 628	1 811	↑

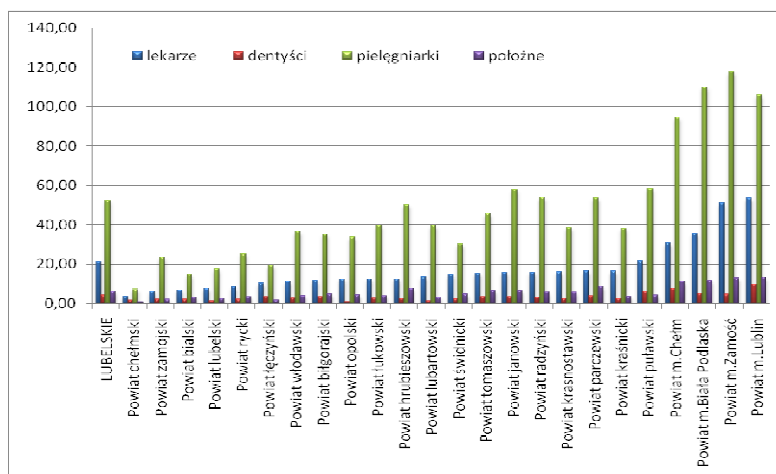
Specjalistyczną opiekę szpitalną o zasięgu ponadregionalnym i wojewódzkim realizują szpitale kliniczne w Lublinie i szpitale w Białej Podlaskiej, Chełmie i Zamościu oraz szpitale psychiatryczne w Lublinie, Suchowoli (powiat Radzyń Podlaski), Radecznicy (pow. Zamość) i zakład opiekuńczo leczniczy w Celejowie (powiat Puławy).

W ciągu ostatnich lat obserwuje się wzrost liczby pacjentów w szpitalach ogólnych. Mimo większej ilości szpitali w 2005 roku, liczba oferowanych przez nie łóżek spadła w regionie z 53,8 łóżek/10 tys. mszk. w roku 2003 do 50,81 w roku 2005. Zmniejszył się też przeciętny pobyt chorego w szpitalu. Było to oczywiście wymuszone przez trudną sytuację finansową szpitali.

Opieką zdrowotną w 2005 roku mieszkańcom Lubelszczyzny zapewniało 4 622 lekarzy medycznych, 915 lekarzy stomatologów, 1 811 farmaceutów, 11 423 pielęgniarek i 1 363 położnych.

W 2005 roku wskaźnik pracowników medycznych na 10 tys. ludności wyniósł 21,13 lekarzy, 4,18 stomatologów, 52,23 pielęgniarek i 6,23 położnych na 10 000 mieszkańców, przy czym największe zagęszczenie zanotowano w powiatach grockich lubelskim i zamojskim najmniejsze zaś w powiecie chełmskim, zamojskim i bialskim.

W ramach lecznictwa uzdrowiskowego funkcjonują: szpitale uzdrowiskowe, sanatoria i zakłady przyrodolecznicze w Nałęczowie, Poniatowej, Adam polu i Krasnobrodzie. Łącznie 6 jednostek dysponuje 1 261 łóżkami. Tylko w 2006 roku 26 251 kuracjuszy spędziło w tego typu placówkach łącznie 358 682 dni.

Na terenie województwa funkcjonuje także 1 sanatorium rehabilitacyjne, w którym w roku 2006 przebywało 1 194 leczonych, przez łącznie 27 106 dni.

Podobnie jak w przypadku szpitali tak i w sanatoriach pomimo wzrostu ilości miejsc (łóżek) w stosunku do roku 2003 zmalała liczba osobodni leczenia, wzrosła natomiast liczba kuracjuszy (aż o 25%).

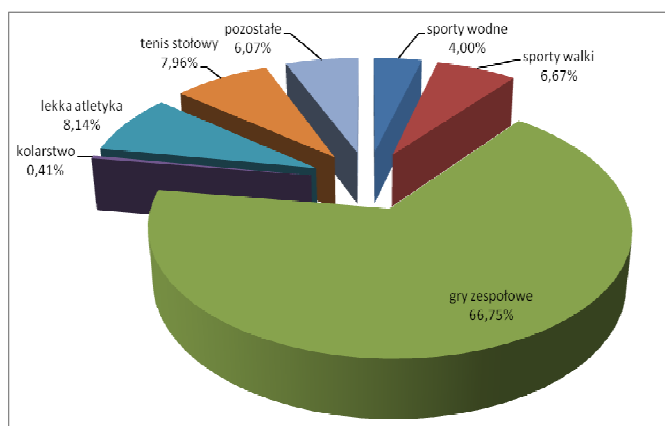
KULTURA FIZYCZNA

Zadaniem własnym samorządów terytorialnych jest obok innych spraw publicznych o znaczeniu lokalnym wspieranie kultury fizycznej na swoim obszarze działania. Upowszechnianie sportu i rekreacji ruchowej wymaga od władz samorządowych podejmowanie działań skierowanych m.in. na budowę terenów rekreacyjnych oraz urządzeń sportowych.

Na terenie województwa w 2006 roku istniało 993 klubów sportowych, w których ćwiczy 71 240 osób. W stosunku do roku 2004 nastąpił wzrost o 121 klubów i 4 701 ćwiczących.

W czołówce powiatów o największym natężeniu klubów sportowych znajduje się powiat grodzki bialski (gdzie mieści się zamiejscowy wydział Akademii Wychowania Fizycznego) oraz miasta Zamość, Chełm i powiat krasnostawski. Najmniejsze natężenie klubów sportowych i ich członków notuje się w powiecie lubelskim, świdnickim, łukowskim, janowskim i łęczyńskim.

Aktywność sportowa mieszkańców województwa na tle kraju jest raczej wysoka. Pod względem istnienia klubów sportowych w przeliczeniu na 10 000 mieszkańców (4,55) województwo zajmuje II miejsce w kraju (za województwem podkarpackim) – średnia dla kraju wynosi 3,4. W zestawieniu członków klubów sportowych w przeliczeniu na 10 000 mieszkańców (327 osób) województwo zajmuje III lokatę (za województwami podkarpackim i małopolskim) – średnia dla kraju wynosi 263 osoby. Natomiast pod względem liczebności członków przypadających na 1 klub sportowy województwo zajmuje aż XI pozycję (71,47 – średnia dla kraju wynosi 77,19).

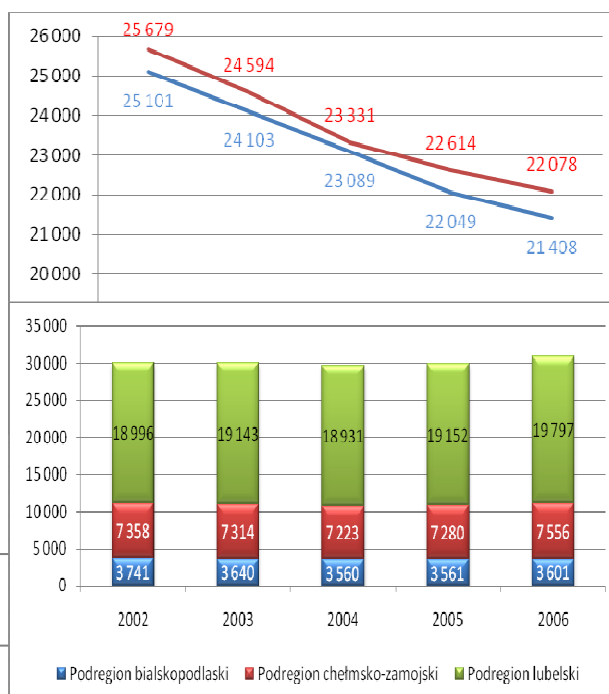
Do najczęściej wybieranych dyscyplin sportowych należą gry zespołowe (66,75% ćwiczących) oraz lekkoatletyka, tenis stołowy i sporty walki.

W grupie sportów wodnych dominuje pływanie (85,14%), w sportach walki karate (25,68%) natomiast w grach zespołowych piłka nożna (59,67%) i piłka siatkowa (22,52%). Rozkład ćwiczących jest na podobnym poziomie jak w kraju.

EDUKACJA

WYCHOWANIE PRZEDSZKOLNE.

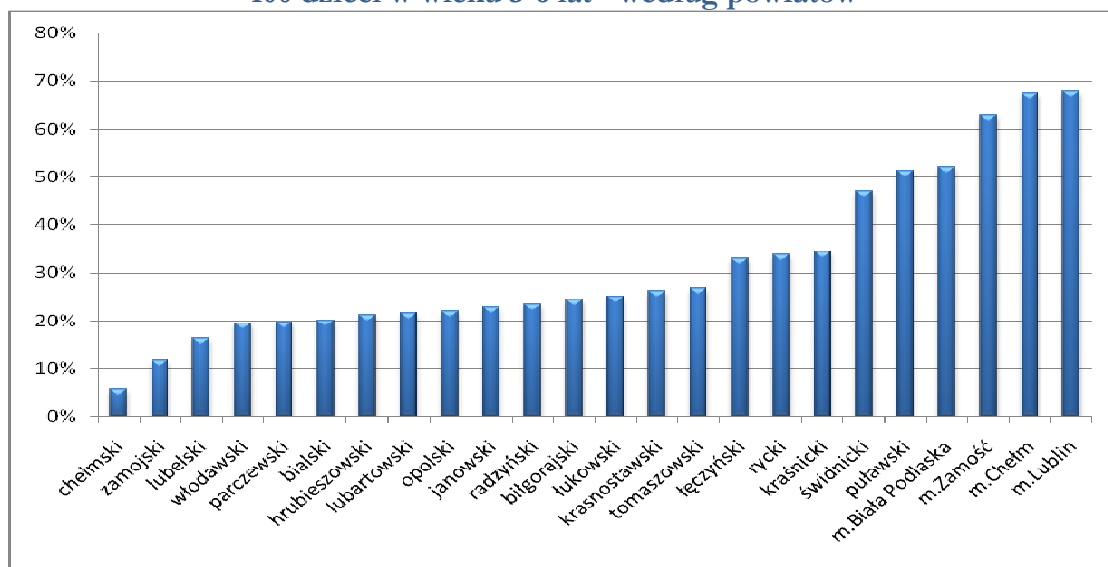
W roku szkolnym 2006/2007 w województwie lubelskim funkcjonowało 341 przedszkoli (4,4% wszystkich przedszkoli w kraju), i 924 przedszkolne oddziały przyszkolne (9,7% w kraju). Większość tych placówek zlokalizowana była na obszarach wiejskich (75,7%), ale to placówki

w miastach oferowały zdecydowanie więcej miejsc dla dzieci (79,4% ogółu miejsc).

Do 341 przedszkoli uczęszczało w 2006 roku 30 954 dzieci, w tym 9 881 dzieci w wieku 6 lat. Łącznie do zerówek uczęszczało 21 408 sześciolatków (96,96% ogółu dzieci sześciolatków). W grupie wiekowej od 3 do 6 lat odsetek dzieci uczęszczających do przedszkoli jest jednak zdecydowanie mniejszy i wynosi 51,84%. Wskaźnik ten jednak wzrósł w stosunku do lat poprzednich. Zdecydowana poprawa warunków ekonomicznych rodziców, spadek stopy bezrobocia oraz wzrost ilości placówek niepublicznych spowodował częstsze oddawanie dzieci do przedszkoli – głównie w większych miastach.

Liczba dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego województwa lubelskiego na 100 dzieci w wieku 3-6 lat - według powiatów

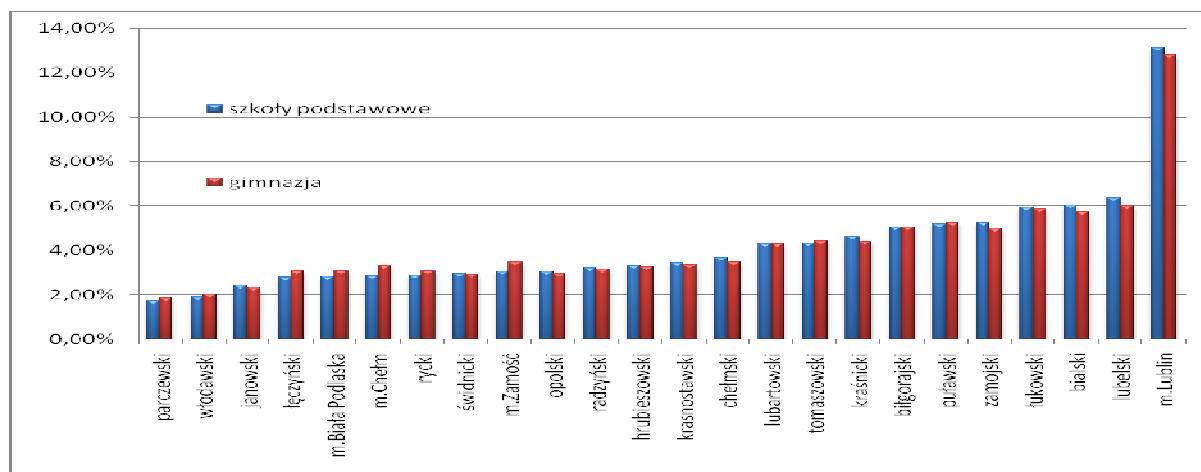

Źródło: BDR GUS

SKOLNICTWO PODSTAWOWE

Podobnie jak to ma miejsce w skali całego kraju, struktura wiekowa ludności województwa lubelskiego w ostatnich latach wyraźnie się zmieniła, wywołując przemiany w systemie edukacji. W roku szkolnym 2006/2007 liczebność dzieci szkół podstawowych w województwie lubelskim wynosiła 147 495, podczas gdy w roku szkolnym 2003/2004 liczebność dzieci wynosiła 172 791 (spadek o 15%). W najbliższych latach liczba uczniów szkół podstawowych będzie nadal spadać, głównie z powodu ujemnego przyrostu naturalnego na 1 000 osób, który w roku 2006 kształtował się na poziomie -0,5 w województwie lubelskim (w kraju wyniósł 0,1).

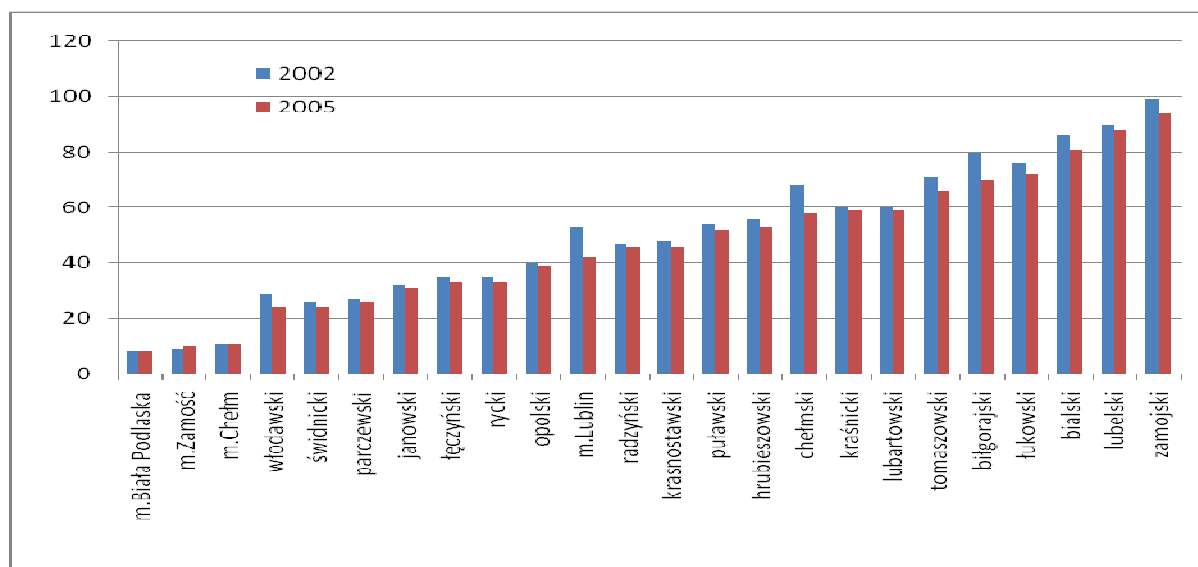
Liczba dzieci w szkołach podstawowych i gimnazjach województwa lubelskiego według powiatów w roku szkolnym 2006/2007 (Województwo Lubelskie = 100 %)

Źródło: BDR GUS

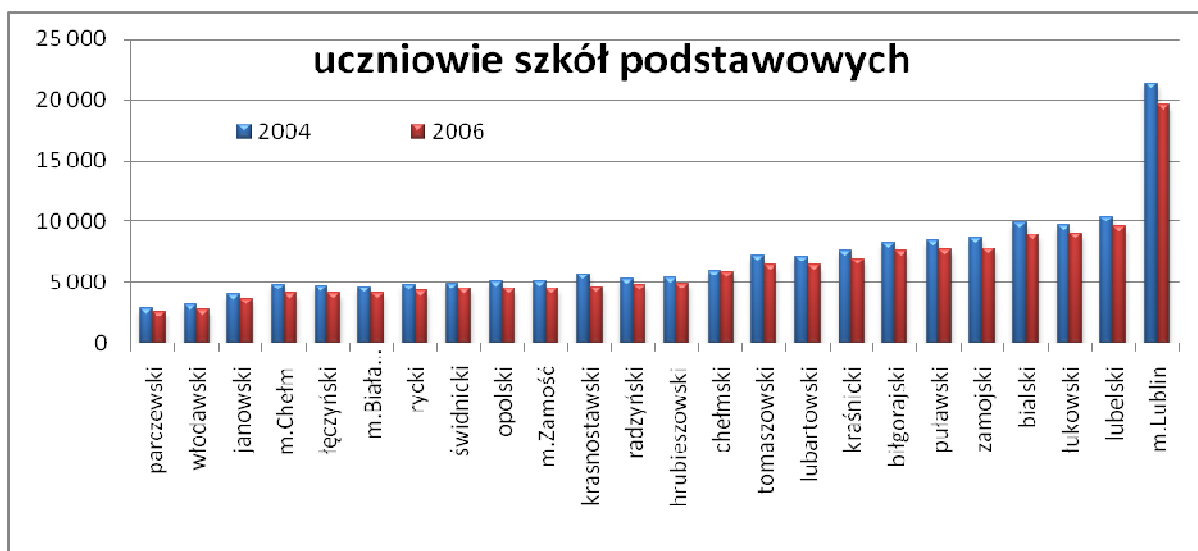
W roku szkolnym 2006/2007 na terenie województwa funkcjonowało 1 142 szkół podstawowych dla dzieci i młodzieży (w 2003 roku było ich 1 212), w tym 31 szkół podstawowych specjalnych i 62 szkoły niepubliczne.

Ilość szkół podstawowych województwa lubelskiego według powiatów w roku 2002 i 2005

Źródło: BDR GUS

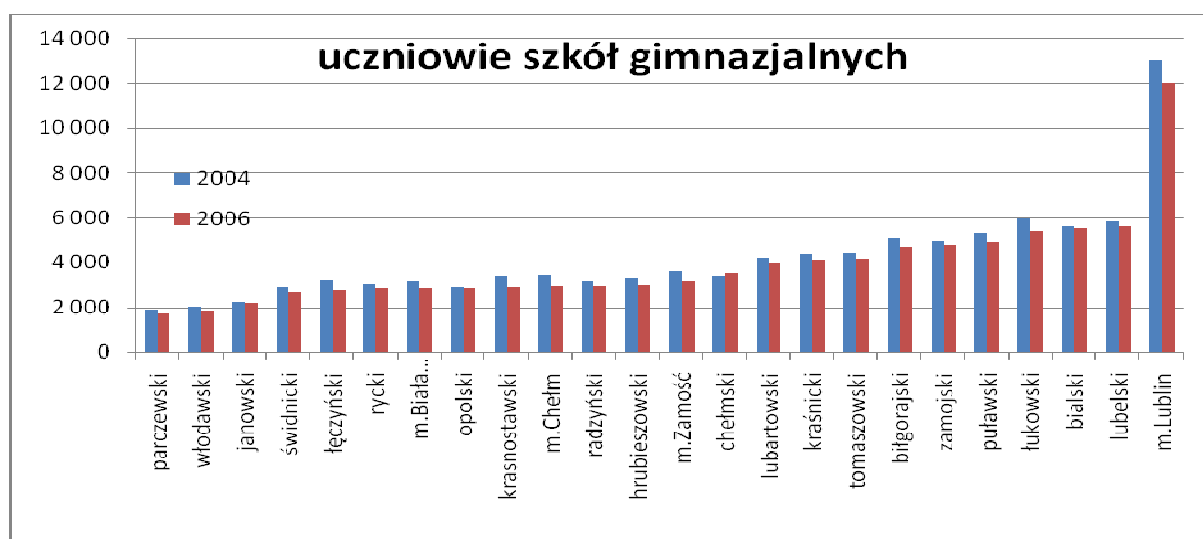
Na jedną szkołę w roku szkolnym 2006/2007 przypadło w województwie lubelskim 130 uczniów (w kraju 193), z czego na terenach wiejskich 93 (w kraju – 171), a w miastach 384 (w kraju – 321).

Źródło: BDR GUS

Z początkiem roku szkolnego 1999/2000 zainicjowały działalność 3-letnie gimnazja. Na terenie województwa lubelskiego istniało ogółem 373 obiektów, w tym 32 gimnazja specjalne. Do roku 2006 ich liczba wzrosła o 81 obiektów – 2 gimnazja specjalne i 79 pozostałych.

Łączna liczba gimnazjalistów w roku 2006 wyniosła 93 278 osób (72 190 osób w roku 2000). Pod względem liczby uczniów największe gimnazja znajdowały się w Chełmie (przeciętnie 465 uczniów), Lublinie (406 uczniów), Białej Podlaskiej (371 uczniów) oraz Zamościu (370 uczniów). Natomiast najliczniejsze oddziały były w Chełmie (przeciętnie 27 uczniów), Białej Podlaskiej (26 uczniów), Zamościu (26 uczniów), powiecie tomaszowskim (26 uczniów) oraz powiecie parczewskim (25 uczniów). Biorąc pod uwagę fakt, iż gimnazja w dużych miastach dysponują stosunkowo dobrą bazą materialną i dydaktyczną, wysoka przeciętna liczba uczniów przypadająca na jeden oddział nie wydaje się wielkim problemem. Natomiast w przypadku powiatów parczewskiego i tomaszowskiego liczba gimnazjów zdaje się być zbyt niska. Tym bardziej, że uczniowie zmuszeni są niejednokrotnie pokonywać dość duże odległości, aby dotrzeć do szkoły.

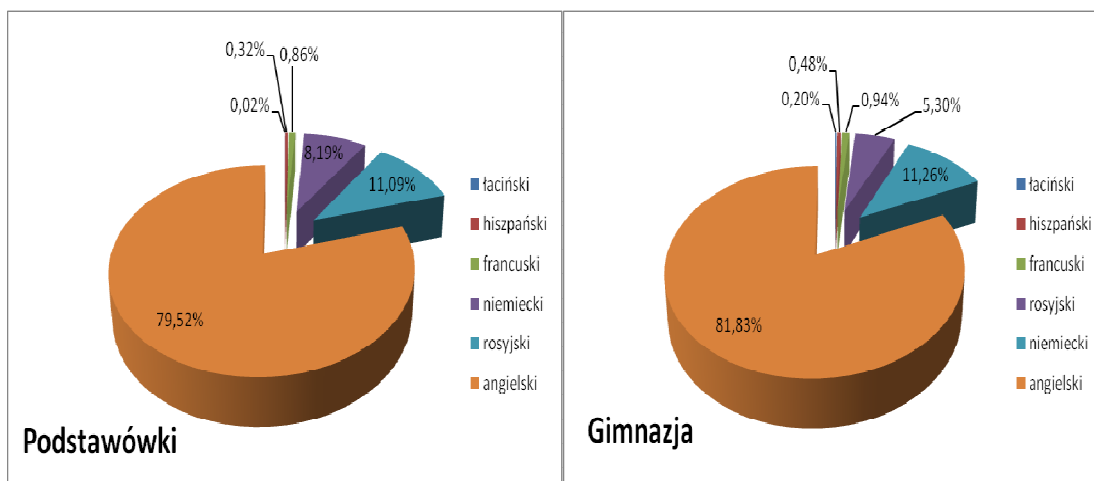

Źródło: BDR GUS

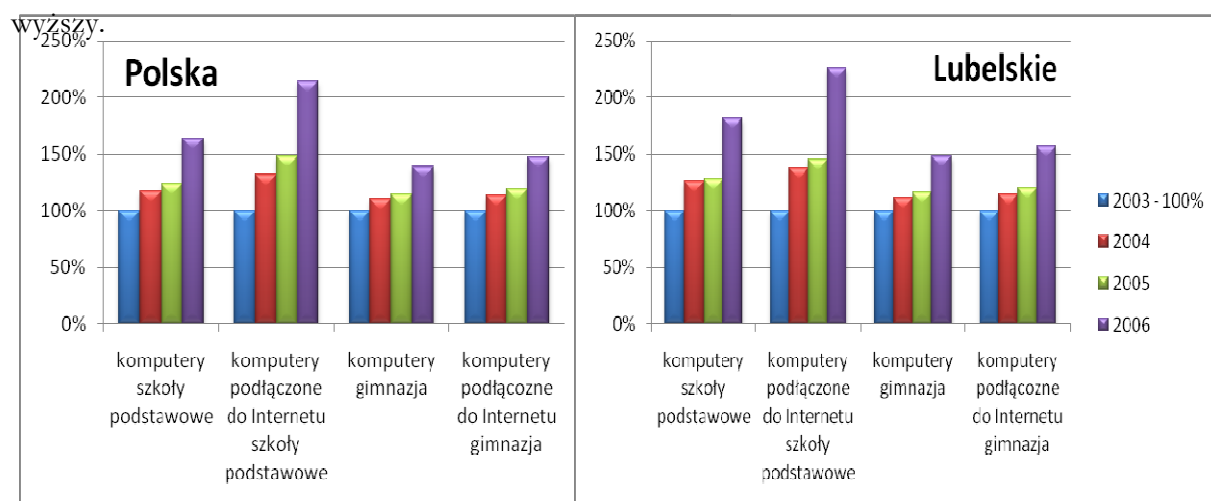
W województwie lubelskim istnieją 2 gimnazja dla dorosłych z 4 oddziałami, do których w roku szkolnym 2006/2007 uczęszczało 68 osób (120 osób w roku szkolnym 2003/2004).

JĘZYKI OBCE I INFORMATYZACJA W SZKOŁACH PODSTAWOWYCH I GIMNAZJALNYCH

Na terenie województwa lubelskiego najczęściej nauczany językiem obcym w szkołach podstawowych i gimnazjach jest język angielski – 79,52% i 81,83% ogółu uczących się.

Poprawia się też stan infrastruktury informatycznej w szkołach. Wzrost ilości komputerów i komputerów podłączonych do Internetu w porównaniu ze wzrostem ich ilości w kraju jest

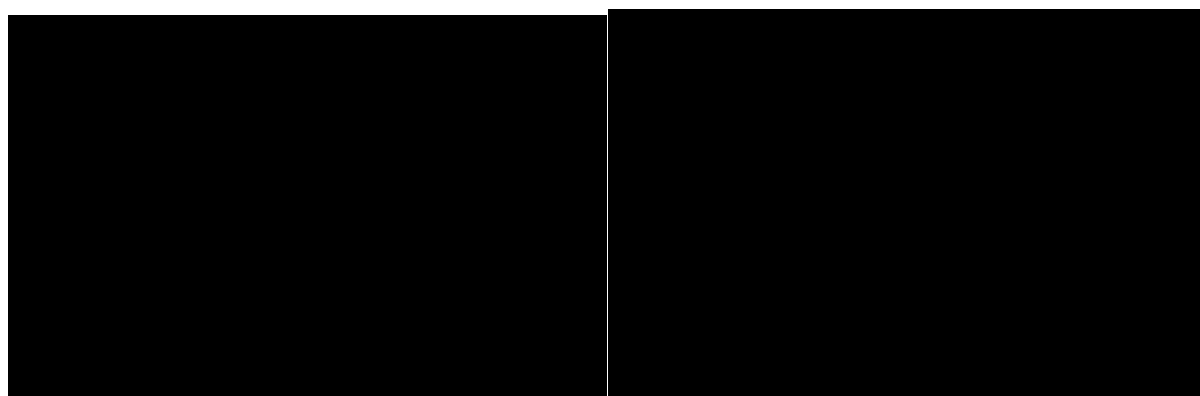

W roku 2006 w szkołach podstawowych były 15 902 komputery (w tym 12 657 podłączone do Internetu – 79%), w gimnazjach 7 057 (w tym 6 521 podłączonych do Internetu – 92%). W ogóle szkół podstawowych 77,1% było wyposażone w komputery, gdzie na 1 komputer przypada 14 uczniów. W przypadku szkół gimnazjalnych 76% z nich wyposażono w komputery a na jeden komputer przypada 17 uczniów.

SZKOLNICTWO ŚREDNIE

Kształcenie na poziomie średnim dla młodzieży w województwie lubelskim odbywa się w 743 placówkach, w tym w 166 liceach ogólnokształcących, 113 liceach profilowanych, 337 szkołach technicznych i zawodowych, 111 zasadniczych szkołach zawodowych oraz 26 szkołach artystycznych dających uprawnienia zawodowe.

Procentowy udział młodzieży w szkolnictwie średnim województwa lubelskiego w roku szkolnym 1999/2000 i 2003/2004

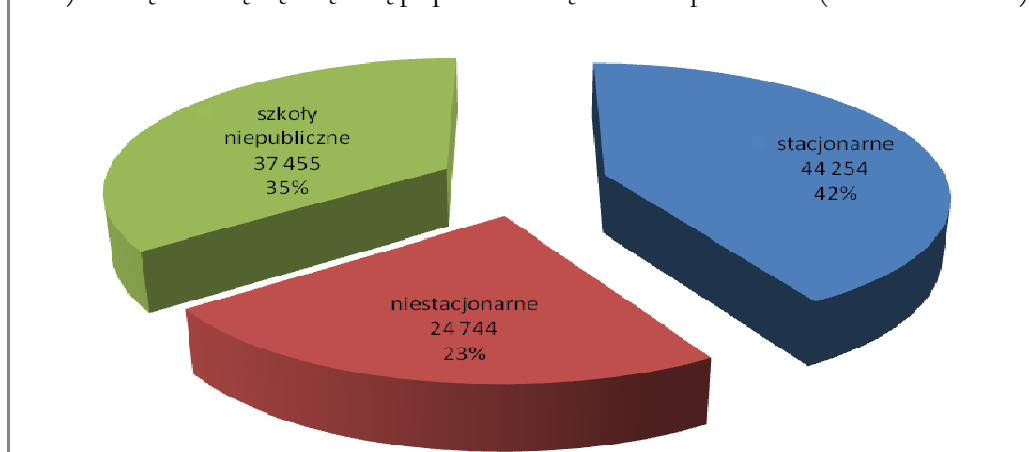
Źródło: Główny Urząd Statystyczny w Warszawie-„Rocznik Statystyczny Województw.” Warszawa 2000; Główny Urząd Statystyczny w Warszawie-„Rocznik Statystyczny Województw.” Warszawa 2004.

PRZYSZKOLNA INFRASTRUKTURA SPORTOWA

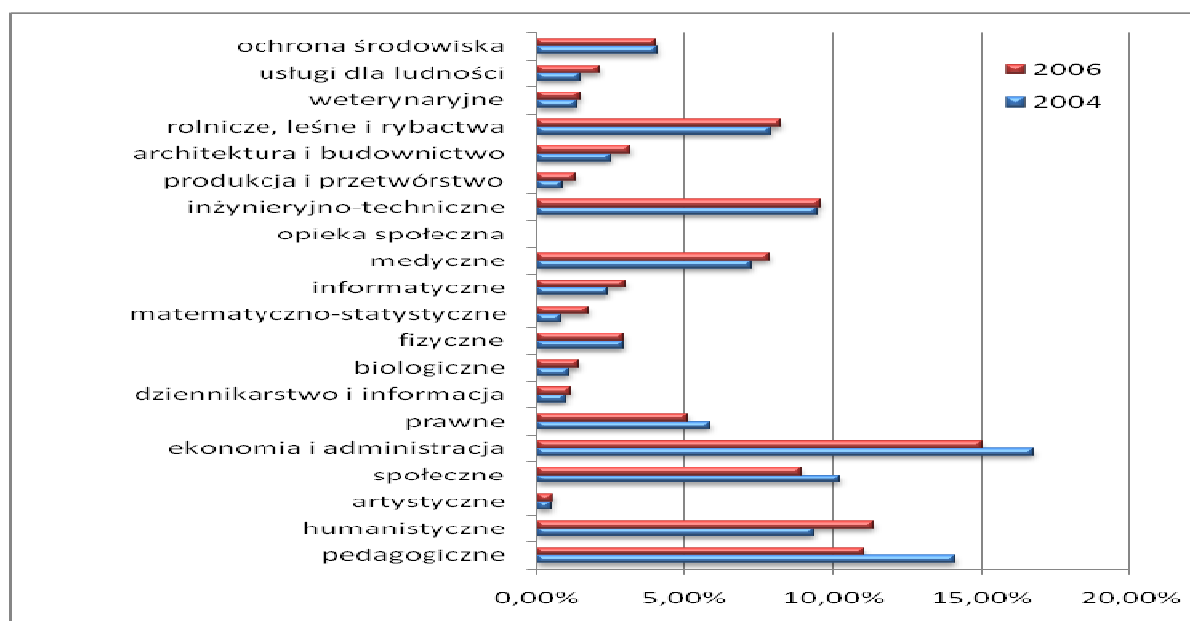
W województwie lubelskim w latach 2004-2006 powstało xxx obiektów sportowych, w których udział środków finansowych UKFiS/MENiS wynosił – 10078 tys. zł, przy czym najwięcej w xxx roku – xxx tys. zł.

SZKOLNICTWO WYŻSZE

W roku akademickim 2005/2006 w szkołach wyższych wszystkich typów szkół kształciło się w województwie lubelskim 196 453 studentów (98 085 w roku akademickim 2003/2004). Wciąż cieszą się większą popularnością uczelnie publiczne (65% studentów).

Do najbardziej popularnych kierunków studiów należą studia pedagogiczne i humanistyczne oraz ekonomia i administracja. W stosunku do roku 2004 największy wzrost liczby studentów zanotowano w przypadku kierunków humanistycznych, medycznych, rolniczych oraz na kierunku dziennikarstwo i informacja.

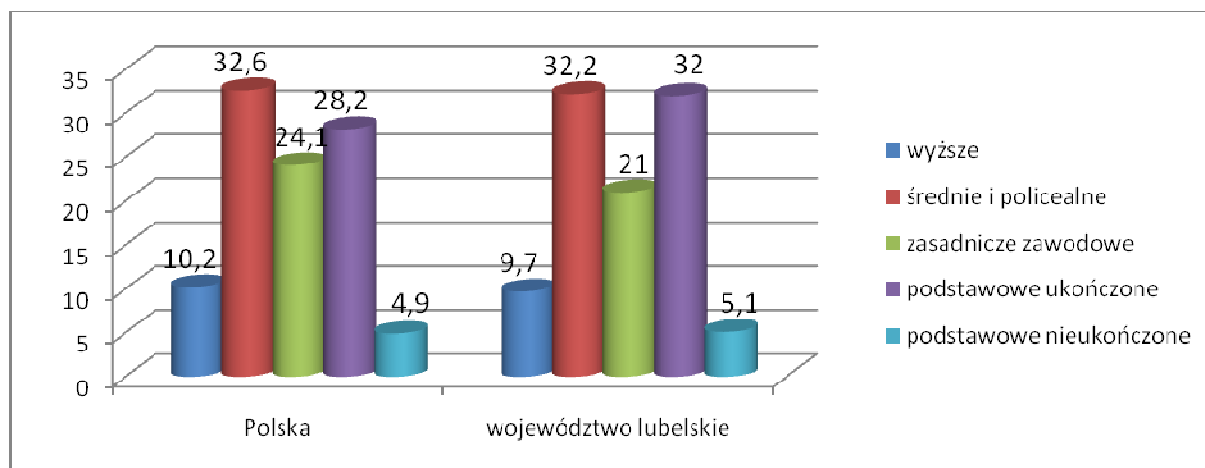

Pod względem ilości uczelni wyższych województwo lubelskie zajmuje 9 pozycję w kraju wraz z województwem kujawsko-pomorskim, natomiast 7 pozycję pod względem liczby studiujących (5,52% ogółu studentów w kraju).

STRUKTURA WYKSZTAŁCENIA LUDNOŚCI I KSZTAŁCENIE USTAWICZNE.

W województwie lubelskim w 2002 roku wśród ludności w wieku 15 lat i więcej (1 779 912 mieszkańców) osoby z wykształceniem średnim i policealnym stanowiły 32,2% (w kraju – 32,6%). Odsetek ten był znacznie wyższy dla mężczyzn i kobiet zamieszkałych w mieście (42,7%) niż dla mieszkańców wsi (22,7%) – w kraju: 38,6% ludności miejskiej i 22,4% ludności wiejskiej. Osoby legitymujące się wykształceniem wyższym stanowiły tylko 9,7% ogółu ludności w wieku 15 lat i więcej, przy czym duża różnica wystąpiła pomiędzy ludnością na wsi i w mieście na korzyść tej drugiej – ponad czterokrotnie razy mniej (na wsi - 4,0% a w mieście – 16,1%). Z analizy poziomu wykształcenia wynika, że osoby zamieszkałe w mieście są lepiej wykształcone niż osoby zamieszkałe na wsi.

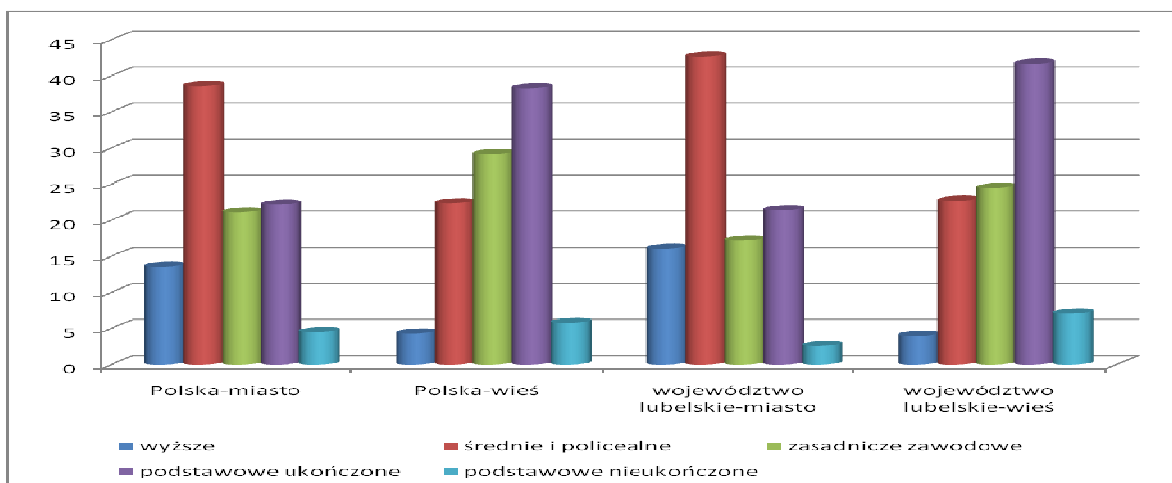
Struktura wykształcenia ludności w 2002 roku.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny: Rocznik demograficzny. Warszawa 2004.

W 2002 roku największy odsetek ludności zamieszkałej na wsi posiadało wykształcenie podstawowe – 41,7% (w kraju – 21,4%) oraz wykształcenie zasadnicze zawodowe – 24,5% (w kraju – 17,2%). Natomiast bez wykształcenia szkolnego (podstawowe nieukończone lub wykształcenie nieustalone) było 2,7-krotnie więcej mieszkańców na wsi niż w mieście.

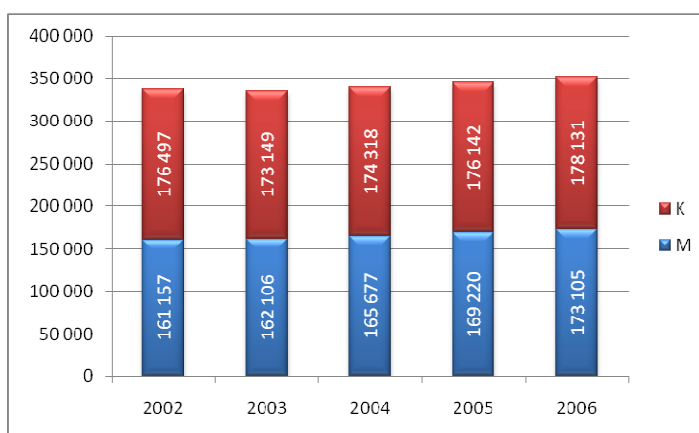
Struktura wykształcenia ludności w podziale na miasto i wieś w 2002 roku.

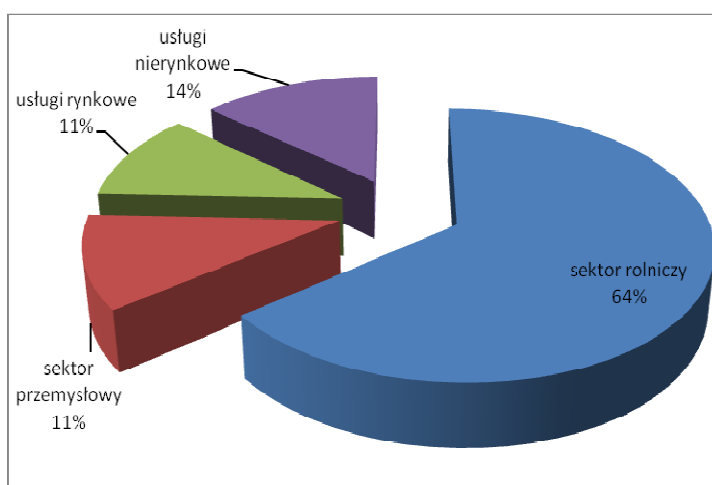
Źródło: Główny Urząd Statystyczny: Rocznik demograficzny. Warszawa 2004.

RYNEK PRACY.

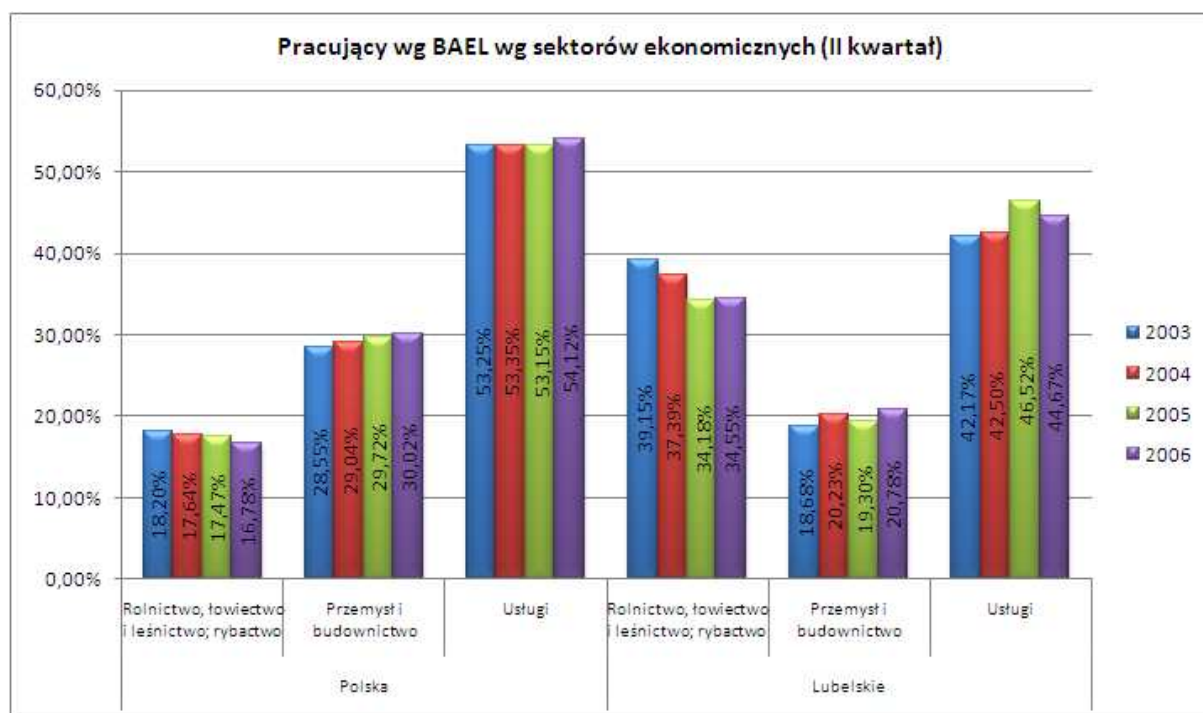
Województwo lubelskie zaliczane jest do najbiedniejszych regionów Unii Europejskiej. Należy do regionów peryferyjnych podlegających oddziaływaniu dużych ośrodków regionalnych zwłaszcza Warszawy, które wchłaniają wysokokwalifikowane siły robocze składające się głównie z ludzi młodych. Obserwowane są również masowe wyjazdy poza granice kraju w poszukiwaniu pracy. Oznacza to pozbawienie regionu dużej grupy ludzi szczególnie predysponowanych do rozwoju społeczno-gospodarczego. Na regionalnym rynku pracy występują niekorzystne zjawiska dla rozwoju społeczno-gospodarczego. Rynek pracy charakteryzuje duża nadwyżka popytu na pracę nad jej podażą, która jest wyższa niż w kraju mimo niższej oficjalnej stopy bezrobocia co wskazuje na wysoki poziom bezrobocia ukrytego. W gospodarce regionu znaczącą rolę odgrywa sektor rolniczy, który kompensuje nadmiar siły roboczej na wsi. Obserwuje się coraz bardziej dynamiczny rozwój sektora usług, gdzie miejsca pracy tworzone w ramach tego sektora stanowią dobre perspektywy poprawy ogólnej podaży pracy. Rynek pracy jest stosunkowo słabo przygotowany do wyzwań związanych z globalizacją gospodarki i rozwojem

Liczba zatrudnionych
i liczba zatrudnionych w poszczególnych sektorach

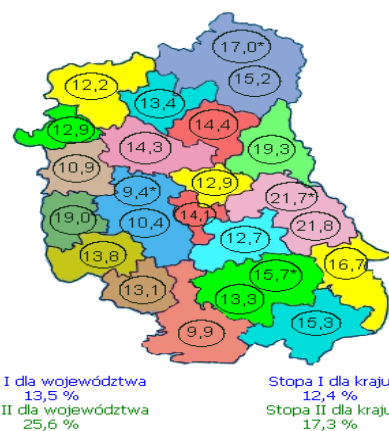
nowoczesnych gałęzi opartych na wiedzy, co przejawia się w braku elastyczności zatrudnienia oraz dominacji tradycyjnych form świadczenia pracy.

BEZROBOCIE

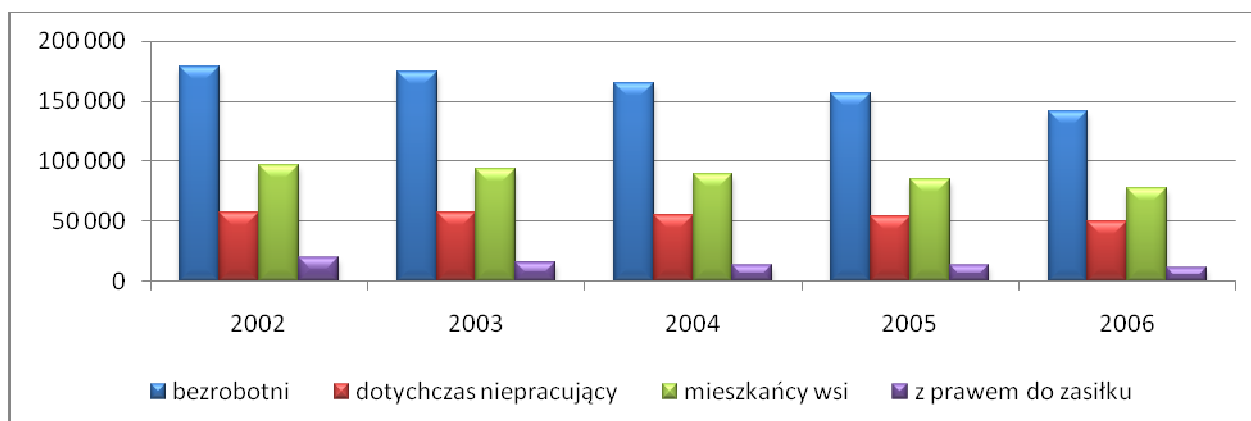
Wśród bezrobotnych dominują osoby zamieszkane na wsi. Wiąże się to przede wszystkim z brakiem wolnych miejsc pracy na wsi, niskim poziomem wykształcenia

i kwalifikacji zawodowych, które są niedostatecznie dostosowane do potrzeb nowoczesnej gospodarki rynkowej. Najwyższy odsetek bezrobotnych zamieszkałych na wsi odnotowano w podregionie chełmsko-zamojskim a najniższy w podregionie lubelskim. Obok bezrobocia rejestrowanego, specyficzne dla obszarów wiejskich regionu jest bezrobocie ukryte nie ujawniane w statystykach.

* powiat grodzki

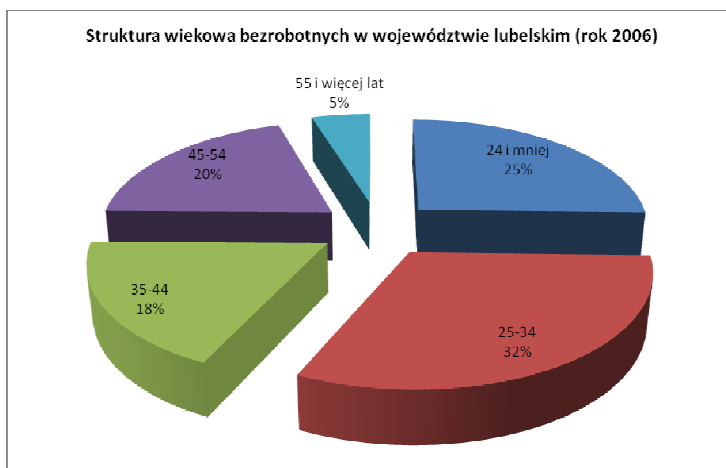
Stopa bezrobocia według stanu w ostatnim dniu czerwca 2007 r.

STRUKTURA BEZROBOCIA

Głównymi cechami różnicującymi bezrobotnych są: wiek, płeć, miejsce zamieszkania (miasto, wieś) oraz poziom wykształcenia.

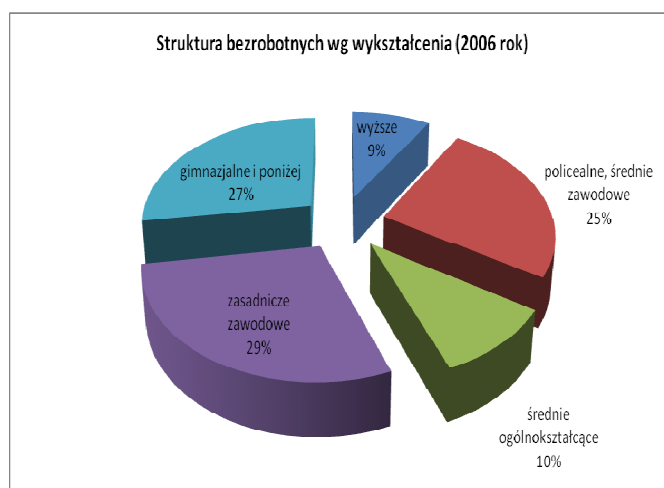
Z analizy struktury wieku bezrobotnych wynika, iż ponad połowa (57%) zarejestrowanych bezrobotnych nie przekroczyła 34 roku życia, a zdecydowana większość, bo 75% bezrobotnych jest w tzw. wieku mobilnym, tj. do 44 lat. Oznacza to, że większość zarejestrowanych bezrobotnych w regionie jest w wieku najwyższej aktywności zawodowej, wśród której dominuje młodzież.

Źródło: BDR GUS

Stosunkowo najwięcej bezrobotnych zarejestrowanych w wieku do 24 lat jest w powiatach: kraśnickim, radzyńskim, krasnostawskim, puławskim, janowskim i lukowskim – udział tej grupy wiekowej przekracza jedną trzecią w ogólnej liczbie osób bezrobotnych relatywnie najstarsze pod względem wieku zarejestrowanych bezrobotnych są powiaty grodzkie.

Bardzo ważnym czynnikiem pozycji na rynku pracy oraz szans na jej znalezienie jest poziom wykształcenia. Niezmiennie najliczniejszą grupę wśród bezrobotnych i to zarówno w kraju jak i w województwie stanowią bezrobotni w wykształceniu zasadniczym zawodowym (29%) oraz gimnazjalnym i niższym (27%), przy czym wśród mężczyzn przeważa wykształcenie zasadnicze zawodowe, a u kobiet – policealne i średnie zawodowe. Oznacza to, że ponad połowa (56%) populacji bezrobotnych to osoby, które nie posiadają wykształcenia średniego.

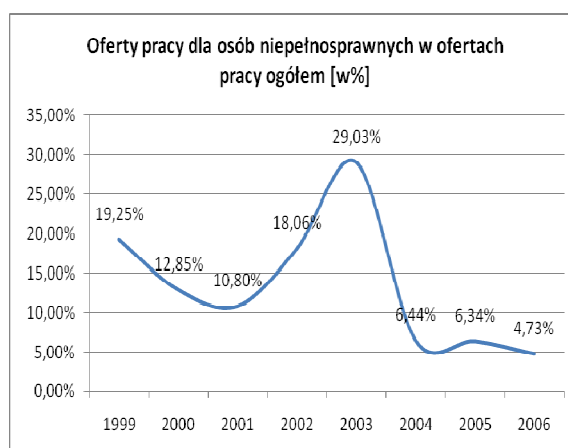

Spośród zarejestrowanych bezrobotnych najmniejszą grupę stanowiły osoby z wykształceniem wyższym (9%). Zdecydowanie wyższym poziomem wykształcenia legitymują się kobiety niż mężczyźni. Przeprowadzona analiza wskazuje na systematyczny wzrost liczby bezrobotnych z wykształceniem wyższym. Wynika to ze wzrostu liczby osób z wyższym wykształceniem i ich

udział w ogólnej liczbie ludności oraz ze specyfiki nowoczesnej gospodarki, w której upowszechniają się elastyczne i czasowe formy zatrudnienia.

BEZROBOCIE WŚRÓD OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Wg NSP 2002 r w województwie lubelskim zamieszkiwało 407,8 tys. osób niepełnosprawnych, w tym 188,7 tys. mężczyzn i 219,2 tys. kobiet. Większość niepełnosprawnych to ludzie bierni zawodowo, ale są wśród nich również osoby, u których niepełnosprawność nie wyklucza całkowicie zdolności do wykonywania pracy. Osoby niepełnosprawne mają szczególne trudności w uzyskaniu pracy. W 2006 roku zarejestrowanych było 4461 osób niepełnosprawnych, przy czym 2707 osób z nich przysługiwał status osoby bezrobotnej. Różnego rodzaju dysfunkcje (fizyczne, intelektualne)

pogłębione są faktem długotrwałego pozostawiania bez pracy. Czynnikiem, które mogą ułatwić znalezienie pracy przez osoby niepełnosprawne mogą być refundacje kosztów utworzenia stanowiska pracy dla pracodawców, realnie odczuwalne ulgi podatkowe z tego tytułu oraz stałe obniżanie kosztów pracy dla tych osób w formie zwolnień ze składek na ubezpieczenia społeczne.

RANKING ZAWODÓW

Przeprowadzona analiza rankingu zawodów wśród zarejestrowanych osób bezrobotnych wykazała, że od kilku lat wciąż te same zawody i specjalności się powtarzają. Wśród zawodów nadwyżkowych dominują specjalności: technik mechanik, elektromonter, rolnik, leśnik, budownictwo i pokrewne, konserwatorzy instalacji sanitarnych. Oprócz wymienionych, do zawodów nadwyżkowych należą również specjalności: sprzedawcy, referenci (ekonomiczni, finansowi, statystyczni i pokrewni), krawcy, sprzątaczkę, kucharze, piekarnicy, cieśle i stolarze.

Natomiast do zawodów i specjalności deficytowych należą przede wszystkim: operatorzy maszyn (poligraficznych, do szycia, dziewiarskich, do przerobu zbóż, do produkcji wyrobów cukierniczych, sprzętu komputerowego), dyrektorzy generalni i prezesi, farmaceuci i pracownicy administracyjni a zwłaszcza średni personel biurowy.

Nadmienić należy, że wśród osób bezrobotnych z wykształceniem wyższym znaczną liczbę stanowią bezrobotni o kierunku administracja, a te zawody są zawodami deficytowymi. Świadczyć to może o niskiej mobilności przestrzennej w celu poszukiwania pracy. Nadwyżka powtarzających się zawodów i specjalności wskazuje m.in. na niedostosowanie kształcenia dla potrzeb rynku. Otwarcie rynków krajów Unii Europejskiej będzie stwarzać szanse na zatrudnienie osób w nadwyżkowych zawodach.

BEZROBOCIE - PROGNOZY

Według opracowanej „Prognozy i Analizy Rynku Pracy i Wydatków Socjalnych

w Województwie Lubelskim”³ dla potrzeb Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006-2020 – spodziewana jest poprawa koniunktury gospodarczej

wskutek ściślejszej integracji gospodarki polskiej z rynkami Unii Europejskiej oraz odwróceniu niekorzystnych trendów dominujących dotychczas na rynku pracy, a polegających na przewadze zwolnień pracowników nad ich zatrudnianiem. Ważnym

czynnikiem decydującym o skali bezrobocia będzie stopniowe otwieranie się rynków pracy w poszczególnych krajach Unii Europejskiej.

W latach 2006 – 2020 spodziewany jest wyraźny spadek liczby osób bezrobotnych – w wariantcie optymistycznym do 100 tys. osób, zaś w pesymistycznym do 109 tys. osób.

W stosunku do stanu istniejącego – bezrobocie spadnie o ponad 30%. Zakłada się, że proces spadku liczby bezrobotnych będzie analogiczny jak w kraju.

Spadnie również ogólna stopa bezrobocia rejestrowanego do 10,2%, a więc zbliży się do poziomu w innych krajach Unii Europejskiej. Można również spodziewać się spadku bezrobocia ukrytego, aczkolwiek jego rozmiary są bardzo trudne do oszacowania. Dziać się tak będzie głównie wskutek osiągania przez kolejne roczniki ludności wiejskiej (wśród której bezrobocie ukryte jest szczególnie wysokie) wieku emerytalnego, co będzie powodować wyjście z okresu aktywności zawodowej.

³ „Prognozy i Analizy Rynku Pracy i Wydatków Socjalnych w Województwie Lubelskim”

W latach 2006-2020 udział kobiet w ogólnej liczbie bezrobotnych zmniejszy się, ale w niewielkim stopniu. Będzie to wynikało z jednej strony z mniejszego odsetka kobiet w wieku aktywności zawodowej wśród ogółu ludności, a z drugiej z faktu, iż o nowo tworzone miejsca pracy będą ubiegać się głównie mężczyźni. Prognozy te mogą jednak ulec modyfikacji ze względu na spodziewany rozwój sektora usługowego generującego stosunkowo dużo miejsc pracy dla kobiet. Jednocześnie pamiętać trzeba o relatywnie wyższym wykształceniu kobiet w porównaniu do mężczyzn, co w przypadku poszerzania się segmentu gospodarki opartej na wiedzy nie pozostanie bez wpływu na stopień zatrudniania kobiet. Oznaczałoby to w efekcie większy spadek udziału kobiet w ogólnej liczbie bezrobotnych.

W odniesieniu do struktury bezrobotnych pod względem wieku, to w latach 2006-2020 należy spodziewać się następujących tendencji: dalszego systematycznego zmniejszania się udziału bezrobotnych w wieku do 24 lat, zwiększania się udziału osób w wieku 25-34 lata do 2011 roku, a potem spadku tego odsetka, wzrostu odsetka bezrobotnych w wieku 35-44 lata, zmniejszania się odsetka osób w wieku 45-54 lata oraz wzrostu odsetka osób w wieku 55 i więcej lat. Struktura wiekowa bezrobotnych w województwie lubelskim zbliży się do struktury ogólnokrajowej. Zakłada się, że mogą wystąpić ewentualne modyfikacje i przede wszystkim dotyczyć będą najmłodszej i najstarszej kategorii wiekowej: odsetek bezrobotnej młodzieży może zmniejszyć się bardziej niż przewiduje prognoza ze względu na powszechne tendencje do podwyższania wykształcenia oraz masowe wyjazdy młodzieży za granicę, natomiast większy wzrost będzie obejmował najstarszą kategorię wiekową.

W stosunku do struktury wykształcenia zarejestrowanych bezrobotnych w latach 2006 – 2020 można spodziewać się następujących tendencji:

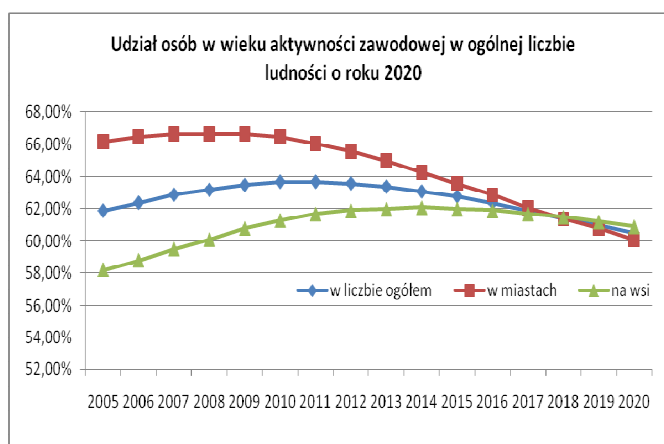
1. W związku z coraz większym udziałem osób z wyższym wykształceniem w populacji ogólnej oraz relatywnie niewielkim zapotrzebowaniem na specjalistów rynku pracy województwa lubelskiego w początkowych 5-6 latach objętych prognozą nastąpi wzrost udziału liczby bezrobotnych posiadających wykształcenie wyższe w ogólnej liczbie bezrobotnych (do ok. 9%). W późniejszych latach, w wyniku przekształceń gospodarki, w której zwiększy się zapotrzebowanie na pracę wysoko specjalizowaną (m.in. za przyczyną rozwoju sektora usług i osłabieniem roli sektorów rolnictwa i przemysłu) oraz wzrosną możliwości pracy na innych krajowych rynkach UE odsetek osób bezrobotnych z wyższym wykształceniem zacznie spadać. Zbliżając się do roku 2020 nie powinien przekroczyć on 5%.
2. Zmniejszać się będzie odsetek osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym w początkowych latach objętych prognozą. Dziać się tak będzie ze względu na trwające stosunkowo wysokie zapotrzebowanie rynku krajowego oraz innych rynków UE na pracowników wykonujących prace o charakterze prostym i nieskomplikowanym. W późniejszych latach (ok. roku 2015) udział tej kategorii bezrobotnych będzie wzrastał do poziomu ok. 30%.
3. Udział osób z wykształceniem gimnazjalnym i poniżej będzie się systematycznie zmniejszał i w końcowych latach objętych prognozą nie powinien przekroczyć 23-25%. Trend ten będzie warunkowany z jednej strony przez upowszechnienie się wśród ludzi młodych standardu kontynuowania nauki na wyższych poziomach kształcenia, a z drugiej przez

osiąganie wieku emerytalnego przez osoby starszych kategorii wiekowych, wśród których jest szczególnie dużo osób posiadających najniższy poziom wykształcenia.

Udział osób bezrobotnych legitymujących się wykształceniem policealnym i średnim wydaje się dość ustabilizowany i nie wystąpią w tym zakresie jakieś wyraźne zmiany.

Prognoza demograficzna GUS przewiduje, że w latach 2006-2020 w województwie lubelskim systematycznie zwiększał się będzie udział osób zamieszkałych na wsi w ogólnej populacji aktywnych zawodowo i w roku 2020 osiągnie wartość 54,0%. Podobnego wzrostu można spodziewać się w zakresie odsetka mieszkańców wsi w liczbie zarejestrowanych bezrobotnych, aczkolwiek przyrost ten będzie nieco wolniejszy. Dominacja sektora rolniczego w gospodarce województwa wskazuje, że jest on w stanie jeszcze przez pewien czas wchłaniać nadwyżki siły roboczej, która nie znajduje zatrudnienia w innych działach gospodarki.

Udział osób w wieku produkcyjnym w ogólnej liczbie ludności będzie wzrastał do lat 2010-2011, kiedy wyniesie 63,7%. W miejscowościach wiejskich udział ten będzie wzrastał do roku 2014 (maksymalny poziom 62,1%), natomiast w miastach będzie rósł do roku 2007 (maksymalny poziom 66,7% w latach 2007-2009), a potem zacznie maleć. W ciągu najbliższych 15 lat dysproporcje między obszarami wiejskimi a miastami w zakresie udziału osób w wieku produkcyjnym w ogólnej liczbie ludności ulegną zniwelowaniu i w 2018 roku odsetki te wyrównają się (na poziomie 61,4-5%).

W stosunku do roku 2005 liczba ludności w wieku produkcyjnym mobilnym spadnie do 2020 roku o 53,0 tys. (6,2%), natomiast liczba ludności w wieku produkcyjnym niemobilnym również spadnie, ale mniej wyraźnie – o 28,1 tys. (5,7%). Biorąc pod uwagę w miarę ustabilizowane proporcje zarówno w ogólnej liczbie ludności województwa, jak i w liczbie ludności w wieku produkcyjnym, można stwierdzić, że zmiany w tym zakresie nie będą znaczące dla ogólnej sytuacji na rynku pracy.

Prognoza GUS dla województwa lubelskiego przewiduje, iż w latach 2006-2020 będzie zmniejszała się liczba osób w wieku 15-59/64 (o 128,3 tys. – 8,8%) oraz wieku 18-59/64 (o 87,8 tys. – 6,5%).

Współczynnik aktywności zawodowej wśród ludności województwa będzie malał do roku 2011, kiedy osiągnie poziom minimalny 55,1%. W późniejszych latach zacznie wzrastać, aby w roku 2020 osiągnąć wartość identyczną, jak w roku 2006, czyli 55,7%. Natomiast współczynnik zatrudnienia będzie stale rósł w całym okresie objętym prognozą, aby w 2020 roku osiągnąć poziom 51,4%, czyli o 3,2% większy w stosunku do stanu z 2006 roku (48,2%).

WARUNKI I POZIOM ŻYCIA

Województwo charakteryzuje się generalnie niską jakością życia, co potwierdzają wskaźniki i porównania zebrane w tabeli poniżej.

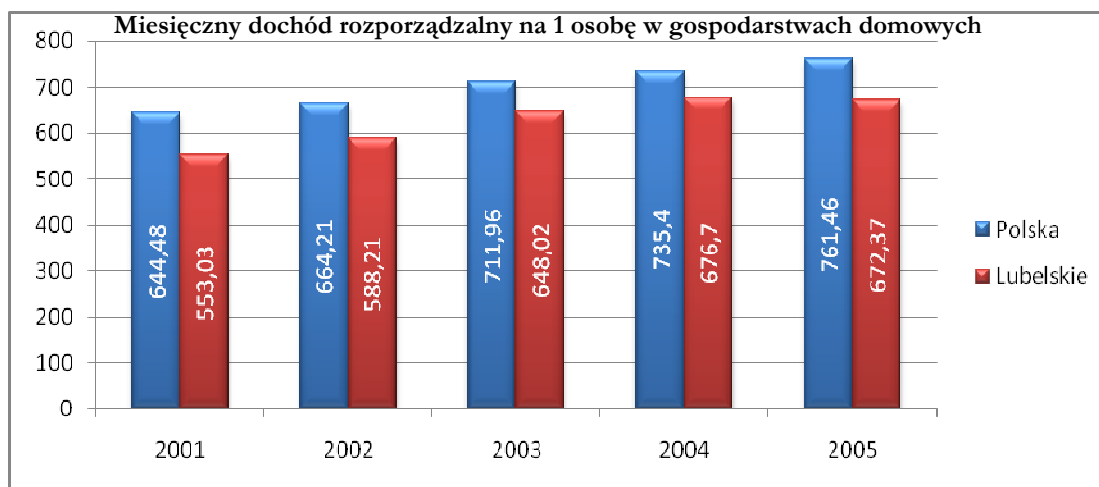
Wybrane wskaźniki charakteryzujące jakość życia w województwie lubelskim

Województwo	Ogólny wskaźnik jakości życia	Ranga jakości życia	Ogólny wskaźnik warunków życia ^b	Ranga warunków życia	Bezwzględna wartość różnicy rang
WIELKOPOLSKIE	0,23	1	0,512	7	6
POMORSKIE	0,12	2	0,331	1	1
DOLNOŚLĄSKIE	0,09	3	0,673	11	8
OPOLSKIE	0,08	4	0,403	3	1
PODKARPACKIE	0,05	5	0,603	9	4
ŚLĄSKIE	0,04	6	0,413	4	2
MAZOWIECKIE	0,03	7	0,432	5	2
MAŁOPOLSKIE	0,02	8	0,664	10	2
ZACHODNIO-POMORSKIE	0,00	9	0,474	6	3
LUBUSKIE	-0,02	10	0,387	2	8
PODLASKIE	-0,12	11	0,742	15	4
ŁÓDZKIE	-0,13	12	0,553	8	4
ŚWIĘTOKRZYSKIE	-0,13	13	0,779	16	3
KUJAWSKO-POMORSKIE	-0,17	14	0,733	14	0
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	-0,20	15	0,724	13	2
LUBELSKIE	-0,25	16	0,679	12	4

Źródło: Czapiński J., Panek T., *Diagnoza społeczna 2005. Warunki i jakość życia Polaków*, Warszawa 2006, s. 383

W ocenie jakości życia wzięto pod uwagę wiele czynników, takich jak dobrobyt materialny, kapitał społeczny, poziom cywilizacyjny, dobrostan społeczny i fizyczny, stres życiowy i narażenie na patologie. Natomiast na ogólny wskaźnik warunków życia złożyła się analiza takich obszarów jak: uzyskiwane dochody, wyżywienie, zasobność materialna, warunki mieszkaniowe, kształcenie dzieci, ochrona zdrowia, uczestnictwo w kulturze oraz wypoczynek.

Główną przyczyną niskiej jakości życia jest trudna sytuacja materialna gospodarstw domowych, wynikająca głównie z niekorzystnych warunków na rynku pracy i braku możliwości uzyskania satysfakcjonujących dochodów. Poziom dochodów jest niższy od przeciętnego w kraju o 12% (672 zł wobec 762 w kraju).

Źródło: Bank Danych Regionalnych US

Struktura dochodów wskazuje na socjalny charakter regionu. Dominują dochody ze świadczeń z ubezpieczeń społecznych i pomocy społecznej – 36,4% (kraj – 29,4%) oraz z gospodarstwa indywidualnego w rolnictwie – 9,7%, (kraj 4,1%). Dochody z pracy najemnej stanowią w regionie 37,9%, odbiegając od średniej krajowej wynoszącej 45,5%. Skutkuje to niższą niż w kraju konsumpcją i poziomem życia oraz dużą skalą ubóstwa i wykluczenia społecznego.

WARUNKI MIESZKANIOWE

	Lubelskie ogółem	miasta	wieś
Mieszkania wyposażone w instalacje techniczno-sanitarne			
- wodociąg	88,22%	97,27%	79,04%
- ustęp spłukiwany	75,74%	93,95%	57,29%
- łazienka	76,08%	92,37%	59,58%
- centralne ogrzewanie	70,86%	88,54%	52,94%
- gaz sieciowy	38,91%	67,84%	9,60%

BEZPIECZEŃSTWO I ŁAD PUBLICZNY

Przygraniczne położenie województwa lubelskiego na wschodniej granicy z Białorusią i Ukrainą, szeroki margines ubóstwa, wysoka przestępczość oraz występowanie obszarów szczególnie narażonych na klęski żywiołowe (powodzie, pożary), to niektóre z czynników determinujących poziom bezpieczeństwa społeczności regionu.

W związku z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej, wschodnia granica regionu jest zewnętrzną wschodnią granicą UE. Polska jest dość atrakcyjnym krajem tranzytowym bądź docelowym dla nielegalnych emigrantów, przemytu czy innych form przestępczości transgranicznej. Niekontrolowany przerzut ludzi stanowi poważne zagrożenie, co wiąże się z tym, że szlakami utworzonymi przez nielegalnych emigrantów mogą następować przerzuty narkotyków, broni, towarów bezakcyzowych, a przede wszystkim mogą pojawić się zagrożenia związane z międzynarodowym terroryzmem.

INFRASTRUKTURA GRANICZNA

Granice wschodnią ochrania Nadbużański Oddział Straży Granicznej (NOSG) o długości 467 km 570 m, w tym z Ukrainą 296 km 260 m oraz z Republiką Białoruś – 171 km 310 m. Zdecydowaną większość ochranianego odcinka stanowi granica przebiegająca korytem rzeki Bug – 389 km 269 m, pozostały odcinek południowy – to granica lądowa.

Na granicy wschodniej zlokalizowanych jest: 5 granicznych placówek kontrolnych (GPK) (od 2003 roku oprócz kontroli ruchu granicznego ochraniają one również tzw. „granice zieloną”); 2 na granicy z Białorusią (Terespol, Sławatycze) oraz 3 na granicy z Ukrainą (Dorohusk, Hrebenne, Hrubieszów). Granicznym placówkom kontrolnym (GPK) podlega 10 przejść granicznych – 6 drogowych (z Białorusią: Kukuryki, Terespol, Sławatycze oraz z Ukrainą: Dorohusk, Hrebenne, Zosin), a także 4 przejścia kolejowe (z Białorusią w Terespolu; z Ukrainą w Dorohusku, Hrebennem, Hrubieszowie). Ponadto GPK podlega 12 strażnic, które zlokalizowane są w: Janowie Podlaskim, Kodniu, Dolhobrodach, Włodawie, Zbereżu, Woli Uhruskiej, Skryhiczynie, Horodle, Kryłowie, Dolhobyczowie, Chłopiatynie i Łaszczowie.

Na przestrzeni ostatnich kilku lat zmniejszyła się średnia długość odcinków ochranianej granicy do 27 km w zależności od zagrożenia i ukształtowania terenu. Warto tu zaznaczyć, że do 1991 roku, czyli do momentu utworzenia Straży Granicznej na tym odcinku granicy zlokalizowanych było tylko 8 strażnic WOP, każda ochraniała około 60 km granicy. Taka infrastruktura graniczna była wystarczająca, gdyż nie notowano tak dużych zagrożeń jak obecnie, a główny ciężar ochrony granicy wschodniej spoczywał na wojskach byłego ZSRR.

Dalsze wzmacnianie skuteczności ochrony zewnętrznej granicy UE zakłada budowę odcinków technicznego zabezpieczenia granicy składających się z systemów obserwacji termowizyjnej oraz barier perymetrycznych (dotyczy to szczególnie zagrożonych odcinków granicy). Obserwowany od kilku lat proces dostosowania systemu ochrony granicy do standardów wspólnotowych wiązał się z przyjęciem przez Polskę dorobku prawnego UE i postanowień układu z Schengen, określony został w aktach europejskich („Partnerstwo dla członkostwa” i „Stanowisko Negocjacyjne Komisji Europejskiej”) oraz aktach krajowych („Narodowa Strategia Integracji” i „Narodowy Program Przygotowania do Członkostwa”; „Stanowisko Negocjacyjne Rządu RP” oraz „Polska Strategia Zintegrowanego Zarządzania Granicą”).

W 2006 roku na granicy zatrzymano 2795 osób, w tym 1155 osób na granicy z Białorusią oraz 1640 na granicy z Ukrainą. Ponadto na przejściach granicznych odnotowano prawie 4,8 tys. interwencji (na granicy z Białorusią – 1958, z Ukrainą – 2830) w związku z usiłowaniami przewozu przez granicę państwową (wwozu do RP) odpadów, materiałów niebezpiecznych lub substancji promieniotwórczych. Zawrócenia transportów miały miejsce wyłącznie na granicy z Ukrainą.

Przystąpienie Polski do struktur unijnych pozwoliło na włączenie kraju do Obszaru Wolności, Bezpieczeństwa i Sprawiedliwości, instytucji unijnych i stałych systemów monitorowania. W celu dostosowania do wymogów europejskich w systemie ochrony granic niezbędne jest uszczelnienie newralgicznych odcinków granic poprzez zwiększenie ilości przejść granicznych i Granicznych Punktów Kontroli by zminimalizować nielegalną migrację i przemyt towaru. Konieczne jest skuteczniejsze zwalczanie przestępczości zorganizowanej, przestępstw narkotykowych, oszustw i korupcji. Istotnym problemem jest zapewnienie poczucia bezpieczeństwa społeczności regionu w przypadku zagrożeń atakami terrorystycznymi. W tym celu należy stworzyć siły natychmiastowego reagowania i prowadzić stały monitoring.

ZAGROŻENIA CHEMICZNE

Rozwój cywilizacji, powstawanie wielu nowych technologii pociąga za sobą stały wzrost zagrożenia. Powodowany jest on przez naturalną zawodność urządzeń, ich niedoskonały poziom techniczny, a także przez szeroko rozumiane błędy ludzkie. Szczególne niebezpieczeństwo niesie magazynowanie oraz ulegający stałej intensyfikacji transport materiałów niebezpiecznych. Zagrożenie substancjami chemicznymi może wystąpić nie tylko na terenie zakładów, ale praktycznie w każdym miejscu ze względu na intensyfikację transportu.

Przez obszar województwa lubelskiego przebiegają ważne szlaki komunikacji drogowej i kolejowej, łączące takie miejscowości jak:

- Warszawa – Lublin – Zamość – Lwów,
- Łódź – Radom – Lublin – Chełm – Dorohusk,

- Białystok – Lublin – Rzeszów,
- Terespol – Biała Podlaska – Warszawa,
- Tarnów – Kraśnik – Lublin,
- Dorohusk – Chełm – Lublin – Radom – Kielce – Katowice,
- Hrubieszów – Zamość – Sędziszów – Sławków k/Krakowa.

Znajdują się również ważne węzły kolejowe: Chełm, Dęblin, Lublin, Zamość. Miasta województwa przecinają linie kolejowe biegnące w kierunku Warszawy i w głąb kraju w kierunku wschodniej i południowej granicy państwa. Transport kolejowy stanowi poważne źródło zagrożeń z racji dużych ilości przewożonych jednorazowo związków chemicznych. Szlaki drogowe również, pomimo braku autostrad, odgrywają coraz większą rolę w komunikacji i transporcie, szczególnie na trasach z Warszawy do Chełma na Ukrainę, z Rzeszowa przez Suwałki na Litwę, przez Kraśnik do Krakowa i na Śląsk. Transportem drogowym przewożone są również substancje, w tym i takie, których nie podejmuje się przewozić kolej.

Poprawa sytuacji w zakresie bezpieczeństwa wynikającego z występowania zagrożeń chemicznych wymaga realizacji szeregu działań organizacyjno – technicznych. Do najważniejszych należy organizacja systemu ratownictwa chemicznego, obejmująca zespół działań planistyczno – organizacyjnych i stosowania technik ratowniczych, niezbędnych do ratowania środowiska oraz wszelkich innych czynności podejmowanych w celu ratowania życia i zdrowia ludzi, w wyniku likwidacji bezpośrednich zagrożeń, stwarzanych przez toksyczne środki przemysłowe lub inne niebezpieczne materiały chemiczne.

ZINTEGROWANY SYSTEM RATOWNICTWA MEDYCZNEGO

W celu optymalizacji opieki zdrowotnej mieszkańców regionu od 2000 roku wdrażany był system ratownictwa medycznego. Ze względu na brak uwarunkowań prawnych i ekonomicznych system ten nie został całkowicie wdrożony. Obecnie funkcjonujące Centra Powiadamiania Ratunkowego (CPR) w Lublinie i Chełmie są załącznikiem do pokrycia nimi całego obszaru województwa. W trakcie organizacji są CPR w Kraśniku, Radzynie Podlaskim, Zamościu i Tomaszowie Lubelskim. Uruchomienie jednostek w Lubartowie i Parczewie dofinansowanych w latach 2000 – 2001 zależne jest od uwarunkowań prawnych. Z uwagi na dużą ilość zagrożeń, priorytetowym jest włączenie do „Programu Ratownictwa Medycznego” CPR w Białej Podlaskiej i Puławach. W regionie istnieje 17 Szpitalnych Oddziałów Ratunkowych. Część obszaru województwa lubelskiego, zwłaszcza obszary przygraniczne nie mają zapewnionego bezpośredniego przejęcia poszkodowanych z miejsca zdarzenia stosując kryterium dojazdu w tzw. „złotej godzinie”.

ANALIZA SWOT

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • kapitał ludzki, duży potencjał wykwalifikowanych kadr (z wyższym wykształceniem); • wysoki poziom specjalizacji i kwalifikacji kadr pracujących w sferze usług publicznych 	<ul style="list-style-type: none"> • niskie dochody ludności; • niedostateczny rozwój budownictwa, w tym głównie mieszkań tanich, jak również socjalnych i komunalnych dla ludności mniej zamożnej; • niski poziom zdrowotności mieszkańców regionu;

<p>i rynkowych;</p> <ul style="list-style-type: none"> • znaczący potencjał szkół wyższych publicznych i niepublicznych, wysoki udział uczelni wyższych i liczby studentów w skali kraju; • przeciętnie lepszy niż w kraju poziom wykształcenia mieszkańców, zwłaszcza miast; • wyższe od średniokrajowych wskaźniki skolaryzacji na poziomie szkół średnich i wyższych; • liczna i dostępna baza edukacyjna na poziomie średnim i sieć placówek usług zdrowia; • sieć usług doradczych, dobry dostęp do internetu w ośrodkach miejskich i ośrodkach gminnych; • niższy niż w kraju poziom bezrobocia rejestrowanego; • bogactwo dziedzictwa kulturowego; • różnorodna i bogata oferta kulturalna; • rozwijający się system ratownictwa medycznego; • większy niż w kraju przyrost liczby klubów; • rozwój organizacji pozarządowych działających w obszarze pomocy społecznej; • stosunkowo wysoki poziom bezpieczeństwa publicznego; • dobrze rozwinięta sieć granicznych placówek kontrolnych. 	<ul style="list-style-type: none"> • niska sprawność funkcjonowania systemu ochrony zdrowia w województwie, dekapitalizacja bazy lokalowej i sprzętu medycznego; • niedostateczny rozwój bazy i usług związanych ze sportem i rekreacją; • stosunkowo niski odsetek osób uprawiających sport; • niski poziom wykształcenia ludności wiejskiej; • ogólnie niska jakość kształcenia w placówkach szkolnictwa zawodowego, niedostosowanie oferty i procesu kształcenia do wyzwań i potrzeb nowoczesnego społeczeństwa; • przestarzała baza szkolno-edukacyjna; • niski stopień zaangażowania ludności w proces kształcenia ustawicznego i odnawiania swoich kwalifikacji; • wzrost poziomu bezrobocia absolwentów szkół wyższych spowodowany nasyceniem rynku pracy i brakiem dostosowania kierunku i wykształcenia do jego potrzeb; • odpływ dobrze wykształconej kadry; • zmniejszanie się liczby ludności w województwie, ujemny przyrost naturalny, ujemne saldo migracji; • niska podaż ofert pracy w regionie; • niskie wskaźniki zatrudnienia i aktywności zawodowej społeczeństwa; • wysoki poziom bezrobocia (rejestrowanego i ukrytego na wsi); • niekorzystna struktura bezrobocia; • niska mobilność przestrzenna i zawodowa mieszkańców; • dominacja pasywnych nad aktywnymi formami ograniczania bezrobocia w regionie; • wysoki poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego; • niskie nakłady na działalność kulturalną; • niski udział mieszkańców województwa w korzystaniu z dóbr i usług kultury; • mało skuteczny system bezpieczeństwa publicznego walki z wszelkimi przejawami patologii społecznej; • niedostateczne wyposażenie służb Policji i Straży Pożarnej w sprzęt i urządzenia do zapewniania odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa i ładu przestrzennego; • wysoki stopień zagrożenia powodzią (szczególnie w dolinach rzek Wisły, Wieprza i Bugu) spowodowany niskim stanem technicznej infrastruktury przeciwpowodziowej; • niezadowalający stopień pokrycia obszaru województwa zintegrowanym systemem ratownictwa medycznego; • niskie standardy dróg publicznych, co skutkuje zagrożeniami w przewozie materiałów niebezpiecznych.
--	--

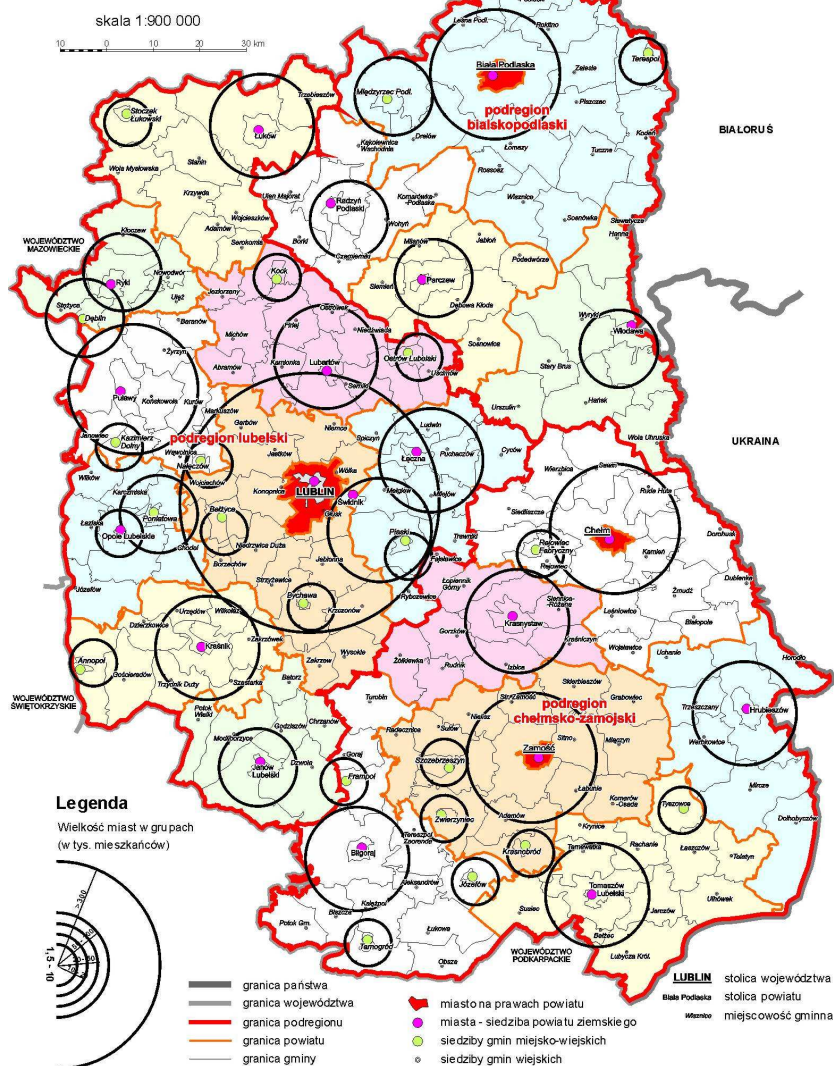
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • rosnący poziom ogólnego wykształcenia ludności dający podstawę do budowy gospodarki opartej na wiedzy i informacji; • szybko rozwijający się sektor kształcenia na poziomie wyższym; • duże zainteresowanie kształceniem w Lublinie obywateli z krajów Europy Zachodniej i Wschodniej; • dostosowanie kształcenia na uczelniach do nowych wyzwań rynku pracy; • rozwój doksztalcenia zawodowego, kształcenia ustawicznego, wzrost poziomu kwalifikacji i umiejętności kadr i absolwentów; • wzrost zainteresowania nauką języków obcych, dynamicznie rozwijające się doksztalcenie językowe; • rosnące znaczenie kwalifikacji i jakości czynnika ludzkiego szansą dla młodych kadr z województwa lubelskiego; • zwiększający się dostęp mieszkańców Lubelszczyzny do europejskiego rynku pracy; • coraz lepszy dostęp do europejskich instrumentów rynku pracy i zwiększania zatrudnienia (w ramach krajowych i europejskich strategii zatrudnienia); • prowadzenie aktywnej polityki rynku pracy na poziomie lokalnym i regionalnym (połączonej ze specjalizacją gospodarczą województwa) • wdrażanie programu „Społeczeństwo informacyjne”, zainteresowanie środowisk naukowych, lokalnych operatorów, samorządów lokalnych, dość dynamiczny rozwój sieci internetowej i komputeryzacji; • systematyczna poprawa warunków cywilizacyjnych małych miast i wsi, szczególnie mieszkaniowych, w zaopatrzeniu w wodę pitną, telefonizację i gazyfikację, wpływa korzystnie na aspiracje i atrakcyjność życia ludności; • tworzenie nowych miejsc pracy poprzez przyciąganie inwestycji zewnętrznych; • zwiększająca się aktywność, potencjał i kompetencje organizacji pozarządowych; • nasilanie się lobbingu na rzecz rozwoju województwa; • rozwój ruchu kulturowego i inicjatyw współpracy kulturalnej w obrębie województw; • podstawy budowy kapitału kulturowego w regionie: więź kulturowa, elity artystyczne, środowisko naukowe, media, kuria biskupia, organizacje pozarządowe, tradycje festiwali i imprez kulturalnych. 	<ul style="list-style-type: none"> • prognozowany trwały spadek liczby ludności, szczególnie w miastach, starzenie się ludności województwa przy jednoczesnym braku kompleksowych usług i świadczeń skierowanych do osób starszych; • migracja ludzi wykształconych, wzrastający drenaż kapitału kadr w regionie; • przedłużające się procesy restrukturyzacji regionalnej gospodarki i zmniejszająca się podaż nowych miejsc pracy; • trudności w zagospodarowaniu dużych zasobów sił roboczych; • utrwalenie się niekorzystnego stanu wysokiego udziału osób nieaktywnych zawodowo; • pogarszanie się warunków edukacyjnych i dostępu do usług na terenach słabo zaludnionych; • bezrobocie strukturalne, duży udział bezrobotnych z niskim wykształceniem; • utrzymujący się wysoki poziom bezrobocia powodujący ubożenie społeczne i odpływ ludności na obszary lepiej rozwinięte gospodarczo; • wysoki odsetek osób i rodzin utrzymujących się z niezarobkowego źródła utrzymania wśród ogółu mieszkańców województwa; • niskie dochody z pracy (zjawisko tzw. biedy pracujących); • dalsze utrwalanie się marginalizacji i ubóstwa społecznego (w wyniku długotrwałego bezrobocia i niskich dochodów mieszkańców regionu); • przyspieszone tempo wypadania z użytkowania znacznej części zasobów mieszkaniowych na wskutek ich fizycznego zużycia, • wzrost zagrożenia patologią; • duży stopień zagrożeń przestępczością zwłaszcza w regionie przygranicznym; • wzrost zagrożenia nielegalną migracją, przemytem towarów; • niezadawalający stopień pokrycia obszaru województwa zintegrowanym systemem ratownictwa medycznego.

POŁOŻENIE WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO

Województwo lubelskie położone jest we wschodniej części kraju. Obejmuje obszar ponad 25 tys. km² i liczy 2179,6 tys. mieszkańców. Region jest jednym z największych w kraju – zajmuje 3 pozycję pod względem powierzchni, ale jednocześnie najsłabiej zaludnionym i zurbanizowanym województwem w Polsce. Województwo graniczy od wschodu z Białorusią i Ukrainą, od południa – z województwem podkarpackim, od zachodu z województwem świętokrzyskim, a od północnego zachodu z mazowieckim. Na krótkim czterokilometrowym odcinku Lubelszczyzna graniczy przez rzekę Bug z województwem podlaskim. Obszar województwa w całości leży w dorzeczu Wisły. Głównymi rzekami regionu jest Wisła, stanowiąca znaczną część granicy zachodniej województwa, Wieprz i rzeka Bug, która wyznacza jego granicę wschodnią. Pozostałe ważne rzeki regionu to Krzna, Bystrzyca i Huczwa.

W ustalonym podziale kraju na jednostki terytorialne, zgodnie z wymogami statystyki regionalnej Unii Europejskiej w województwie wydzielono 3 podregiony (NTS 3): białkopodlaski, chełmsko – zamojski i lubelski.

WOJEWÓDZTWO LUBELSKIE
PODZIAŁ ADMINISTRACYJNY
OSADNICTWO - WG LICZBY LUDNOŚCI I FUNKCJI

ZASOBY NATURALNE

ZASOBY WODNE

Zasoby eksploatacyjne wód podziemnych w 2005 roku wynosiły ogółem 130,45tys.m³/h i zwiększyły się o 4,85tys.m³/h w odniesieniu do 1999 roku. Zwiększyły się udokumentowane zasoby eksploatacyjne wód z utworów trzeciorzędowych i czwartorzędowych.

Zasoby wód powierzchniowych Lubelszczyzny są niezbyt duże. Przyczynami tego stanu są słabo rozwinięta sieć rzeczna i zmienne wielkości odpływu, zarówno w układzie przestrzennym jak i sezonowym. Deficyty wody utrzymują się na znacznych obszarach, szczególnie w rejonie oddziaływania Kanalu Wieprz - Krzna (3770km² - 15% powierzchni województwa), zasilanego wodami górnego Wieprza oraz w zlewniach większości lewostronnych

dopływów Bugu. Szczególnie deficytową jest zlewnia rzeki Chodelki prawego dopływu rzeki Wisły.

Ogólna pojemność całkowita zbiorników retencyjnych średniej (ponad 5hm^3) i małej (ponad $0,2\text{hm}^3$) retencji w województwie wynosi ok. 81hm^3 . W regionie istnieje sieć bardzo małych zbiorników o pojemności od kilkunastu do stu kilkudziesięciu tysięcy metrów sześciennych. Zbiorniki retencyjne skupione są na obszarach zlewni Wieprza i Bugu, a zwłaszcza w rejonie Kanału Wieprz – Krzna. Znaczącymi zbiornikami retencyjnymi położonymi poza rejonem KWK jest zbiornik Nielisz na Wieprzu o pojemności $19,5\text{hm}^3$ i zbiornik Zemborzyce na Bystrzycy o pojemności $6,3\text{hm}^3$. Dla wzrostu retencji wodnej istotna jest zarówno budowa zbiorników jak też stałe lub okresowe retencionowanie wody w korytach rzek, rowach melioracyjnych oraz ochrona retencji naturalnej.

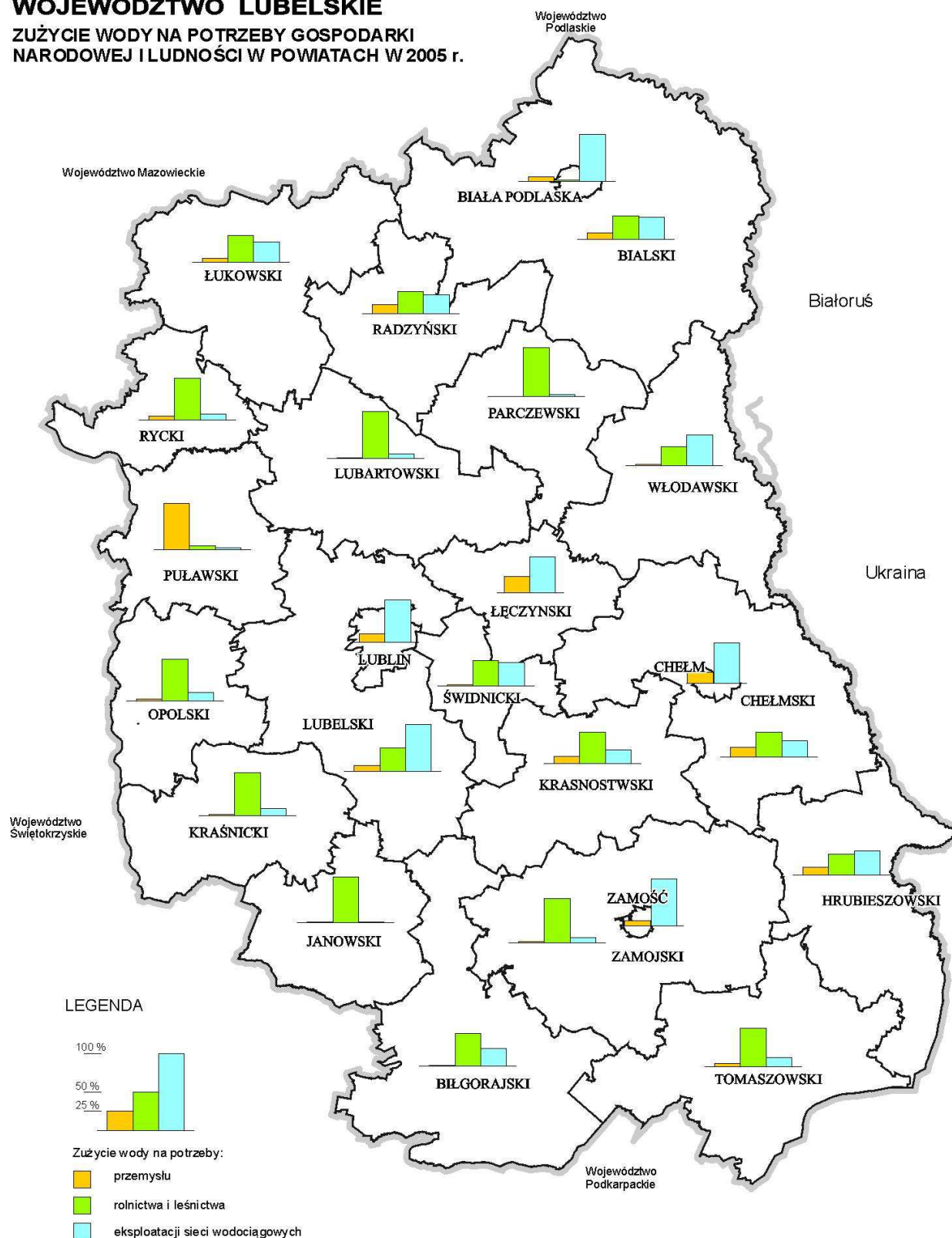
W województwie lubelskim znajduje się 67 jezior o powierzchni powyżej 1ha (zgrupowanych w większości na Pojezierzu Łęczyńsko-Włodawskim), z tego 61 jezior – to jeziora naturalne, a 6 jezior to jeziora ogroblowane i zamienione na zbiorniki retencyjne. Łączna powierzchnia wszystkich jezior wynosi ok. $3,2\text{tys.ha}$.

Pobór wody na potrzeby gospodarki narodowej ogółem w 2005 roku wyniósł $363,7\text{hm}^3$ i zwiększył się o $25,8\text{hm}^3$ w porównaniu do roku 1999. Zwiększył się pobór wód zarówno na cele produkcyjne (stanowiący 32,3% poboru wody w województwie) jak również do nawodnień w rolnictwie i leśnictwie oraz do uzupełniania i napelniania stawów rybnych (43,5% poboru wód). Zaobserwowano w analogicznym okresie zmniejszenie poboru wód na eksploatację sieci wodociągowej o $3,2\text{hm}^3$ (24,2% poboru wody w województwie).

W 2005 roku zużycie wody ogółem wynosiło 341hm^3 i było wyższe o $22,9\text{hm}^3$ niż w 1999 roku. Zwiększyła się ilość wody zużywanej przez przemysł oraz rolnictwo i leśnictwo. Przemysł w 2005 roku zużył 114hm^3 wody – tj. 33,4% ogółu zużywanej w województwie wody (w 1999r. -31,5%), przy średniej krajowej wynoszącej – 74,1% zużycia wody. Na potrzeby rolnictwa i leśnictwa zużyto $158,4\text{hm}^3$ wody (46,5% ogółu zużywanej wody w regionie, w kraju – 10,6%) i jest to najwyższy wskaźnik zużycia wody przez rolnictwo i leśnictwo w kraju (45,2% w 1999 roku). Zużycie wody na eksploatację sieci wodociągowej w 2005 roku wynosiło $68,6\text{hm}^3$ – 20,1% ogółu zużytej w województwie wody (23,3% w 1999 roku, w kraju - 15,3% wody).

WOJEWÓDZTWO LUBELSKIE

ZUŻYCIE WODY NA POTRZEBY GOSPODARKI NARODOWEJ I LUDNOŚCI W POWIATACH W 2005 r.

Źródło: Urząd Statystyczny w Lublinie, Województwo lubelskie, podregiony, powiaty, gminy, Lublin 2006.

ZASOBY GLEBOWE

Użytki rolne (wg granic administracyjnych, bez gruntów nie stanowiących gospodarstw rolnych) w czerwcu 2005 roku zajmowały powierzchnię 1 497,4tys.ha - 59,6% powierzchni województwa (w kraju - 50,9%). Trwa proces systematycznego zmniejszania się zasobów gleb pod użytkami rolnymi. W odniesieniu do 1999 roku powierzchnia użytków rolnych uległa zmniejszeniu o 224,8tys. ha (w kraju o 2528,7tys. ha). Głównym tego powodem było zalesianie gleb mineralnych o niskich klasach bonitacyjnych oraz odlogowanie i ugorowanie gruntów.

ZASOBY LEŚNE

Powierzchnia gruntów leśnych ogółem wynosiła 571,9tys.ha (wzrost o 20,5tys.ha w porównaniu do roku 1999). Lesistość województwa wynosiła 22,4% przy lesistości Polski 28,8% i sytuowała Lubelszczyznę na 14 miejscu w kraju. W badanym okresie lesistość województwa zwiększyła się o 0,4%.

Lasy publiczne zajmowały 342,9tys.ha (o 426ha mniej niż w 1999r.) i stanowiły 60% powierzchni gruntów leśnych oraz 60,8% powierzchni lasów. W lasach publicznych lasy będące w Zarządzie Lasów Państwowych zajmowały powierzchnię 322,4tys.ha (o 1,2tys.ha większą niż w 1999r.) i stanowiły 56,4% powierzchni gruntów leśnych, 57,2% powierzchni lasów.

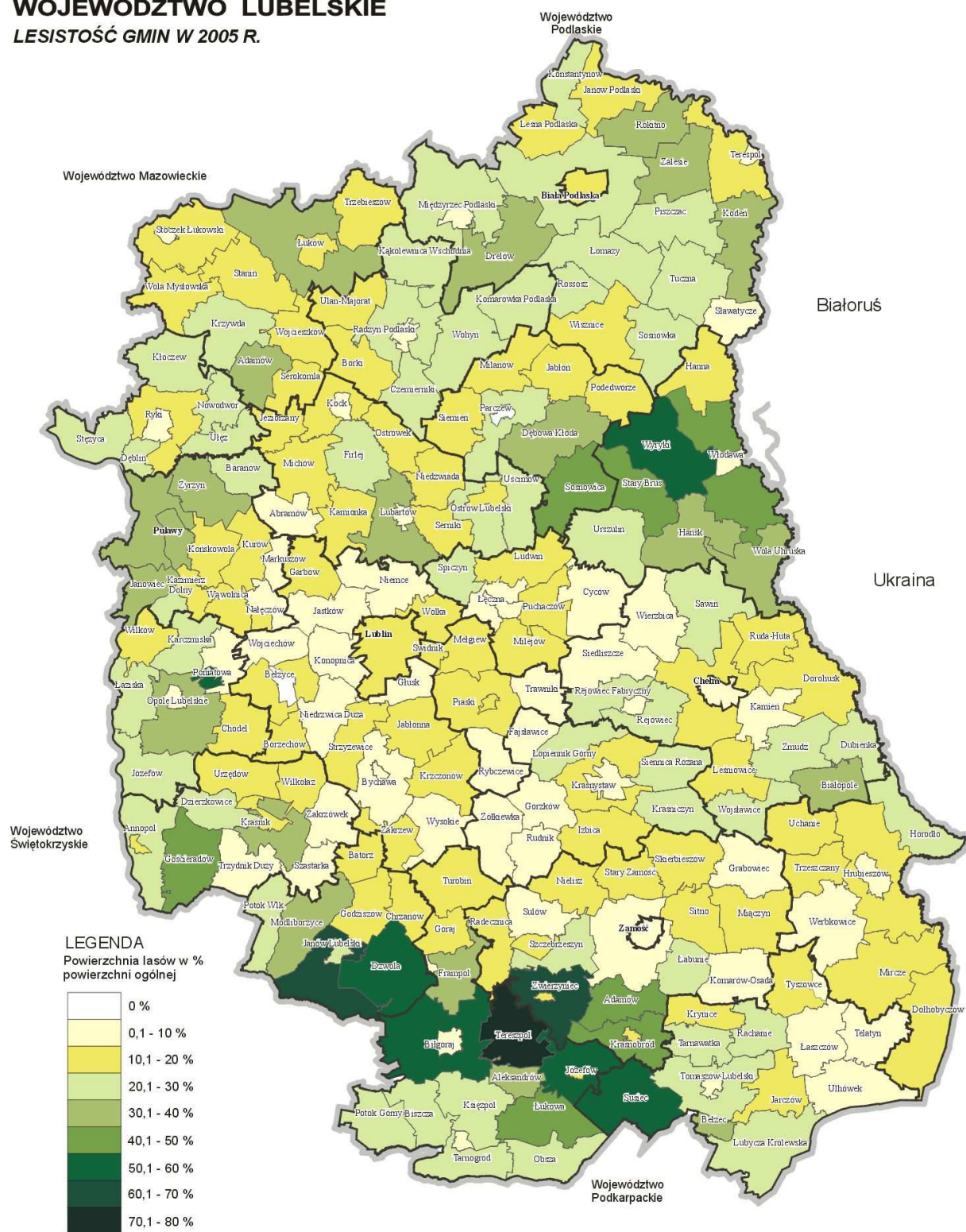
W lasach publicznych dominującym gatunkiem drzewostanu była sosna i modrzew - 66% powierzchni lasów (w 1999r. - 65,8%). Nastąpił wzrost udziału buka z 1,7% do 1,9% powierzchni lasów. Natomiast zmniejszył się udział takich drzew jak: dąb, jesion, klon, jawor i wiąz z 15,3% do 15% powierzchni lasów, brzoza i robinia akacjowa z 7,2% do 7,1%, grab, osika, lipa, wierzba i topola z 2,5% do 2,3% powierzchni lasów. Nieznacznie zwiększył się udział świerku z 0,3% do 0,4% oraz olchy z 6,2% do 6,3% powierzchni lasów. Na tym samym poziomie pozostał udział jodły i jedlicy - 1,0% powierzchni lasów. W badanym okresie wzrastał udział drzewostanów starszych klas wieku: IV klasy (61-80 lat) z 23,8% do 25,2% oraz V klasy i wyższej (81 lat i więcej) z 17,9% do 20,4% powierzchni lasów, przy jednoczesnym spadku udziału drzewostanów w młodszych klasach wieku.

Lasy prywatne zajmowały powierzchnię 220,7tys.ha (o 12,5tys.ha więcej niż w roku 1999) i stanowiły 38,6% powierzchni gruntów leśnych oraz 39,2% powierzchni lasów.

W 2005 roku w województwie zalesiono 643ha użytków rolnych i nieużytków (557ha stanowiły lasy prywatne, 86ha - lasy publiczne).

WOJEWÓDZTWO LUBELSKIE

LESISTOŚĆ GMIN W 2005 R.

Źródło: Urząd Statystyczny w Lublinie, Województwo lubelskie, podregiony, powiaty, gminy, Lublin 2006 r.

Na terenie województwa hodowlą sadzonek drzew i krzewów leśnych służących do nasadzeń zajmowało się 5 szkółek o powierzchni produkcyjnej 24ha (w 1999 roku – 2 szkółki o powierzchni 17ha). Nasadzono 38,3tys. sadzonek drzew (w 1999r. - 55,8tys.),

w tym na gruntach prywatnych 20tys. sadzonek drzew (w 1999r.- 30tys. sadzonek drzew). Na nieużytkach przemysłowych nasadzono 2,8tys. sadzonek drzew (w 1999r. - 11tys. sadzonek drzew). W 2005 roku nasadzono 20,8tys. sadzonek krzewów (w 1999 – 36,4tys. sadzonek), w tym na gruntach prywatnych 4,3tys. krzewów (w 1999r. 15,7tys. sadzonek). Na nieużytkach przemysłowych nasadzono 11,2tys. sadzonek krzewów (w 1999r. – 1,1tys. sadzonek).

Realizacja zalesień oprócz powiększania możliwych do gospodarczego wykorzystania zasobów leśnych, powinna mieć na celu optymalizację wykorzystania naturalnych możliwości gleb oraz skuteczną ochronę różnorodności biologicznej i krajobrazowej.

Gospodarka leśna przyczyniła się również do wzrostu pozyskiwania drewna. Pozyskiwanie drewna (grubizny) na 100ha powierzchni lasów wzrosło z 205,7m³ do 256,2m³ w 2005 roku. W lasach publicznych pozyskiwano 372,8m³ drewna (grubizny), w tym w lasach własności Skarbu Państwa 373,7m³. W lasach prywatnych pozyskiwano 74,9m³ grubizny na 100ha powierzchni lasów. Wzrosło też pozyskiwanie drewna (grubizny) ogółem z zadrzewień z 40,0dam³ do 57,7dam³ w 2005 roku. Pod względem pozyskiwania drewna (grubizny) na 100ha powierzchni lasów w ciągu roku województwo lubelskie roku zajmowało 14 lokatę w kraju.

Zieleń na terenie miast spełnia wiele ważnych funkcji: przyrodniczą, klimatyczną, hydrologiczną, krajobrazową i wypoczynkową, podnosi jakość środowiska miejskiego jako miejsca zamieszkania. Parki, zieleńce i tereny zieleni osiedlowej zajmowały w miastach powierzchnię 2,9tys.ha (większą o 1tys.ha niż w 1999r.), co stanowiło 0,1% powierzchni miast. Na 1 mieszkańca miasta przypadało 13,3m² tej powierzchni. W miastach istniały 93 parki spacerowo – wypoczynkowe (w 1999r. – 44) i 713 zieleńce (w 1999r. – 594). Zieleń uliczna (towarzysząca komunikacji miejskiej) zajmowała powierzchnię 555,5ha (większą od 1999r. o 69,8ha).

WALORY DZIEDZICTWA PRZYRODNICZEGO

Zasoby biotyczne Lubelszczyzny zostały docenione w krajowych i międzynarodowych systemach przyrodniczych. Najcenniejsze obszary pod względem przyrodniczym to: Polesie (w tym Pojezierze Łęczyńsko - Włodawskie), Roztocze z Puszcą Solską, dolina Wisły i Bugu.

W 2002r. na terenie województwa utworzony został dziewiąty w Polsce Rezerwat Biosfery „Polesie Zachodnie” o powierzchni 139,9tys.ha. Położony jest on w obrębie 5 powiatów na obszarze 19 gmin. Rezerwat Biosfery „Polesie Zachodnie” docelowo obejmować będzie obszar Polesia na terenie Białorusi oraz Ukrainy i wówczas uzyska status Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery. W ukraińskiej części Polesia Zachodniego trwają prace nad utworzeniem Szackiego Rezerwatu Biosfery. Zaawansowane są również prace nad utworzeniem Rezerwatu Biosfery „Roztocze i Puszcza Solska”, obejmującego najcenniejszy przyrodniczo obszar Roztocza na terenie Polski i Ukrainy.

Kompleksowy system walorów przyrodniczych województwa przedstawia Krajowa Sieć Ekologiczna ECONET-PL, będąca częścią Europejskiej Sieci Ekologicznej – ECONET. W granicach województwa lubelskiego wyodrębniają się elementy sieci:

- 5 obszarów węzłowych o znaczeniu międzynarodowym (Środkowej Wisły, Poleski, Doliny Dolnego Bugu, Roztoczański i Lasów Janowskich);
- 4 obszary węzłowe o znaczeniu krajowym (Siedlecki, Południoworoztoczański, Zamojski i fragment Doliny Środkowego Sanu);
- 3 korytarze ekologiczne o znaczeniu międzynarodowym (Włodawski Bugu, Bilgorajski i Wołyński Bugu);
- 4 korytarze o znaczeniu krajowym (Wzniesień Urzędowskich i Roztocza Zachodniego, doliny Wieprza, doliny Dolnego Wieprza oraz doliny Krzny).

Z chwilą przystąpienia do Unii Europejskiej Polska została zobligowana do wyznaczenia obszarów Europejskiej Sieci Ekologicznej NATURA 2000. W ramach sieci NATURA 2000 wyznaczane są Obszary Specjalnej Ochrony (OSO) i Specjalne Obszary Ochrony (SOO). W procesie tworzenia sieci wykorzystane były informacje o ostojach przyrodniczych z programu CORINE biotopes.

Rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 21 lipca 2004 roku w sprawie wyznaczania obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 w granicach województwa lubelskiego ustanowiono 11 ostoi ptasich o powierzchni 207,7tys.ha (8,3% powierzchni województwa). Ponadto do Komisji Europejskiej zgłoszono 9 kolejnych ostoi ptasich o łącznej powierzchni 131,9tys.ha (5,3% obszaru województwa), a 3 ostoje uznano za potencjalne, umieszczając je na tzw. Shadow List. Zajmują one powierzchnię 26,9tys.ha (1,1% obszaru regionu). Docelowo lista ostoi ptasich obejmuje 23 ostoje o powierzchni 366,5tys.ha (14,6%).

Do sieci Natura 2000 z obszaru województwa lubelskiego wstępnie zakwalifikowano 39 ostoi siedliskowych o łącznej powierzchni 49tys.ha (1,95% powierzchni województwa). Ponadto proponowane utworzenie 6 ostoi siedliskowych znajduje się w trakcie konsultacji, na 19tys. ha (0,96% powierzchni województwa). Kolejnych 11 ostoi umieszczonych na tzw. Shadow List traktowanych jest jako potencjalne. Ich powierzchnia wynosi 50tys.ha (1,99% obszaru województwa). Docelowa - na obecnym stanie wiedzy o przyrodzie Lubelszczyzny – lista ostoi siedliskowych obejmuje 56 ostoi o łącznej powierzchni 118,1tys.ha, co stanowi 4,7% obszaru województwa. Zatwierdzone i projektowane ostoje ptasie i siedliskowe częściowo się pokrywają.

Należy się spodziewać, że w województwie lubelskim z chwilą rozszerzenia list o gatunki i siedliska proponowane przez Polskę wzrośnie powierzchnia obszarów zakwalifikowanych do sieci NATURA 2000. Na Lubelszczyźnie z gatunków proponowanych do rozszerzenia Załącznika II Dyrektywy Siedliskowej występują: susel perełkowany, modraszek alkon, czerwńczyk fioletek, strzebla przekopowa, żmijowiec czerwony, dziewięciszł popłocholistny. Jako siedliska proponowane do rozszerzenia Załącznika I zakwalifikowano występujące na obszarze województwa lubelskiego grądy subkontynentalne i wyżynne jodłowe bory mieszane.

Część obszarów wstępnie wyznaczonych w województwie ostoi sieci NATURA 2000 nie pokrywa się z obszarami dotychczas objętymi ochroną prawną. Należy tu podkreślić, że sieć NATURA 2000 nie zastąpi dotychczasowej prawnej ochrony przyrody i systemu obszarów chronionych w Polsce, ale uzupełni o zasady zachowania dziedzictwa

przyrodniczego w skali kontynentu. Państwa członkowskie UE będą miały obowiązek formalnego ustanowienia na swoim terenie ostoj zakwalifikowanych przez Komisję Europejską, ustalając jednocześnie formy i zasady trwałej ochrony ich walorów i zasobów.

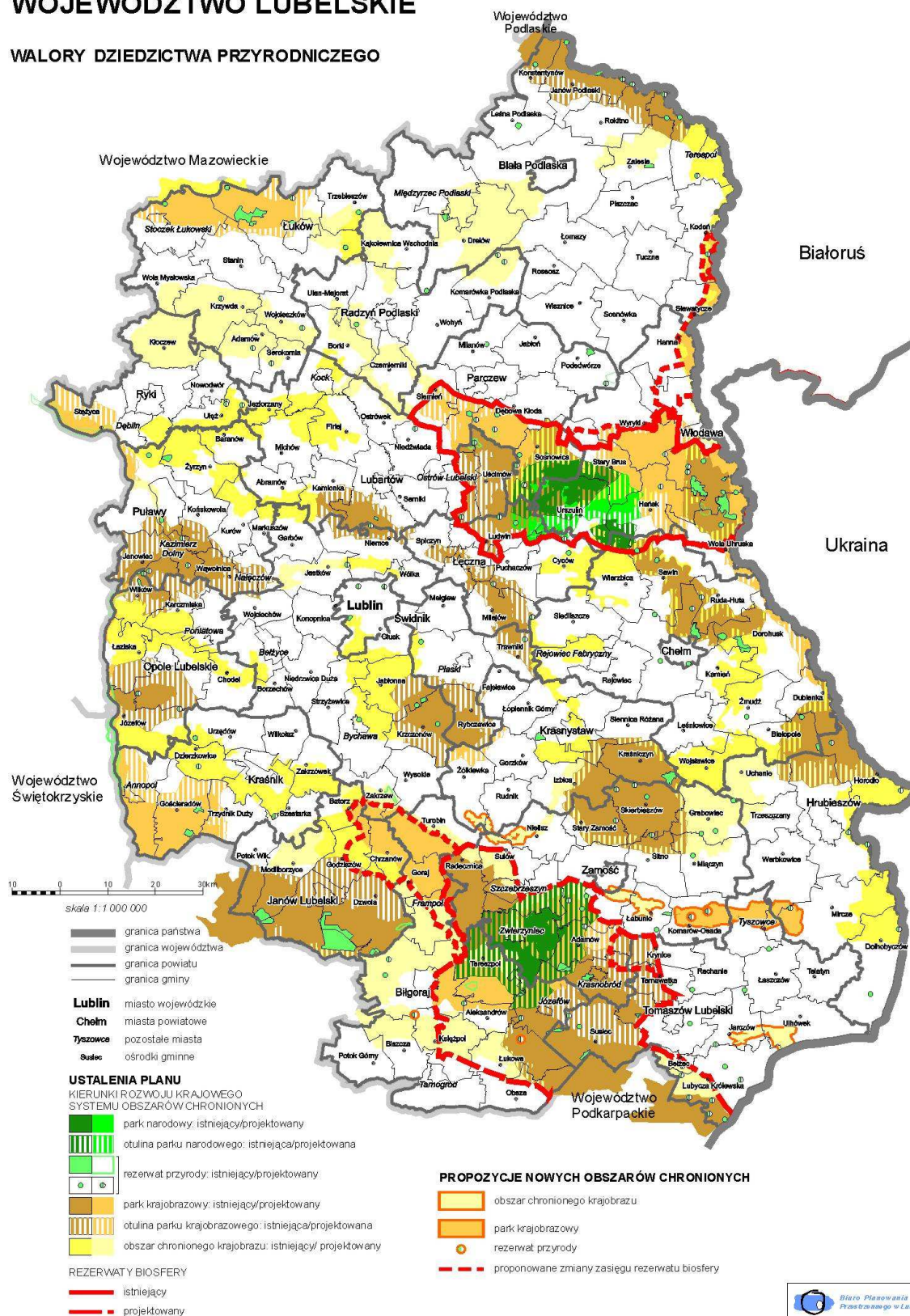
Na Lubelszczyźnie w obrębie ostoj siedliskowych stwierdzono występowanie:

- 8 gatunków roślin z Załącznika II – Dyrektywy Siedliskowej (z 37 gatunków występujących w Polsce): starodub łąkowy, lipiennik Loesela, marsylia czterolistna, obuwik pospolity, sierpowiec błyszczący, leniec bezpodkwiatowy i aldrowanda pęcherzykowata,
- 31 gatunków zwierząt z Załącznika II Dyrektywy Siedliskowej (ze 129 gatunków w Polsce): wilk, ryś, bóbr europejski, wydra, mopek, nocek Bechsteina, nocek duży, nocek łydkowłosy, żółw błotny, kumak nizinny, traszka grzebieniasta, minóg ukraiński, minóg rzeczny, minóg strumieniowy, piskorz, boleń, koza, koza złotawa, różanka, głowacz białopłetwy, kielb białopłetwy, skójka gruboskorupowa, pływak szerokobrzegi, czerwńczyk nieparek, modraszek nausitous, modraszek telejus, przeplatka aurinia, przeplatka matura, strzępotek edypus, trzepla zielona i zalotka większa.

W obrębie ostoj ptasich stwierdzono występowanie 50 gatunków ptaków z Załącznika Dyrektywy Ptasiej (ze 129 występujących w Polsce).

WOJEWÓDZTWO LUBELSKIE

WALORY DZIEDZICTWA PRZYRODNICZEGO

OCHRONA PRZYRODY I KRAJOBRAZU

Obszary prawnie chronione w 2005 roku zajmowały 22,8% powierzchni ogólnej województwa (572,1tys.ha), co sytuuje województwo na 10 miejscu w kraju.

W województwie lubelskim krajowy system obszarów chronionych tworzą:

- 2 parki narodowe (Poleski Park Narodowy i Roztoczański Park Narodowy) – obejmujące powierzchnię 18,2tys.ha (0,7% powierzchni ogólnej województwa);
- 17 parków krajobrazowych (Skierbieszowski, Lasy Janowskie obejmujący również teren województwa podkarpackiego, Puszczy Solskiej, Szczębrzeszyński, Chełmski, Podlaski Przełom Bugu obejmujący również teren województwa mazowieckiego, Kazimierski, Krzczonowski, Strzelecki, Pojezierze Łęczyńskie, Sobiborski, Krasnobrodzki, Nadwieprzański, Kozłowiecki, Poleski, Wrzelowiecki, Południoworoztoczański położony w większości w granicach województwa podkarpackiego) - obejmujące powierzchnię 241,2tys.ha (9,3% powierzchni województwa);
- 85 rezerwatów przyrody (11 faunistycznych, 6 krajobrazowych, 35 leśnych, 15 torfowiskowych, 6 florystycznych, 1 wodny, 3 przyrody nieożywionej, 8 stepowych), - zajmujące powierzchnię 11,5tys.ha (0,5% powierzchni ogólnej województwa);
- 18 obszarów chronionego krajobrazu (Łukowski OCK, Radzyński OCK, Chełmski OCK, Grabowiecko-Strzelecki OCK, Pawłowski OCK, Poleski OCK, Kraśnicki OCK, Chodelski OCK, Czerniejowski OCK, OCK „Dolina Ciemięgi”, OCK „Kości Bór”, OCK „Pradolina Wieprza”, OCK „Annówka”, Dolhobyczowski OCK, Nadbużański (Kodeński) OCK, Nadbużański (Hrubieszowski) OCK, Roztoczański OCK) – zajmujące powierzchnię 300,8tys.ha (12,0% powierzchni ogólnej województwa);

Ochroną indywidualną objęte były w województwie w 2005 roku obiekty:

- 194 użytki ekologiczne, zajmujące 7,1tys.ha (0,3% powierzchni ogólnej województwa);
- 4 stanowiska dokumentacyjne o powierzchni 4,5ha;
- 7 zespołów przyrodniczo-krajobrazowych o powierzchni 768,8ha;
- 1550 pomników przyrody (1095 pojedynczych drzew, 268 grup drzew, 41 alei, 50 głazów narzutowych, 96 skałek, grot i innych).

W badanym okresie powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chroniona wzrosła o 2,1tys.ha (o 0,08% powierzchni ogólnej województwa). Powierzchnia parków narodowych wzrosła o 1ha, rezerwatów przyrody o 175,1ha, parków krajobrazowych (zmiany w powierzchni Chełmskiego Parku Krajobrazowego) o 2,4tys.ha oraz o 25 zwiększyła się liczba pomników przyrody. Powierzchnia zespołów przyrodniczo - krajobrazowych nie uległa zmianie. Zmniejszyły się natomiast powierzchnie: obszarów chronionego krajobrazu o 142,9ha, stanowisk dokumentacyjnych o 13,2ha oraz użytków ekologicznych o 396,3ha.

Powierzchnia lasów ochronnych wynosiła 127,5tys.ha, co stanowi 22,6% powierzchni lasów (kraj 37,5% powierzchni lasów). Lasy ochronne w Zarządzie PGL Lasy Państwowe zajmowały powierzchnię 126,5tys.ha, w lasach prywatnych – powierzchnię 0,9tys.ha i w porównaniu do roku 1999 ich powierzchnia zwiększyła się o 9,5tys.ha (o 1,2% powierzchni lasów).

W dwóch istniejących na terenie województwa uzdrowiskach - Nałęczowie i Krasnobrodzie ustanowione zostały trzy strefy ochrony uzdrowiskowej (A,B,C).

Za potencjalne uzdrowiska uznaje się miejscowości: Celejów, Wólka Biska, Osuchy i Adampol. Obszar wokół potencjalnych uzdrowisk jest chroniony planistycznie.

OSADNICTWO

Sieć osadniczą regionu tworzy 213 gmin, w tym 41 miast. W hierarchii miast wyodrębniają się 4 miasta na prawach powiatu (Lublin, Chełm, Biała Podlaska, Zamość), 16 gmin miejskich i 21 gmin miejsko-wiejskich. W regionie funkcjonują 172 gminy wiejskie.

W miastach mieszka 1,02mln ludności, natomiast na obszarach wiejskich 1,16mln osób. Poziom urbanizacji jest bardzo niski, udział ludności miejskiej w stosunku do ludności ogółem Lubelszczyzny wynosi 46,7%, zaś w Polsce – 61,4%.

Słabością rozwoju regionalnego i lokalnego województwa jest najrzadsza w Polsce sieć miast, która stanowi tylko 4,6% miast w kraju i plasuje województwo na 13 pozycji. Miasta zajmują 3,8% powierzchni województwa (w kraju - 6,8%), daje to regionowi 15 pozycję w kraju. Rozmieszczenie miast na obszarze województwa jest nierównomierne. Podział przebiega w układzie południkowym: w części zachodniej położone są 23 miasta z Lublinem włącznie, w części wschodniej – 18 miast, co jest jedną z przyczyn marginalizacji tych obszarów.

Spośród miast Lubelszczyzny, na szczególne wyróżnienie zasługuje Lublin, którego dominujące znaczenie w układzie osadniczym związane jest z jego funkcją metropolitalną. W 2006 roku zostały podjęte prace nad sporządzeniem Planu Zagospodarowania Przestrzennego Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego (LOM). Wstępna delimitacja LOM obejmuje swym zasięgiem 41 gmin, w tym 6 ośrodków miejsko-gminnych i 3 miasta. Obszar LOM zajmuje powierzchnię 4220km², co stanowi 16,8% powierzchni województwa lubelskiego i 1,35% powierzchni kraju. Na obszarze objętym wstępną delimitacją zamieszkiwało 715,2tys. osób, co stanowiło 32,8% ludności województwa i 1,87% ludności kraju.

W strukturze osadniczej województwa istotne znaczenie mają ośrodki ponadregionalne: Chełm, Biała Podlaska, Zamość. Żaden z tych ośrodków nie osiągnął zaludnienia 100tys. mieszkańców. Cechą charakterystyczną miejskiej sieci osadniczej jest jej wielofunkcyjność. Zdecydowana większość miast charakteryzuje się zrównoważoną strukturą zatrudnienia w poszczególnych gałęziach gospodarki.

Tendencje zmniejszania się liczby ludności, jej charakterystyka demograficzna nie pozwalają w najbliższej przyszłości oczekiwać przyrostu ludności w tych miastach. Celem powinno stać się utrzymanie liczby mieszkańców, prawidłowe zagospodarowanie istniejących zasobów ludzkich, przy poprawie standardów życia.

URBANIZACJA - WG PODREGIONÓW

Sieć osadniczą podregionu białkopodlaskiego tworzą: miasto Biała Podlaska – siedziba powiatu grodzkiego i ziemskiego, ośrodki powiatowe, ośrodki miejsko-gminne i miejscowości wiejskie. Sieć miast, będących naturalnymi generatorami rozwoju podregionu jest

bardzo rzadka, najrzadsza w skali województwa, tworzy ją tylko 6 miast. Na jedno miasto w podregionie przypada obszar ok. 996km², tj. ponad 50% więcej niż w województwie lubelskim, co oznacza większy od przeciętnego obszar obsługi przy generalnie mniejszym potencjale demograficznym. Potwierdzeniem tej oceny jest wskaźnik średniej odległości między miastami wynoszący 61km w podregionie, wobec ok. 25km w województwie. Na terenach miejskich zamieszkiwało tylko 39,1% ludności (woj. 46,7 %), zaś na terenach wiejskich 60,9% (region 53,3%).

Pomimo tak niskiej urbanizacji, miasta podregionu charakteryzują się dość wysokim poziomem zainwestowania przestrzeni i koncentracją działalności gospodarczej. Stanowią one podstawowy i stabilny element sieci osadniczej decydującej o przestrzeni, strukturze i charakterze powiązań społecznych i gospodarczych.

Struktura funkcjonalna miast związana jest z hierarchią, jaką zajmują poszczególne ośrodki w sieci osadniczej oraz z wyposażeniem w usługi, infrastrukturą i powiązaniami komunikacyjnymi. Strukturę tą podtrzymuje funkcja administracyjna – powiatowa, pełniona przez 4 miasta spośród 6 miast podregionu. Dominującą rolę w strukturze funkcjonalnej odgrywa miasto Biała Podlaska z liczbą mieszkańców ponad 58tys. największy ośrodek miejski podregionu. Tu znajdują się centra życia kulturalnego, przedsiębiorczości i biznesu, turystyki, ochrony zdrowia i szkolnictwa wyższego o znaczeniu ponadregionalnym oraz współpracy transgranicznej. Miasto zalicza się do węzłowych ośrodków gospodarczych, wspierających ośrodek wojewódzki – Lublin. Pozostałe miasta podregionu to miasta małe o liczbie ludności od 10,28 do 17,19 tys.: Parczew, Włodawa, Radzyń Podlaski i Międzyrzec Podlaski. Ponadlokalne znaczenie tych miast wynika z aktywności gospodarczej w sferze produkcji i usług, a w przypadku Włodawy – znaczenie ponadregionalne, ze względu na utworzone centrum życia kulturalnego i turystyki. Miasto Terespol z liczbą ludności 5,9tys. pełni funkcję transgranicznego ośrodka z międzynarodowymi przejściami granicznymi. Wszystkie miasta pełnią ponadto funkcje związane z administracją i edukacją na poziomie średnim.

Dokonujące się w coraz większym stopniu rozpraszanie zabudowy oraz słabo urozmaicona struktura funkcjonalno-przestrzenna nie sprzyja poprawie jakości zagospodarowania przestrzennego podregionu. W podregionie 37 miejscowości wiejskich jest siedzibami ośrodków gminnych, które pod względem liczby ludności charakteryzują się dużym zróżnicowaniem od 2,5tys. do 11,3tys. osób. Na jedną miejscowość wiejską przypadało 282 osoby (w kraju – 278). Występujący na znacznej części obszarów wiejskich utrudniony dostęp do podstawowych usług i pozarolniczego rynku pracy przyczynia się do procesu wyludniania się, a więc do deformacji struktury ludności wiejskiej według wieku, płci i poziomu wykształcenia. Podobne zjawiska obserwuje się we wszystkich podregionach województwa lubelskiego.

Podregion chełmsko-zamojski z niespełna 37,4% ludności miejskiej zamieszkałej w 14 miastach należy do słabiej zurbanizowanych obszarów województwa. Słabnąca dynamika demograficzna miast (malejący przyrost naturalny i ujemne saldo migracji) implikuje coraz gorsze warunki obsługi otoczenia oraz koniecznej restrukturyzacji obszarów wiejskich. Rozmieszczenie ludności w poszczególnych grupach miast wskazuje na znaczne zróżnicowanie wewnątrz podregionu. Około 10,5% ludności miejskiej zamieszkuje ośrodki bardzo małe i małe,

34,7% - ośrodki średnie (Bilgoraj, Hrubieszów, Krasnystaw, Tomaszów Lub.) oraz 54,8% - miasta duże (Chełm i Zamość). Sieć miejska podregionu jest rzadka. Statystycznie 1 miasto obsługuje obszar o powierzchni 664 km² (w woj. – 613 km²).

W systemie osadniczym wyraźnie zaznacza się kilka poziomów hierarchicznych, które wydziela się w zależności od zakresu pełnionych funkcji oraz zasięgu oddziaływania zgromadzonego potencjału. Ośrodki ponadregionalne Chełm i Zamość koncentrują działalności związane z obsługą mieszkańców w skali regionalnej i ponadregionalnej: funkcje administracyjne, edukacyjne na poziomie wyższym, specjalistyczna służba zdrowia, instytucje kulturalne obsługa turystyki i współpraca transgraniczna, instytucje otoczenia biznesu, centra przedsiębiorczości, regionalne i lokalne media.

Ponadlokalny ośrodek zrównoważonego rozwoju - Krasnystaw pełniący funkcję wyspecjalizowanego ośrodka przemysłowego o zasięgu wykraczającym poza granice miasta. Osadnictwo wiejskie stanowi 1541 wsi (ok. 37% ogółu ośrodków wiejskich województwa).

Podregion lubelski obejmuje obszar 9,8tys.km² (39,2% powierzchni województwa) i liczy 1211tys. mieszkańców (55,6% ludności ogółem województwa). Podregion obejmuje swym zasięgiem obszar 10 powiatów ziemskich i 1 grodzki. Jest to najliczniej zaludniony i najbardziej zurbanizowany podregion województwa lubelskiego. Średnia gęstość zaludnienia w podregionie wynosi 123osoby/1km² powierzchni. Dla porównania – średnia gęstość zaludnienia w województwie lubelskim wynosi 87osób/1km² (w kraju 122osoby/1km²). W granicach podregionu znajduje się 21 miast (z 41 w województwie), w tym Lublin – stolica regionu, z wykształconymi już funkcjami miasta metropolitalnego, największy ośrodek miejski wschodniej Polski, liczący 354,9tys. mieszkańców. Mieszkańcy miast podregionu stanowią 53,6% ludności, gdy średnio w województwie – 46,7% a w kraju 61,7%.

Podregion lubelski ma prawidłowo ukształtowaną sieć osadniczą, która powinna być wzbogaćana w bazę ekonomiczną i usługową. Kluczowe znaczenie dla całego regionu ma wykreowanie Lublina jako ośrodka rangi europejskiej, na bazie obszaru o zakładanej liczbie mieszkańców powyżej 500tys.

ZRÓŻNICOWANIE WEWNĘTRZNE REGIONU

Pod względem specyfiki wewnątrzregionalnej województwo lubelskie charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem zarówno pod względem poziomu społeczno – gospodarczego, jak i charakterystyki środowiska przyrodniczego. Cechy te wpłynęły w znacznym stopniu na wykształcenie się obszarów o różnym poziomie i potencjale rozwoju gospodarczego. Najbardziej rozwiniętym obszarem jest podregion lubelski, w którym zamieszkuje prawie 56% ludności województwa. Zaznacza się przy tym wyraźna dominacja przyszłego ośrodka metropolitalnego –

Lublina, o czym decyduje nie tylko koncentracja potencjału ludnościowego oraz majątku produkcyjnego i usługowego, ale również regionalnych (często również ponadregionalnych) funkcji zarządczych, naukowo – badawczych, informacyjnych, kulturalnych i szeregu innych. W podregionie lubelskim utrzymuje się przewaga ludności miejskiej (53,6%), pozostałe dwa podregiony ze wskaźnikiem urbanizacji na poziomie 37-39% posiadają charakter wiejski. Średnia gęstość zaludnienia w województwie wynosiła 87osób/km², przy czym w podregionie lubelskim – 123osoby/km² i była wyższa od średniej krajowej (122os/km²).

Obserwowane na przestrzeni ostatnich lat starzenie się społeczeństwa dotyczyło w szczególności podregionu lubelskiego, gdzie udział ludności w wieku przedprodukcyjnym stanowił 20,9%, w wieku produkcyjnym – 62,8%, zaś w poprodukcyjnym – 16,3%. Najkorzystniejszą strukturą wieku cechował się podregion białkopodlaski, gdzie wielkości te kształtowały się odpowiednio: 23,4%; 60,4% i 16,2%.

W obszarze województwa funkcjonowało 286,6tys. gospodarstw rolnych (11,6% ogólnej liczby w kraju), których średnia powierzchnia gospodarstwa indywidualnego powyżej 1ha UR wynosiła 7,6ha (Polska – 8,6ha). Najkorzystniejsza struktura agrarna występowała w podregionie białkopodlaskim, gdzie niemal co trzecie gospodarstwo posiadało areal większy niż 10ha, a średnia pow. gosp. wynosiła 8,7ha, podczas gdy w podregionie lubelskim – 5,1ha, a w chełmsko-zamojskim 6,3ha.

Analiza syntetycznego miernika poziomu rozwoju gospodarczego, jakim jest PKB wskazuje na narastanie rozpiętości pomiędzy podregionami. Obserwuje się dominującą rolę podregionu lubelskiego, który pod względem poziomu PKB w 2004r. plasował się na 13 miejscu (22648mln zł) w stosunku do wszystkich 45 podregionów w kraju. Pozostałe podregiony tj. chełmsko – zamojski zajął 36 pozycję (9575mln zł), przy czym najniższym poziomem PKB charakteryzował się podregion białkopodlaski – na przedostatnim miejscu wszystkich NTS3 w Polsce (4485mln zł). Zróźnicowanie wewnątrzregionalne wykazywał również PKB na 1 mieszkańca. W układzie NTS3, wskaźnik ten był najwyższy w podregionie lubelskim i wynosił 18653zł (77,1% PKB krajowego), chełmsko – zamojskim – 14469zł (59,8%) i białkopodlaskim – 14373zł (59,4%). W kraju wartość PKB per capita wynosiła 24181zł. W stosunku do 2002 roku we wszystkich podregionach wymieniony miernik przyjmował tendencję wzrostową z tym, że najwyższa dynamika została odnotowana w podregionie lubelskim.

Na poziom efektywności gospodarki znaczący wpływ ma struktura wartości dodanej brutto. W 2004 r. wartość dodana brutto dla województwa lubelskiego wynosiła 32618mln zł (4,0% w kraju). Wartość ta corocznie wzrasta, np. w 2003roku była równa 28630,4mln zł tj. 4,0% wielkości krajowej, która wynosiła 709165,7mln zł. Najwyższym udziałem w tworzeniu WDB cechował się podregion lubelski – 20125mln zł (61,69%), na kolejnych pozycjach uplasowały się chełmsko – zamojski – 8508mln zł (26,08%) i białkopodlaski – 3985mln zł (12,23%). Struktura wartości dodanej brutto w 2004 roku charakteryzowała się najwyższym udziałem usług rynkowych – 46,8% (kraj – 49,9%). Udział innych działów gospodarki w tworzeniu wartości dodanej brutto wynosił w przemyśle 19,3% (kraj – 24,9%), w budownictwie osiągnął średnią dla kraju (5,3%), natomiast w usługach nierynkowych był znacznie wyższy niż w kraju – 20,2% (średnia krajowa – 14,8%). W układzie NTS3, w strukturze WDB najwyższym udziałem przemysłu – 67,73% (5434mln zł) i usług rynkowych – 62,15% (13586mln zł) odznaczał się podregion lubelski, najniższym zaś podregion białkopodlaski, gdzie wartości te odpowiednio

wynosiły: 8,19% (656mln zł) i 12,47% (2727mln zł). Z powyższych danych wynika, że znaczący poziom rozwoju gospodarczego podregion lubelski zawdzięcza dość dobrze rozwiniętemu sektorowi usług rynkowych, w którym zanotowano najszybsze tempo wzrostu liczby miejsc pracy. Natomiast w sektorze rolniczym, zatrudniającym prawie 45% zawodowo czynnych wytworzono 8,4% wartości dodanej brutto przy średniej krajowej 5% (w 2002 r. – 5,0%). Najniższą WDB w rolnictwie w 2004 roku zaobserwowano w podregionie białkopodlaskim – 602mln zł (12,23%). Podregion lubelski osiągnął najwyższą WDB w rolnictwie, leśnictwie i łowiectwie z 1105mln zł (40,4%).

Wartość produkcji sprzedanej przemysłu (w cenach bieżących) na 1 mieszkańca w województwie lubelskim w 2005 r. wynosiła 7307zł, w tym: w podregionie lubelskim – 8774zł, chełmsko – zamojskim – 6437zł, zaś w białkopodlaskim tylko – 3426zł. Wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach w przeliczeniu na 1 mieszkańca wynosiła - 14806zł i była o ponad 40% niższa od średniej krajowej (26584 zł). W układzie podregionów najwyższą wartością środków trwałych dysponował podregion lubelski - 19008zł, następnie chełmsko – zamojski 10167 zł, a najniższą białkopodlaski - 8238 zł.

Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach w przeliczeniu na 1 mieszkańca wynosiły 994zł (kraj 2076zł). Analiza nakładów inwestycyjnych w przedsiębiorstwach w układzie podregionów wykazała, że na pierwszym miejscu uplasował się podregion lubelski 1141zł, na drugim białkopodlaski 915zł, a na ostatnim chełmsko – zamojski 760zł. We wszystkich podregionach najwięcej inwestowano w sekcji przemysł i budownictwo (białkopodlaski 41,5%, chełmsko-zamojski 68,8%, lubelski 57,1%) oraz w usługi rynkowe (białkopodlaski – 51,2%, chełmsko-zamojski 24,2% i lubelski – 34%). Najniższe nakłady inwestycyjne zaobserwowano w sekcji pośrednictwo finansowe. Od 2002 roku najwyższą dynamiką nakładów inwestycyjnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca charakteryzuje się podregion białkopodlaski (148,6%), najniższą zaś podregion lubelski. Największa dynamika nakładów inwestycyjnych w przedsiębiorstwach podregionu białkopodlaskiego wynika w dużej mierze ze struktury branżowej firm. Znaczący jest tutaj udział usług rynkowych oraz budownictwa i transportu, które należą do sekcji o najwyższej dynamice rozwoju i tworzenia WDB.

Zauważalne są różnice dotyczące przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto, które w regionie wynosiło 2 180,18zł przy średniej dla kraju – 2 506,03zł. Pomimo znaczącego wzrostu wynagrodzenia o 13,4% w stosunku do 2002 roku nadal utrzymuje się dystans pomiędzy regionem a krajem. Znacznemu zróżnicowaniu gospodarczemu towarzyszy również duże zróżnicowanie przestrzenne zaspokajania potrzeb społecznych mieszkańców. O niskiej jakości życia świadczy udział ludności korzystającej z pomocy społecznej. W 2005 roku pomocą społeczną było objętych w podregionie białkopodlaskim – 17,2%, chełmsko – zamojskim – 7,12% oraz lubelskim – 11,9% ludności.

Widoczne są duże dysproporcje w stanie infrastruktury ochrony środowiska. Dotyczy to zarówno gospodarki wodno – kanalizacyjnej, gospodarki odpadami, gazownictwa, ciepłownictwa oraz emisji zanieczyszczeń. Należy podkreślić, że w latach 2000 – 2005 najwyższy przyrost sieci wodociągowej nastąpił w podregionie białkopodlaskim (o 35,8%), chełmsko – zamojskim (o 22,2%) i lubelskim (o 19,7%), zaś sieci kanalizacyjnej wynosił odpowiednio: o 65,6%; 55,9% i o 43,7%.

Wśród 213 gmin województwa, w 41 gminach brak jest kanalizacji sanitarnej. Najgorszą sytuację obserwuje się w podregionie lubelskim, gdzie w 24 gminach brak jest sieci kanalizacyjnej (w podregionie chełmsko – zamojskim - 9, w białskopodlaskim – 8). Ocenia się, że wskaźnik mieszkańców wsi korzystających ze zbiorowych systemów kanalizacji sanitarnej wynosi ok. 10%. Około 50% gospodarstw wiejskich odprowadza ścieki bytowe do zbiorników bezodpływowych, a ok. 40% nie posiada w ogóle urządzeń kanalizacji sanitarnej. Pomimo podejmowanych przez samorządy lokalne inicjatyw w zakresie wyposażenia obszarów w zbiorcze systemy kanalizacyjne, potrzeby są nadal ogromne.

Przeprowadzone badania i analiza dotycząca infrastruktury komunikacyjnej w poszczególnych podregionach wskazują, że najlepszym stanem infrastruktury drogowej odznacza się podregion lubelski. Najbardziej zaniedbanym w zakresie infrastruktury jest podregion białskopodlaski, co jest zjawiskiem niepokojącym z uwagi na przebiegające w obszarze główne szlaki komunikacyjne i położenie przygraniczne. Wskaźnik gęstości dróg publicznych twardych podregionu lubelskiego wynosił - 68,9km/100km², chełmsko-zamojskiego - 58,2km/100km², białskopodlaskiego - 45,6km/100km².

Wybrane wskaźniki obrazujące zróżnicowanie wewnątrzregionalne
(dane za 2005 i 2004r rok)

Wskaźnik	Podregion			województwo
	białskopodlaski	chełmsko-zamojski	lubelski	
1	2	3	4	5
Powierzchnia w km ²	5 977,2	9 289,9	9 854,5	25 121,5
Gęstość zaludnienia na 1 km ²	52	71	123	87
Udział ludności podregionów w ogólnej liczbie ludności - %	14,2	30,2	55,6	100,0
Liczba ludności ogółem w tys.	310,54	657,58	1 211,49	2 179,61

Struktura wieku ludności w%:				
przedprodukcyjny	23,4	21,9	20,9	21,6
produkcyjny	60,4	60,9	62,8	61,9
poprodukcyjny)	16,2	17,2	16,3	16,5
Stopa bezrobocia rejestrowanego w %	18,5	18,4	15,9	17,0
Udział w tworzeniu PKB <i>per capita</i> w regionie	59,4	59,8	77,1	69,4 PKB dla kraju
Udział w tworzeniu WDB na 1 pracującego w zł w regionie	63,6	59,7	77,0	69,9 WDB w kraju
Liczba podmiotów gospodarczych na 10tys mieszkańców	572	620	747	684
nakłady inwestycyjne na 1 mieszkańca	915	760	1141	994
Wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach <i>per capita</i> w zł	8 238	10 167	19 008	14 806
Wartość produkcji sprzedanej przemysłu na 1 mieszkańca	3426	6437	8774	7307
Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto	1 984,56	1 971,87	2 290,33	2 180,18

w zł.				
Średnia powierzchnia indywidualnego gospodarstwa rolnego w ha	powyżej 10ha	6,3	5,1	9,7
Lesistość	27,4	21,6	20,2	22,4
Powierzchnia obszarów przyrodniczych prawnie chronionych	15,5	22,9	27,1	22,8
Emisja zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych w tys. ton	207,4	1 981,3	3 101,0	5 300
Wskaźnik urbanizacji - %	39,1	37,4	53,6	46,7

Źródło: Rocznik Statystyczny Województw, GUS – 2006r.

ATRAKCYJNOŚĆ INWESTYCYJNA

Jakość i spójność przestrzeni decyduje w znacznym stopniu o atrakcyjności i konkurencyjności regionu oraz przyciąganiu kapitału i wiedzy. Ważnym aspektem jest chłonność rynku, którą określają w pierwszym rzędzie dochody ludności. Pod tym względem województwo zajmuje 10 miejsce w kraju z wynagrodzeniami niższymi o 13% od średniej krajowej.

Duże znaczenie, szczególnie dla inwestorów zagranicznych mają procesy transformacji gospodarki. Przejawia się to zarówno w prywatyzacji przedsiębiorstw jak i we wzroście liczby firm typu joint – venture (1,6 % podmiotów z kapitałem zagranicznym

w kraju). Na terenie województwa w 2005 roku funkcjonowały 832 spółki (w tym w Lublinie 367) z udziałem kapitału zagranicznego. W porównaniu z innymi dużymi miastami w Polsce liczba ta, mimo wzrostu jest ciągle nieznaczna.

Niska atrakcyjność inwestycyjna regionu połączona jest z niewielkim zaangażowaniem bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) w regionie. W porównaniu z innymi regionami, zaangażowanie BIZ w województwie lubelskim jest stosunkowo niewielkie. Udział regionu w ogólnej wartości BIZ w Polsce jest prawie pięciokrotnie niższy niż udział w ogólnopolskiej liczbie ludności. Potwierdza to stosunkowo małe zainteresowanie kapitału zagranicznego inwestowaniem na Lubelszczyźnie.

Słabo rozwinięta infrastruktura techniczna w regionie decyduje w dużym stopniu o niskiej atrakcyjności inwestycyjnej województwa. W rankingach atrakcyjności inwestycyjnej województwo lubelskie od kilku lat oceniane jako jedno z najmniej atrakcyjnych regionów w Polsce (15 miejsce w kraju). Niedostateczna dostępność komunikacyjna regionu, niska chłonność rynku, zły stan infrastruktury technicznej, brak przygotowanych terenów pod inwestycje oraz słabo rozwinięta sieć usług powoduje, iż województwo lubelskie w łącznej ocenie atrakcyjności inwestycyjnej klasyfikowane jest w ostatniej klasie E.⁴

STAN I ZAGROŻENIA ŚRODOWISKA

STAN CZYSTOŚCI I ZAGROŻENIA POWIETRZA ATMOSFERYCZNEGO

W województwie lubelskim znajdowały się 103 zakłady szczególnie uciążliwe dla czystości powietrza atmosferycznego (wzrost o 14 w porównaniu do 1999r.). Największa emisja zanieczyszczeń wprowadzana jest ze źródeł eksploatowanych przez: Zakłady Azotowe „Puławy” S.A. w Puławach, Cementownię „Chelm” S.A. w Chelmie, Elektrociepłownię „Lublin - Wrotków” w Lublinie, „Megatem EC – Lublin” Sp. z o.o. w Lublinie, Cementownię „Rejowiec” S.A. w Rejowcu Fabrycznym, Miejskie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej Sp. z o.o. w Chelmie, Elektrociepłownię „GIGA” Sp. z o.o. w Świdniku, Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej Sp. z o.o. w Białej Podlaskiej, Elektrociepłownię – FŁT Sp. z o.o. w Kraśniku, KSC S.A. w Toruniu Oddział „Cukrownia Lublin” w Lublinie, Oddział „Cukrownia Krasnystaw” w Siennicy Nadolnej, Oddział „Cukrownia Werbkowice” S.A. w Werbkowicach, Oddział „Cukrownia Woźuczyn” w Woźuczynie, „Łęczyńską Energetykę” Sp. z o.o. w Bogdanie, „LUBREM” Sp. j. Ciepłownia w Dęblinie, MPGK Sp. z o.o. we Włodawie oraz Przedsiębiorstwo Wielobranżowe „ATEX” Sp. z o.o. w Zamościu. Łączna emisja z tych zakładów wynosiła ok. 4,6mln ton stanowiąc 87,4% emisji zanieczyszczeń z zakładów szczególnie uciążliwych w województwie.

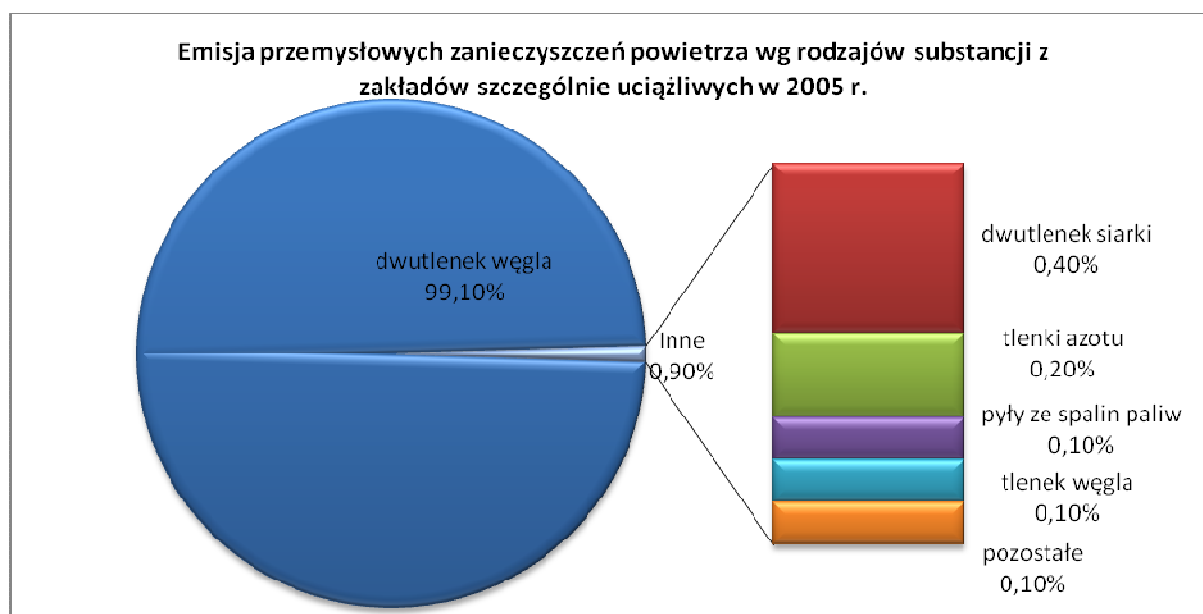
Emisja przemysłowych zanieczyszczeń powietrza (z dwutlenkiem węgla) z zakładów szczególnie uciążliwych była wyższa o 126,7tys. ton od emisji w 1999 roku i wynosiła ok. 5,3mln ton (w Polsce - 213,7mln ton). Zanieczyszczenia pyłowe wprowadzone do powietrza w ilości 6,7tys.ton stanowiły 0,1% zanieczyszczeń emitowanych

⁴ T.Kalinowski (red.) Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski, IBnGR, Gdańsk 2006

w województwie (6,1% pyłowych zanieczyszczeń krajowych). Emisja zanieczyszczeń gazowych (z dwutlenkiem węgla) wynosiła ok. 5,28mln ton (w Polsce – 213,7mln ton) i stanowiła 99,9% zanieczyszczeń wprowadzanych do powietrza w województwie (2,4% gazowych zanieczyszczeń krajowych). Emisja zanieczyszczeń pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych na 1km² powierzchni województwa wynosiła 0,3 tony i od 1999 roku zmniejszyła się o 0,1 tony. Natomiast emisja zanieczyszczeń gazowych (z dwutlenkiem węgla) na 1km² wynosiła 210,3 ton i zwiększyła się o 5,1 ton w porównaniu do roku 1999.

W emisji zanieczyszczeń powietrza, główny udział miały takie substancje jak:

- dwutlenek węgla – 99,1% ogółu zanieczyszczeń (1999r. – 99%);
- dwutlenek siarki – 0,4% zanieczyszczeń (1999r. – 0,5%);
- tlenki azotu – 0,2% zanieczyszczeń (1999r. – 0,2%);
- tlenki węgla – 0,1% zanieczyszczeń (1999r. – 0,2%).

Źródło: Urząd Statystyczny w Lublinie: Rocznik Statystyczny Województwa Lubelskiego 2006.

W regionie ze 103 zakładów uciążliwych, w urządzenia do redukcji zanieczyszczeń pyłowych wyposażone były 74 zakłady (podobnie jak w 1999 roku), a do redukcji zanieczyszczeń gazowych 10 zakładów (w 1999 roku – 13 zakładów). W roku 2005 odnotowano zwiększoną redukcję przemysłowych zanieczyszczeń powietrza w urządzeniach oczyszczających. Ilość zatrzymanych i zneutralizowanych zanieczyszczeń pyłowych zwiększyła się z 97,3% do 98,2% (w Polsce z 98,8% do 99,4% w 2005r.). Redukcja zanieczyszczeń gazowych bez dwutlenku węgla zwiększyła się w województwie o 69,4% (z 15,3% do 84,7% w 2005r.). W Polsce również zaznaczyła się tendencja wzrostowa dotycząca redukcji zanieczyszczeń z tym, że wzrost był dużo niższy, bo tylko o 9,8% (z 39,7% do 49,5% w 2005 roku). Neutralizacja dwutlenku siarki w województwie wynosiła 10,3% (w Polsce – 57,3%), tlenku azotu w 80,5% (w kraju - 20,8%), tlenku węgla w 3,0% (kraj - 55,8%), węglowodorów w 1,7% (kraj - 70,8%). Inne zanieczyszczenia

W zakresie zanieczyszczeń gazowych województwo lubelskie charakteryzuje niewielki stopień zanieczyszczenia powietrza. Na znacznym jego obszarze rejestrowano małe wartości w zakresie zanieczyszczenia dwutlenkiem siarki. Stężenia dwutlenku azotu wynosiły ok. 40% wartości dopuszczalnej (największe od 49,5% do 72% występowało na terenie aglomeracji lubelskiej), a stężenia benzenu do 44% poziomu dopuszczalnego. Stężenie ozonu nie przekraczało obowiązujących kryteriów. Najwyższe stężenie średnie roczne ołowiu wynosiło 5,1% normy dopuszczalnej. Zanieczyszczeniem powszechnie występującym (głównie w miastach), którego stężenia w powietrzu utrzymywały się na dość wysokim poziomie, w stosunku do wartości dopuszczalnej, był pył PM10. Jego średnia roczna wartość wyniosła 68% normy dopuszczalnej (najwyższa w aglomeracji lubelskiej – 93,5%).

Przeprowadzone analizy wyników pomiarów za 2005 rok wykazały, że na terenie Lubelszczyzny w 3 strefach nie zostały dotrzymane obowiązujące kryteria w zakresie czystości powietrza, ze względu na przekroczenie dopuszczalnego stężenia 24 godzinowego pyłu PM10. Ze względu na kryteria ochrony zdrowia strefom tym (aglomeracja lubelska, miasta: Chełm, Zamość) została przypisana klasa C. Dla wymienionych stref powstaje obowiązek opracowania naprawczych programów ochrony powietrza w zakresie pyłu PM10. Pozostałym strefom przypisano klasę A co oznacza, że na ich obszarach nie zostały przekroczone dopuszczalne wartości stężeń żadnego z siedmiu zanieczyszczeń podlegających ocenie. Najmniejsze zapylenie stwierdzono na obszarach Roztoczańskiego i Poleskiego Parku Narodowego oraz we Włodawie⁵.

STAN I ZAGROŻENIE KLIMATU AKUSTYCZNEGO

W województwie lubelskim dominującym źródłem zakłóceń klimatu akustycznego jest hałas komunikacyjny drogowy. W porównaniu do badań z poprzednich lat nastąpił wzrost poziomu hałasu.

Z łącznej długości 84,19km odcinków dróg krajowych i wojewódzkich przebadanych w 64 punktach pomiarowych tylko w 35,5% występują prawidłowe warunki akustyczne. Na pozostałych 64,5% badanych odcinkach dróg odnotowano przekroczenia poziomu dopuszczalnego w linii zabudowy mieszkaniowej. Przy żadnym z badanych odcinków dróg nie występuje pełny komfort akustyczny. Wysokie zagrożenie hałasem na linii zabudowy odnotowano w 12,4% długości badanych odcinków (przy drogach krajowych nr 12, 17, 19). Nie stwierdzono przekroczeń poziomu progowego określonego dla zabudowy mieszkaniowej, jednak

⁵ Raport o stanie środowiska Województwa Lubelskiego w 2005 roku, Biblioteka Monitoringu Środowiska, Lublin 2006, s. 84

uciążliwość akustyczna określona została jako duża, a w bezpośrednim sąsiedztwie dróg uznana została za bardzo dużą.

Wyniki pomiarów natężenia hałasu drogowego przeprowadzone w ramach monitoringu środowiska wykazują, że na terenie miast w 80% długości badanych ulic występują przekroczenia dopuszczalnego w linii zabudowy mieszkaniowej poziomu hałasu (najwyższe zagrożenia odnotowano w aglomeracji lubelskiej). Pomiarów poziomu hałasu drogowego przeprowadzone w miejscowościach uzdrowiskowych (Krasnobród, Nałęczów) wykazały przekroczenia dopuszczalnych standardów akustycznych określonych dla obszarów ochrony uzdrowiskowej we wszystkich punktach zlokalizowanych w linii zabudowy. Na terenie Krasnobrodu w otoczeniu analizowanych punktów pomiarowych występuje średnia, a w Nałęczowie duża uciążliwość hałasów komunikacyjnych. Najwyższą, przekraczającą poziomy dopuszczalny, wartość natężenia hałasu w linii zabudowy na terenach rekreacyjno-wypoczynkowych odnotowano w Józefowie, Zwierzyńcu i Kazimierzu Dolnym. Na terenie pozostałych miejscowości poziom hałasu został uznany za średnio uciążliwy. Najkorzystniejsze warunki akustyczne występowały w 2005 roku na jeziorze Piaseczno⁶.

DEGRADACJA POWIERZCHNI ZIEMI

Powierzchnia gruntów wymagających rekultywacji systematycznie zmniejsza się. W 2005 roku zajmowała 3,4tys.ha i zmniejszyła się o 429ha w stosunku do 1999 roku. Grunty zdewastowane zajmowały powierzchnię 3,2tys.ha (w 1999r. - 3,4tys.ha), grunty zdegradowane – powierzchnię 205ha (w 1999 roku - 391ha). W 2005 roku zrehabilitowano 48ha (29ha na cele rolnicze, 19ha na cele leśne) i zagospodarowano 26ha (15ha na cele rolnicze, 11ha na cele leśne).

Monitoringowe badania zanieczyszczeń gleb przy trasach komunikacyjnych na terenie województwa nie wykazały przekroczeń dopuszczalnych norm zawartości metali ciężkich.

Erozją wietrzną zagrożone jest 8,9tys.km² gleb użytkowanych rolniczo (35,5% powierzchni ogólnej województwa). Przeważa zagrożenie erozją średnią (26,6% powierzchni ogólnej), w tym erozją słabą - 8,4%, a erozją silną - 0,6% powierzchni ogólnej województwa.

Erozją wodną powierzchniową zagrożone jest 7,6tys.km² gruntów rolnych i leśnych (30,2% powierzchni ogólnej województwa). Słabą erozją zagrożonych jest 15,3% pow. ogólnej, erozją średnią – 8,8%, erozją silną – 6,1%. Jedną z form erozji wodnej jest erozja wąwozowa, która zagrożone jest 19,6% powierzchni ogólnej województwa, w tym erozją słabą - 5,6%, średnią – 7,0%, silną – 4,3%, bardzo silną – 2,7% powierzchni ogólnej województwa.

⁶ Raport o stanie środowiska Województwa Lubelskiego w 2005 roku, Biblioteka Monitoringu Środowiska, Lublin 2006, s. 164, 169-171

Stan czystości rzek w województwie lubelskim ulega pogorszeniu. W 2005 roku w województwie monitoringiem objęto 76 rzek w 171 przekrojach pomiarowych. Na 2,4tys.km długości badanych rzek stwierdzono:

- brak wód w I klasie czystości,
- wody w II klasie czystości (wody dobrej jakości) – wystąpiły tylko w 1 przekroju pomiarowym na rzece Bystrzycy w miejscowości Zakrzówek, jest to tylko 0,6% ogólnej liczby monitorowanych punktów,
- wody w III klasie czystości (wody zadowalającej jakości) – wystąpiły w 36 przekrojach pomiarowych, co stanowi 21% wszystkich monitorowanych punktów. W każdej z analizowanych zlewni zaznaczył się udział wód tej klasy, m.in. na rzekach: Huczwie, Sieniosze, Tanwi, Białej Ładzie, Sannie, Chodelce, rzece Wieprz i kilku jej dopływach,
- wody w IV klasie czystości (wody niezadowalającej jakości) – wystąpiły w największej ilości punktów pomiarowych, tj. 109, co stanowi 63,7% ogólnej ilości przekrojów pomiarowych. Znalazły się tu wszystkie monitorowane punkty na rzece Bug, niemal wszystkie na rzece Wiśle i większości jej dopływów, większość punktów na rzece Wieprz i jej dopływach,
- wody w V klasie czystości (wody złej jakości) – odnotowano w 25 przekrojach pomiarowych, co stanowiło 14,6% wszystkich monitorowanych punktów. Najwięcej wód złej jakości znalazło się w zlewni rzek Bug i Wieprz⁷.

⁷ Raport o stanie środowiska Województwa Lubelskiego w 2005 roku, Biblioteka Monitoringu Środowiska, Lublin 2006, s. 97

WOJEWÓDZTWO LUBELSKIE

SIEĆ MONITORINGU RZEK w 2005 r.

Przeprowadzone badania stanu czystości jezior lubelskich wykazały, że każdy z badanych zbiorników utrzymuje tę samą klasę czystości, co w poprzednich latach. Badania przeprowadzono w 10 zbiornikach o powierzchni 973,7ha na podstawie, których stwierdzono:

- 1 jezioro odpowiada I klasie czystości - Białe Włodawskie,

- ## Stan sanitarny jezior

⁹ Raport o stanie środowiska Województwa Lubelskiego w 1999 roku, Biblioteka Monitoringu Środowiska, Lublin 2006, s. 117; Raport o stanie środowiska Województwa Lubelskiego w 2005 roku, Biblioteka Monitoringu Środowiska, Lublin 2006, s. 136

We wszystkich miastach województwa istnieje i jest sukcesywnie rozbudowywana sieć wodociągowa. Długość sieci wodociągowych (bez przyłączy) w województwie wynosiła 17,5tys.km (wzrost o 23,2% w stosunku do 1999 roku), z czego 15,1tys.km – to sieci na terenach wiejskich (wzrost o 24,9%), a 2,4tys.km w miastach (wzrost o 13,3% w porównaniu do 1999r.). Stopień zwodociągowania miast województwa jest wysoki (93,3% ludności miast korzysta ze scentralizowanych systemów wodociągowych, kraj – 94,9%). Nastąpił wzrost o 4,4% liczby ludności miast korzystającej z wodociągów w porównaniu do 1999r.

Ludność województwa zaopatrywana była w wodę z 1018 wodociągów, z czego 681 to wodociągi zbiorowego zaopatrzenia, a 337 to ujęcia własne placówek oświatowych, służby zdrowia, domów pomocy społecznej.

Między zaopatrzeniem województwa w wodę, a zorganizowanym odprowadzeniem i oczyszczeniem ścieków istnieje ogromna dysproporcja. Długość sieci kanalizacyjnej (3366km) stanowiła 19,3% długości sieci wodociągowej (17,5tys.km). Do 2005 roku nastąpił przyrost o 51,3% długości sieci kanalizacyjnej (1142km).

Wszystkie miasta regionu wyposażone są w sieci kanalizacyjne, z których korzystało 84,9% ludności miast (w 1999 roku - 79,5% ogółu ludności miast). Długość sieci kanalizacyjnej w miastach wzrosła o ok. 391,7km i osiągnęła długość 1936,1km, co stanowi 57,5% sieci kanalizacyjnej w województwie. Na obszarach wiejskich istniało tylko 1430,3km sieci kanalizacyjnych (w 1999 roku - 680km).

Wobec wysokiego poziomu zanieczyszczenia wód powierzchniowych, zagadnieniem o szczególnym znaczeniu dla jakości środowiska jest odpowiednie wyposażenie jednostek osadniczych w oczyszczalnie ścieków. W 2005 roku eksploatowane systemy kanalizacyjne odprowadziły ścieki do około 170 oczyszczalni ścieków o łącznej przepustowości około 310tys.m³/d, przy wskaźniku hydraulicznego obciążenia oczyszczalni na poziomie 65% ich nominalnej przepustowości. Około 94% ludności miast korzystało z oczyszczalni ścieków (89,8% w 1999 roku), a zaledwie 13,6% ludności z terenów wiejskich (7,8% w 1999 roku).

Odprowadzone w sposób zorganizowany (poprzez zbiorcze systemy kanalizacyjne zakończone oczyszczalniami) ścieki komunalne oraz przemysłowe w 100% poddawane są oczyszczaniu na urządzeniach o wysokim stopniu redukcji zanieczyszczeń. Zdecydowana większość spośród eksploatowanych oczyszczalni to obiekty mechaniczno - biologiczne z efektem oczyszczania powyżej 90% dla oczyszczalni przemysłowych i 95% dla komunalnych. Jedynie na około 5% eksploatowanych oczyszczalni przemysłowych występują okresowe przekroczenia dopuszczalnych wartości wskaźników zanieczyszczeń w stosunku do wielkości określonych w decyzjach pozwoleń wodnoprawnych.

Ogółem do wód lub do ziemi po oczyszczeniach zostało odprowadzonych 156,8mln m³ ścieków. Bezpośrednio do wód powierzchniowych odprowadzane są ścieki z około 120 zakładów produkcyjnych, z których podstawowe znaczenie ma około 30% zakładów regionu. Zakłady te odprowadziły ścieki w ilości około 86mlnm³/rok. Najwięcej, bo aż 74,65mlnm³ ścieków pochodziło z Zakładów Azotowych „Puławy” S.A. w Puławach, (zrzut ścieków do rzeki Wisły), co stanowi około 50% ścieków ogółem odprowadzanych do wód z terenu województwa lubelskiego. Duże ilości ścieków przemysłowych pochodzą również z Kopalni Węgla „Lubelski Węgiel” w Bogdanie (5,4mlnm³) oraz zakładów przetwórstwa rolno – spożywczego.

Na terenie województwa funkcjonowały 123 składowiska odpadów komunalnych o łącznej powierzchni 220,4ha, w tym 14 składowisk w miastach i 109 składowisk na obszarach wiejskich. Miasta, które nie posiadają własnych składowisk odpadów komunalnych, korzystają z najbliższych położonych obiektów. Działa jeden w pełni wyposażony Zakład Unieszkodliwiania Odpadów w Puławach (posiadający linię do segregacji odpadów, instalację do fermentacji bioodpadów i składowisko odpadów) oraz 2 kompostownie (Wincentów, Lublin), gdzie następuje przetwarzanie odpadów ulegających biodegradacji. W 2005 dopuszczono do eksploatacji składowisko odpadów w m. Piaski- Zarzecze II, przystosowane do składowania odpadów niebezpiecznych.

WYDATKI INWESTYCYJNE NA OCHRONĘ ŚRODOWISKA

Wydatki inwestycyjne ogółem na ochronę środowiska w województwie wyniosły 225,3mln zł i były wyższe o 21,9mln zł od poniesionych nakładów w 1999 roku. Stanowiły one 5,2% (w 1999r. - 5,1%) wydatków inwestycyjnych na gospodarkę narodową (w kraju – 4,6%, a w 1999r. – 6,8%) i stanowiły 3,8% wydatków krajowych na ochronę środowiska (w 1999r. – 2,4% wydatków krajowych).

Najwięcej środków finansowych (179,4mln zł; w 1999r. – 96,4mln zł), wydatkowano na gospodarkę ściekową i ochronę wód w tym na:

- oczyszczanie ścieków razem – 93,2mln zł (w 1999r. – 23,7mln zł), w tym oczyszczanie ścieków komunalnych – 59mln zł (w 1999r. – 21,2mln zł),
- kanalizację odprowadzającą ścieki – 73,3mln zł (w 1999r – 63,8mln zł),
- kanalizację odprowadzającą wody opadowe – 12,7mln zł (w 1999r – 4,7mln zł).

Na ochronę powietrza i klimatu przeznaczono kwotę 27,2mln zł (w 1999r. – 72,1mln zł), w tym na:

- urządzenia do redukcji zanieczyszczeń – kwotę 11,5mln zł (w 1999r – 6mln zł),
- nowe kierunki i technologie spalania oraz modernizacji systemów grzewczych – kwotę 11,55mln zł (w 1999r. – 28,1mln zł).

Na gospodarkę odpadami wydatkowano ogółem 13,3mln zł (w 1999r. – 23,9mln zł), w tym na :

- usuwanie, wykorzystanie i unieszkodliwienie odpadów przemysłowych i komunalnych – kwotę 7,1mln zł (w 1999r. – 11,7mln zł),
- budowę i urządzenie składowisk dla odpadów przemysłowych i komunalnych – kwotę 5,9mln zł (w 1999r.- 11mln zł),
- rekultywację hałd stawów osadowych i składowisk odpadów oraz innych terenów zdewastowanych i zdegradowanych – kwotę 264tys.zł (w 1999r. – 661,4tys.zł).

Na ochronę bioróżnorodności biologicznej i krajobrazu wydano kwotę 41,4tys.zł (w 1999r. – 54,9tys.zł). Kwotę tę przeznaczono na ochronę i odbudowę krajobrazu, gatunków i siedlisk.

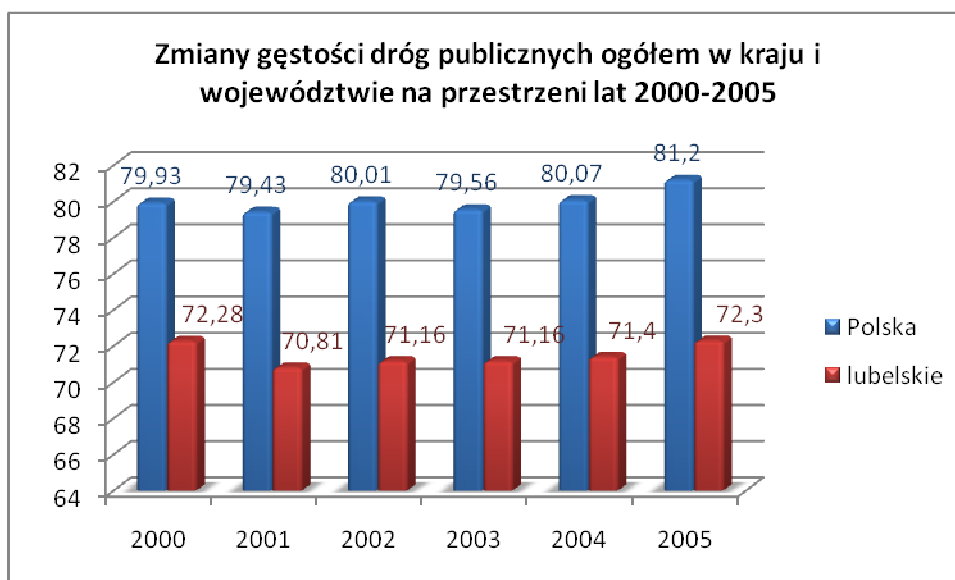
Na zmniejszenie hałasu i wibracji wydano w 2005 roku w województwie 137,8tys.zł (w 1999r. – 451,7tys.zł).

Przeprowadzona analiza poniesionych wydatków inwestycyjnych wskazuje, że jedynie wzrosły nakłady finansowe na gospodarkę ściekową i ochronę wód (86,1%). Ma to szczególne znaczenie wobec występujących dysproporcji między zaopatrzeniem województwa w wodę, a zorganizowanym odprowadzeniem i oczyszczaniem ścieków, co w konsekwencji wpływa niekorzystnie na stan czystości wód powierzchniowych.

KOMUNIKACJA I TRANSPORT

DROGI I TRANSPORT DROGOWY

W 2005 roku długość dróg publicznych ogółem w województwie wynosiła 29528,9 km (kraj - 381 463 km), w tym twardych - 18158 km (kraj - 253 781 km) i stanowiły one 61,5% długości dróg w województwie (kraj - 66,5%). W ogólnej długości dróg twardych województwa istniało 94km odcinków dróg dwujezdniowych tj. 0,42% dróg województwa (kraj – 1,27%). W porównaniu do kraju, gęstość sieci dróg publicznych województwa lubelskiego wynosiła 117,5 km/km² (kraj - 121 km/km²). Wskaźnik gęstości dróg publicznych twardych był wyraźnie niższy od krajowego i wynosił 72,3km/100km² (kraj - 81,2 km/100km²).

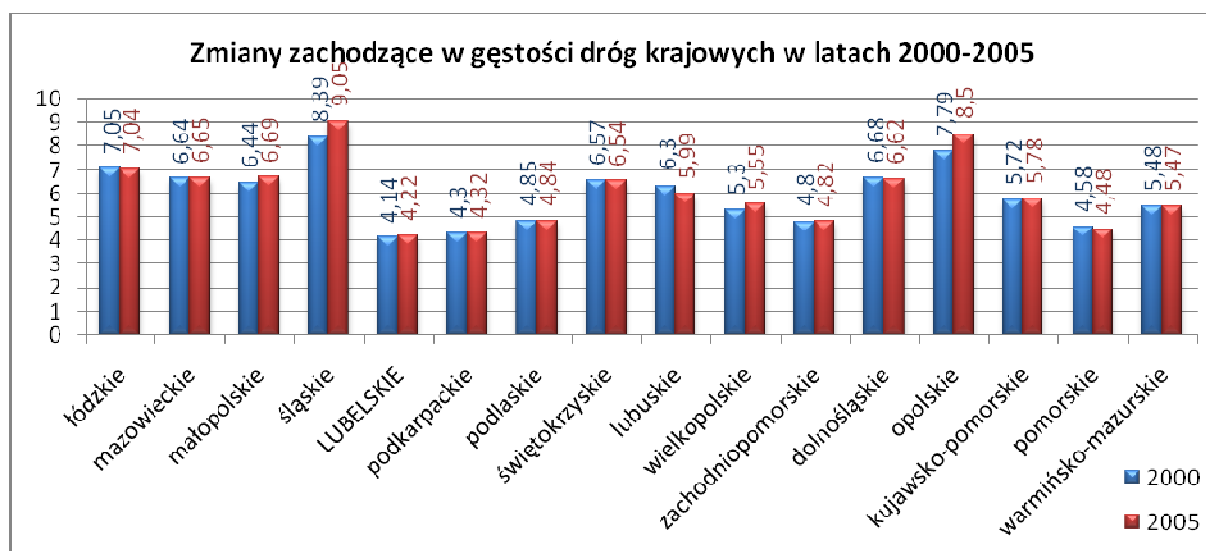

Źródło: GUS, WUS, roczniki 2001-2006

W województwie istniało 17238 km dróg twardych o nawierzchni ulepszonej, co stanowiło 94,9% wszystkich dróg twardych (kraj - 89,5%), wskaźnik gęstości wynosił 68,6km/100km² (kraj - 72,7km/100km²). W latach 2000 – 2005 w województwie zaobserwowano znaczny wzrost długości tych dróg – o 2648,3 km (o 18,1%).

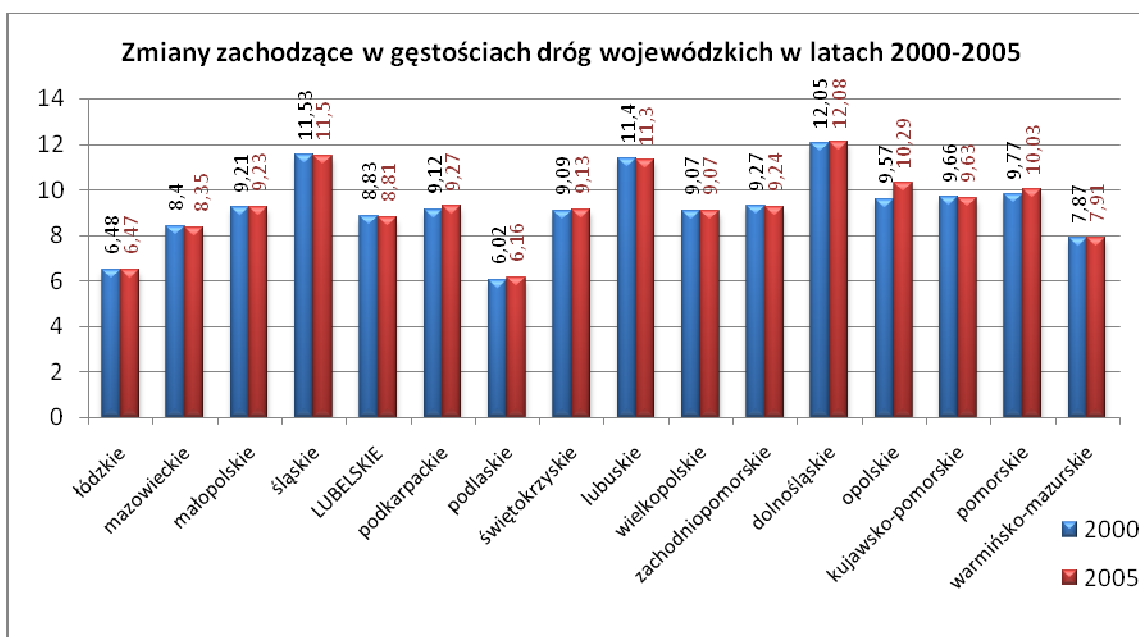
Na drogach województwa istniało: 1604 mostów i wiaduktów (kraj - 31,3tys.), w tym 1567 budowli stałych; 5 przepraw mostowych (kraj-106) oraz 10 tuneli i przejść podziemnych dla pieszych (kraj - 468). W okresie 5 lat nastąpił wzrost liczby obiektów mostowych ogółem o 91 obiektów (kraj o 518), w tym zwiększyła się liczba obiektów mostowych trwałych o 240 (kraj o 2412), a tymczasowych zmalała o 149 (kraj o 1904). Wzrosła także ilość przepraw mostowych o 4, natomiast zmniejszyła się liczba tuneli o 1 (kraj wzrost o 78szt.).

Sieć dróg krajowych, wobec braku autostrady i dróg ekspresowych ma największe znaczenie dla transportu międzynarodowego i krajowego. Pełni nadrzędną funkcję w całym systemie transportowym, wiąże województwo lubelskie z krajowym i europejskim systemem komunikacyjnym. Łączna długość dróg krajowych przebiegających przez obszar województwa wynosiła 1059,5km i stanowiła w województwie 5,8% wszystkich dróg publicznych twardych (kraj odpowiednio – 18254,4km i 7,3%). Na województwo lubelskie przypadało 5,8% długości dróg krajowych w Polsce. W 2005 roku wskaźnik gęstości dróg krajowych publicznych twardych wynosił 4,22 km/100km² (kraj - 5,84 km/100km²). W latach 2000 – 2005 nastąpił wzrost długości dróg krajowych o 19,5 km, czyli o 2%. Wszystkie drogi krajowe twarde posiadają nawierzchnię ulepszoną. W długości sieci dróg krajowych ok. 5% to odcinki nienormatywne, tzn. nie posiadają wymaganych parametrów technicznych dla danej klasy. W województwie jest 0,4% (4,2km) dróg o parametrach klasy S (obwodnica m. Piaski), 0,42% odcinków dwujezdniowych oraz 34,7% dróg krajowych o utwardzonym bitumicznym poboczu. Na drogach krajowych istniało 196 obiektów mostowych (stanowiących 4,3% ogólnej liczby w kraju), wszystkie są obiektami trwałymi oraz 5 tuneli i przejść podziemnych dla pieszych (kraj – 219).

Źródło: GUS, WUS, roczniki 2001-2006

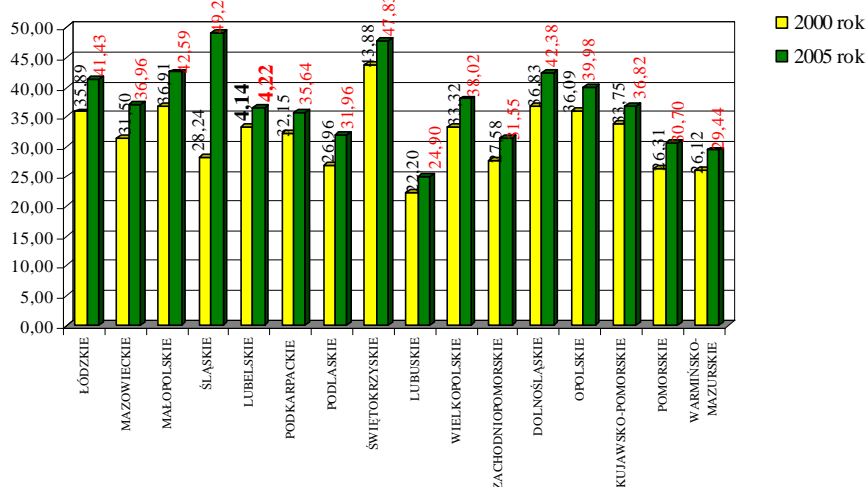
Układ dróg wojewódzkich umożliwia powiązania komunikacyjne miast powiatowych z ośrodkami regionalnymi i ponadregionalnymi. Część z nich stanowi alternatywne powiązania z województwami ościennymi (z podlaskim, podkarpackim i mazowieckim) oraz pełni funkcje łączników do przejść granicznych. Drogi wojewódzkie stanowiły 12,2% wszystkich dróg publicznych twardych o długości 2214,2 km (Polska – 28405,5 km). Wskaźnik gęstości dróg wojewódzkich publicznych twardych wynosił 8,81km/100km² (kraj - 9,08 km/100km²). W stosunku do 2000 roku nastąpił nieznaczny spadek długości tych dróg w województwie o 2,8km (o 0,2%), natomiast w kraju zaobserwowano wzrost o 226,5km (o 0,4%). Zmniejszenie długości sieci dróg wojewódzkich było wynikiem dokonywanych zmian ich przebiegu i zmian kategorii. Drogi wojewódzkie stanowiły 7,8% dróg tego typu w kraju. Długość dróg publicznych twardych o ulepszonej nawierzchni w 2005 roku wynosiła 2213,7 km, w porównaniu do 2000 roku odnotowano zmniejszenie ich długości o 3km. Należy podkreślić, że w województwie znajduje się nieutwardzony odcinek drogi wojewódzkiej o długości 3km w ciągu trasy nr 867 Sieniawa – Lubaczów – Werchrata – Hrebenne, na styku z województwem podkarpackim. Droga ta odgrywa istotną rolę dla połączeń pomiędzy przejściami granicznymi na wschodniej granicy. W 2005 roku na drogach wojewódzkich funkcjonowały 243 obiekty mostowe, wszystkie trwałe. W stosunku do 2000 roku nastąpił ich spadek o 5 obiektów, zaś w kraju - wzrost o 88 mostów.

Źródło: GUS, WUS, roczniki 2001-2006

Drogi powiatowe twarde pełnią funkcję układu podstawowego, umożliwiając powiązania komunikacyjne miast powiatowych z ośrodkami regionalnymi. Wobec nierównomiernego rozmieszczenia dróg wojewódzkich, zwłaszcza w południowo-wschodniej części regionu, pełnią one również funkcję dróg dojazdowych do przejść granicznych. Drogi powiatowe, łączące drogi krajowe z wojewódzkimi obsługują zarówno ruch regionalny jak i lokalny w połączeniach międzypowiatowych i międzygminnych. Długość dróg powiatowych w 2005 roku wynosiła 10837km, w tym drogi o nawierzchni twardej - 9186,6 km, tj. 84,8% ogólnej ich długości. W strukturze twardych dróg publicznych województwa, drogi powiatowe stanowiły 50,6% (kraj - 45,1%). Wśród dróg powiatowych twardych – ulepszoną (bezpylną) nawierzchnię posiadało 9120,1 km, tj. 50% dróg województwa – nastąpił wzrost o 19,6%. Drogi publiczne powiatowe twarde stanowiły 8,4% dróg tego typu w kraju. W latach 2000-2005 przybyło 129km dróg powiatowych twardych tj. wzrost o 1,42% (w kraju - o 1,62%). Wskaźnik gęstości dróg powiatowych twardych wynosił 36,57 km/100km² i zbliżył się do poziomu średniej dla kraju (kraj - 36,60km/100km²). Na drogach powiatowych istniały 664 obiekty mostowe, w tym 7 tymczasowych, 5 tuneli i przejść podziemnych.

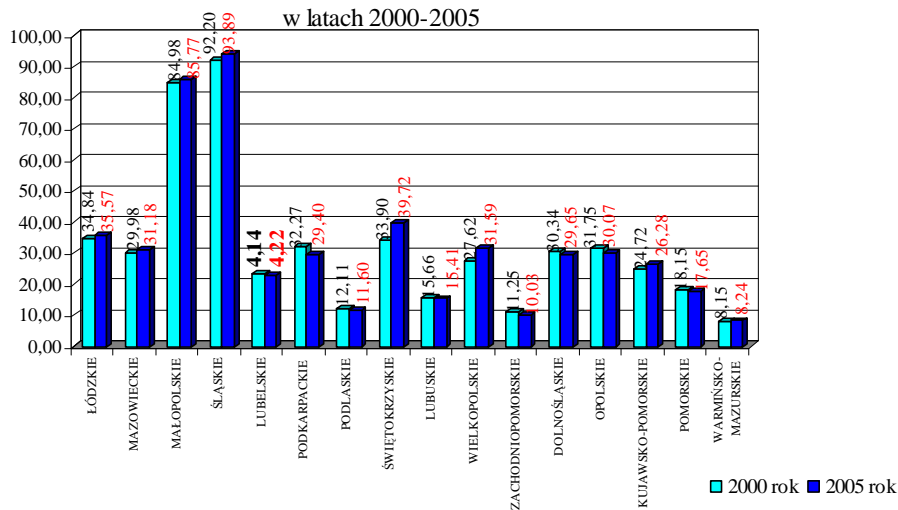
Zmiany zachodzące w gęstościach dróg powiatowych w województwie lubelskim na tle kraju w latach 2000-2005

Źródło: GUS, WUS, roczniki 2001-2006 (błąd danych dla województwa lubelskiego)

W 2005 roku długość dróg gminnych w województwie wynosiła 15414,8km, w tym twardych 5698 km, tj. 37% ogólnej długości. W strukturze twardych dróg publicznych województwa, drogi gminne stanowią 31,4% długości tych dróg (w kraju – 36,5%). Drogi gminne twarde o nawierzchni ulepszonej w województwie liczyły 4845,3 km, co stanowiło 85% twardych dróg powiatowych (w kraju - 77,2%). Wśród dróg gminnych - 9716,8 km to drogi gruntowe. Przez miasta regionu przebiegało 987,3km twardych dróg gminnych, tj. 17,3% twardych dróg gminnych województwa (kraj- 30,4%). Wskaźnik gęstości dróg gminnych publicznych twardych wynosił 22,68km/100km² (kraj - 29,64km/100km²). W latach 2000 - 2005 uległa zmniejszeniu długość tego typu dróg o 141 km (spadek o 2,41%, w kraju wzrost o 1,75%). Na drogach gminnych zlokalizowanych było 501 mostów i wiaduktów (4,5% ilości w kraju), w tym 471 budowli stałych. W 2005 roku funkcjonowało 5 przejść promowych (11% przepraw w kraju).

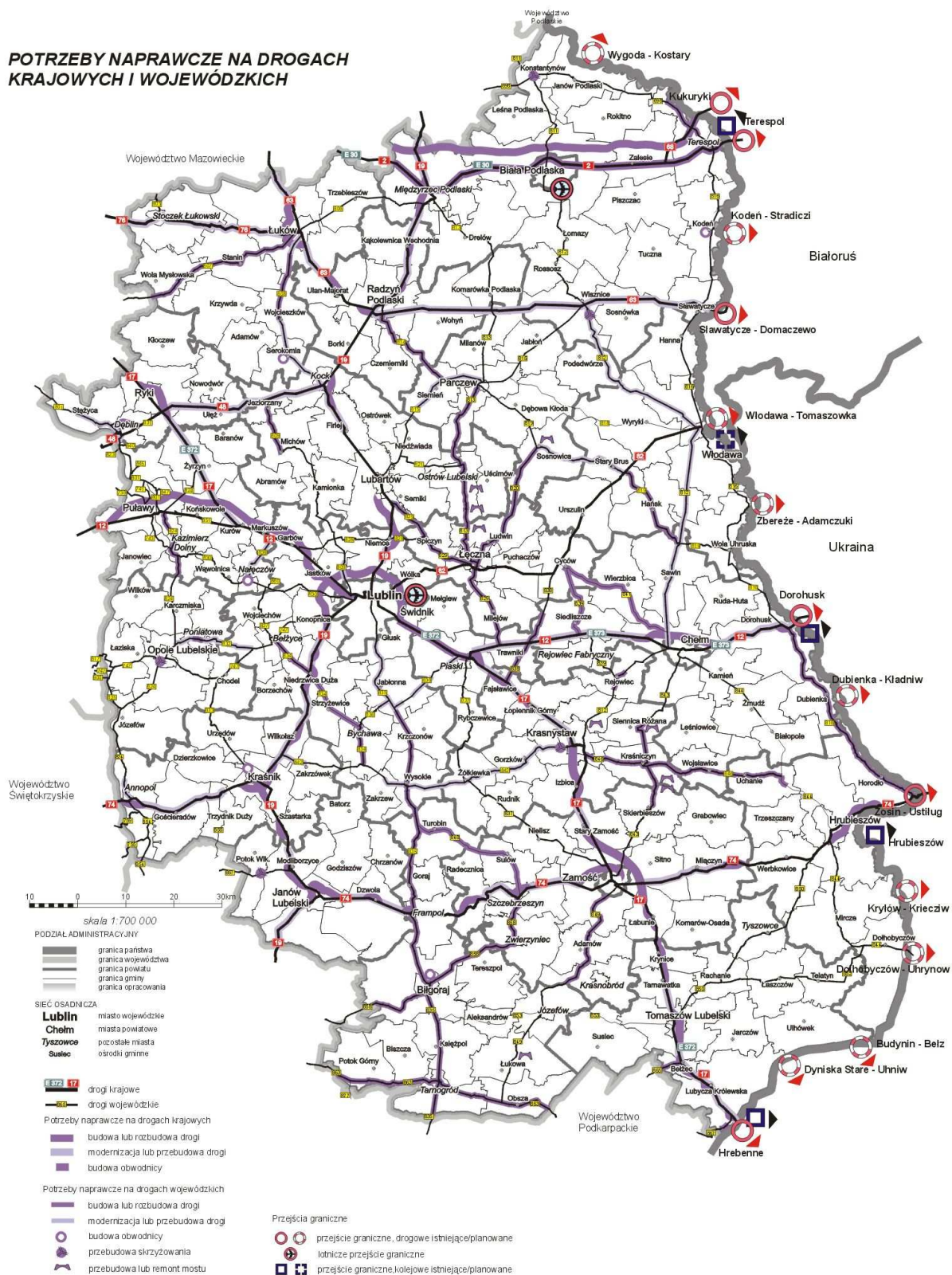
Zmiany zachodzące w gęstościach dróg gminnych w województwie lubelskim na tle kraju w latach 2000-2005

Źródło: GUS, WUS, roczniki 2001-2006 (błąd danych dla województwa lubelskiego)

WOJEWÓDZTWO LUBELSKIE

POTRZEBY NAPRAWCZE NA DROGACH KRAJOWYCH I WOJEWÓDZKICH

Źródło: Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad, Warszawa, 2007 rok;
Zarząd Dróg Wojewódzkich, Lublin, 2007 rok

Bureau Planowania
Przestrzennego w Lublinie

Jakość dróg na obszarze całego województwa jest generalnie niedostosowana zarówno do obecnych, jak i przewidywanych potrzeb. Mimo, iż w ostatnich latach nastąpiła nieznaczna poprawa w zakresie realizacji inwestycji transportowych, tzw. „luka infrastrukturalna” stanowi w dalszym ciągu jeden z zasadniczych problemów województwa, utrudniających kontakty zewnętrzne i wewnętrzne, wymianę handlową czy przyciąganie inwestorów zagranicznych.

Wg „Raportu o stanie technicznym nawierzchni sieci dróg krajowych” za 2005 rok (w ramach SOSN) stan techniczny nawierzchni w 46,2% na drogach krajowych był dobry, 29,8% – niezadawalający, a 23,9% dróg znajdowało się w stanie złym. Europejskie standardy nośności (11,5t/oś) spełniało tylko około 7,5% dróg krajowych, a pozostałe przenosiły nacisk do 8t/oś.

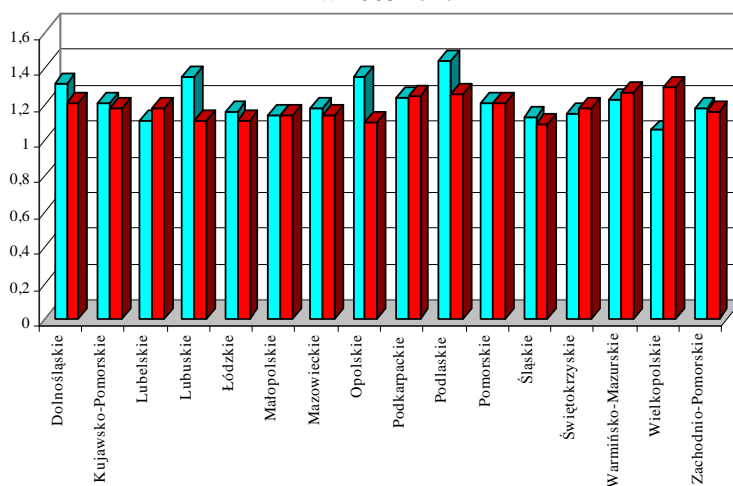
W odniesieniu do stanu technicznego nawierzchni na sieci dróg wojewódzkich należy podkreślić, że w latach 2005-2006 został zahamowany proces degradacji nawierzchni, o czym świadczy zwiększenie o 138,4km długości dróg w stanie dobrym i zadawalającym. Jednakże w dalszym ciągu w stanie złym znajdowało się 51,0% dróg wojewódzkich, niezadawalającym – 36,4%, a tylko – 12,6% dróg w stanie dobrym i zadawalającym (na podstawie „Oceny stanu nawierzchni sieci dróg wojewódzkich na terenie województwa lubelskiego wg stanu na dzień 31 grudnia 2006r.). Obserwowane wzrastające natężenie ruchu na drogach wojewódzkich wymaga wzmocnienia konstrukcji nawierzchni do przenoszenia ruchu o nacisku 10t/oś (obecnie 8t/oś).

Pomimo wzrostu długości dróg powiatowych, większość z nich nie posiada parametrów technicznych odpowiadającym ich klasom, zwłaszcza G i Z. Przeważająca część sieci dróg powiatowych nie spełnia wymogów w zakresie szerokości dróg i nośności nawierzchni (min.8t/oś). W złym stanie technicznym jest około 60% dróg powiatowych, 24% w stanie dostatecznym, a 16% w stanie złym.

Podstawowym warunkiem rozwoju przestrzennego, w tym gospodarczego jest wydajny i sprawny system transportowy. W województwie lubelskim podstawowym problemem ograniczającym swobodny ruch jest brak autostrady i sieci dróg ekspresowych pozwalających na szybkie przemieszczanie osób i towarów. Niekorzystne uwarunkowania rozwoju regionu wynikają również z nierównomiernego rozmieszczenia sieci dróg krajowych i wojewódzkich. Wskaźniki charakteryzujące długość i gęstość wymienionych dróg są niższe od wskaźników krajowych, co przekłada się na słabą dostępność transportową – szczególnie w północno-wschodniej i południowej części obszaru województwa. Drogi na większości swego przebiegu nie są dostosowane do obecnej struktury i wzrastającego ruchu, co niekorzystnie wpływa na wydolność sieci, a tym samym ogranicza ich przepustowość. Dużym problemem są również tzw. wąskie gardła dróg przebiegających przez miasta województwa i prowadzące do przejść granicznych. Mankamentem systemu transportu drogowego jest brak czytelnych rozwiązań dotyczących przebiegu ruchu tranzytowego przez obszary zurbanizowane. Cała sieć drogowa wykazuje liczne braki, a opóźnienia w budowie sprawnych połączeń drogowych transgranicznych polsko-białoruskich i polsko-ukraińskich, jak również brak drogi przygranicznej na kierunku północ-południe łączącej wszystkie przejścia graniczne we wschodniej Polsce, świadczy o niskiej dostępności komunikacyjnej województwa.

Średniobodowy ruch pojazdów samochodowych (SRD) w 2005 roku na sieci dróg krajowych w województwie lubelskim wyniósł 5966poj./dobę (kraj 8244) i był większy o 13,4% w stosunku do 2000 roku (w kraju o 17,6%). Obciążenie ruchem było nierównomierne dla całej sieci, wykazywało tendencję wzrostową wraz ze wzrostem rangi dróg w układzie funkcjonalnym. Na drogach międzynarodowych najmniejszy ruch poniżej 10000poj./dobę występował w województwach: lubelskim, podlaskim, świętokrzyskim i zachodniopomorskim. Należy tu wspomnieć, że w obszarze województwa lubelskiego do dróg międzynarodowych zaliczone są drogi nr 2,12 i 17.

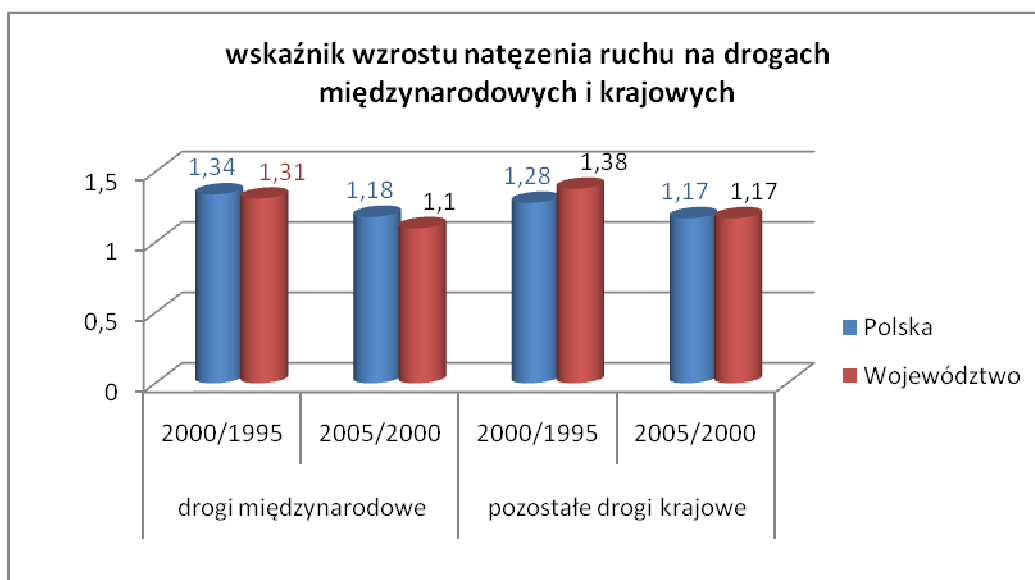
Średni dobowy ruch (SDR) na sieci dróg krajowych
w 2005 roku

■ wskaźnik wzrostu na drogach międzynarodowych 2005/2000 ■ wskaźnik wzrostu na drogach krajowych 2005/2000

Źródło: Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad, Warszawa 2006 rok.

Na drogach międzynarodowych SDR wyniósł 8342 poj./dobę (kraj - 13561 poj./dobę), zaś na pozostałych drogach krajowych 4785poj./dobę (kraj - 5990poj./dobę). Najbardziej obciążoną drogą była droga krajowa nr 12 (na odcinku Kurów – Piaski przebieg wspólny z drogą nr 17) prowadząca z Puław przez Lublin, Chełm do granicy państwa w Dorohusku - 9632 poj./dobę oraz droga krajowa nr 17 Ryki – Lublin – Zamość - Tomaszów Lubelski – granica państwa w Hrebennem - 8835 poj./dobę. Najwyższą dynamikę wzrostu wskaźnika średniego dobowego ruchu 2000/1995 odnotowano na drogach krajowych nr 12 – 3,40; nr 74 – 2,45; nr 19 – 2,12.

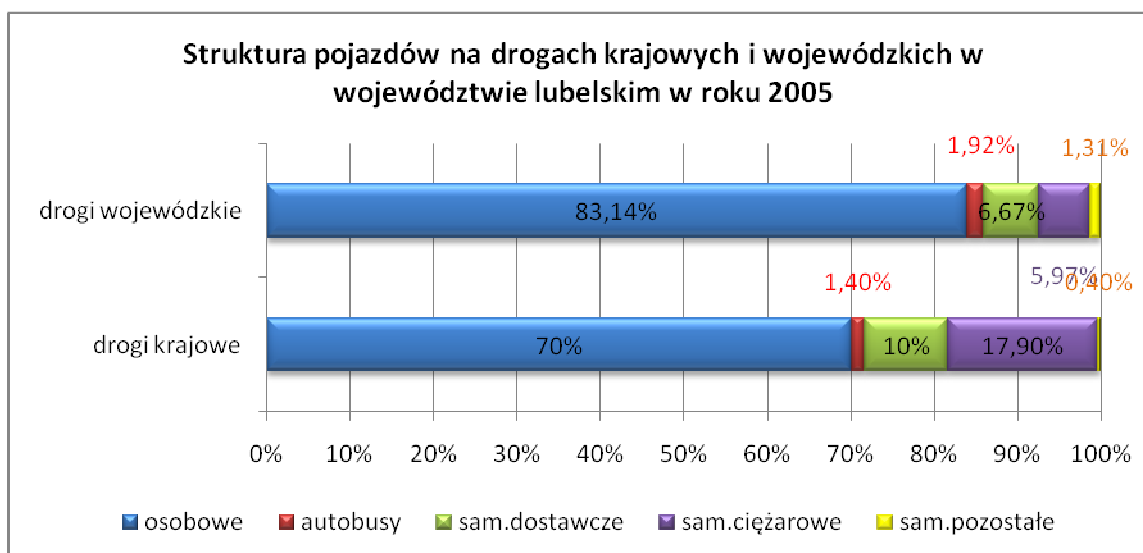

Źródło: Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad, Warszawa 2006 rok.

W odniesieniu do dróg wojewódzkich średnie dobowe natężenie ruchu w 2005 roku wynosiło 2322poj./dobę, zaś średni wskaźnik wzrostu ruchu w porównaniu z 2000 rokiem wyniósł 1,20 (kraj – 1,12). Najbardziej obciążonymi ruchem w 2005 roku były drogi: nr 835 SDR od 3420 do 14197poj./dobę; nr 801 SDR od 2417 do 9740poj./dobę; nr 833 SDR od 1732 do 10407poj./dobę; nr 830 SDR od 3429 do 5224poj./dobę; nr 858 SDR od 3429 do 5224poj./dobę.

Wzrost ruchu na drogach wojewódzkich (podobnie jak na drogach krajowych) był nierównomierny. Istnieją odcinki dróg wojewódzkich, na których ruch drogowy jak i jego wskaźniki wzrostu odbiegały znacznie od średniej dla całego województwa. Największe wskaźniki wzrostu SDR w porównaniu do 2000 roku miały miejsce na drogach: nr 832 w m. Poniatowa (o 2,40); nr 853 m. Józefów (o 2,23) i m. Smółsko (o 2,15); nr 863 w m. Obsza (o 2,08); nr 849 w m. Żdanów (o 1,81); nr 858 w m. Sól (o 1,76); nr 747 w Opolu Lubelskim (o 1,74); nr 808 w m. Świdry (o 1,64); nr 844 w m. Janki (o 1,57) w m. Łapiguz (o 1,54). Przeprowadzony w 2005 roku Okresowy Pomiar Ruchu na sieci dróg wojewódzkich wskazuje na znaczny wzrost natężenia ruchu w stosunku do wyników pomiaru przeprowadzonego w 2000 roku.

W strukturze pojazdów poruszających się po drogach krajowych i wojewódzkich województwa lubelskiego najwięcej było samochodów osobowych - 2248poj./dobę, samochodów ciężarowych - 319poj./dobę oraz samochodów dostawczych - 312 pojazdów/dobę. Po drogach średnio poruszało się 2328 pojazdów osobowych/dobę i 631 pojazdów towarowych/dobę, co wskazuje na blisko trzykrotny wzrost pojazdów osobowych przejeżdżających po drogach województwa. W latach 2000 - 2005 znaczny wzrost udziału w ruchu osiągnęły samochody ciężarowe z przyczepami - o 68%, dostawcze - o 43%, a samochody osobowe - o 29%.

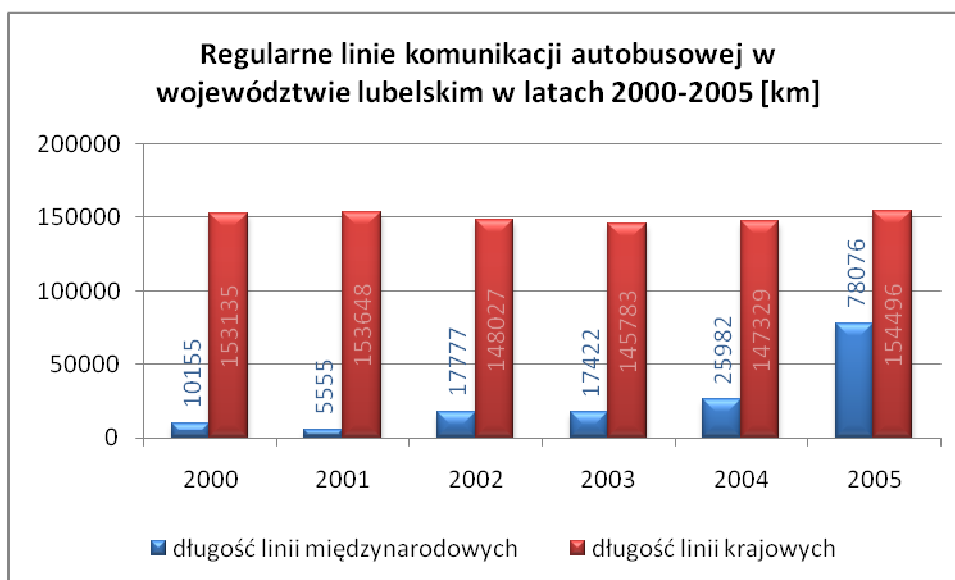

Źródło: Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad, Warszawa 2006 rok. Zarząd Dróg Wojewódzkich w Lublinie 2006 rok.

Generalnie należy stwierdzić, że nastąpił wzrost obciążenia dróg publicznych ruchem drogowym, szczególnie na ciągach dróg prowadzących do przejść granicznych i głównych wylotowych drogach z Lublina prowadzących poza granice województwa. Wzmożone natężenie obserwuje się także wokół większych ośrodków miejskich (Puławy, Zamość, Chełm, Biała Podlaska, Kraśnik, Janów Lubelski). Zmniejszanie natężenia ruchu będzie skuteczne m.in. poprzez przekwalifikowanie odcinków dróg na wyższe klasy lub zmianę kategorii drogi, zwłaszcza na tych odcinkach, które prowadzą do przejść granicznych.

W województwo istnieje najdłuższa sieć połączeń autobusowych w kraju, a trzon stanowią regularne połączenia krajowe. W 2005 roku w województwie było 2734 linii krajowych o długości 154,5tys.km, co stanowiło odpowiednio 10,77% – bez komunikacji miejskiej, natomiast linii międzynarodowych - 39 o długości 78,1tys. km (w kraju -11,4%). W okresie 2000-2005 r. wystąpił znaczny wzrost ilości linii międzynarodowych przy jednoczesnym spadku o 11,7% liczby linii krajowych. Długość linii międzynarodowych wzrosła o 67,9tys. km, a linii krajowych zmniejszyła się o 1,4tys.km. W ogólnej liczbie linii dominowały linie podmiejskie, zarówno w województwie jak i w kraju, stanowiąc odpowiednio 72,1% i 74,8.

W regionie istnieje 111 linii dalekobieżnych o długości 36979km. Województwo posiada połączenia autobusowe z wszystkimi ważniejszymi miejscowościami w kraju. W omawianym okresie uruchomione zostały 42 nowe połączenia autobusowe dalekobieżne (19423km). W 2005 roku przewoźnicy przewieźli 53 981 pasażerów na średnią odległość 33km przewozu jednego pasażera. Porównując z rokiem 2000 nastąpił spadek przewożonych pasażerów w województwie o 16 312,2 tys. (tj. o 23,2%), w kraju zanotowano spadek o 172 490 tys. (tj. o18,1%).

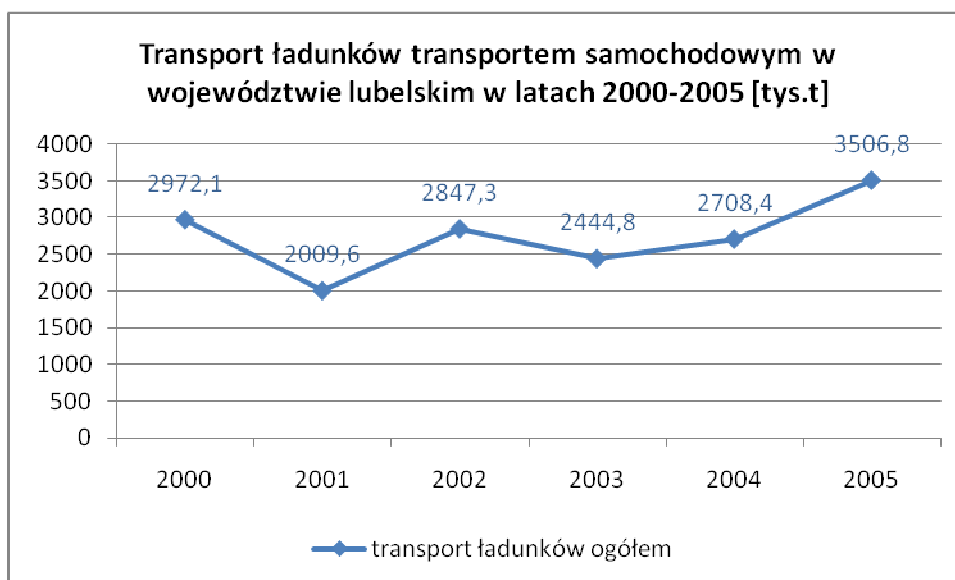

Źródło: GUS, WUS, roczniki 2001-2006

Liczba pojazdów ogółem w województwie w latach 2000-2005 roku znacznie wzrosła z 717,7tys. do 976,1tys. (7 miejsce w kraju), co dało wzrost o 36%. Obserwuje się także 20% wzrost liczby zarejestrowanych samochodów osobowych (2000 rok – 534,3tys., 2005 rok – 642,6tys.) W przeliczeniu na 1000 ludności liczba samochodów osobowych zwiększyła się z 239 w 2000 roku (kraj - 259) do 295 w 2005 roku (kraj - 323). Znaczące zmiany zaobserwowano w przyroście ciągników drogowych z 4,8tys. w 2000 roku (kraj-97,3tys.) do 6,3tys.(kraj - 127,7tys.) –w województwie o 30% (w kraju - o 31%). Zaznaczyła się również tendencja wzrostowa w odniesieniu do liczby samochodów ciężarowych z 93,4tys. w 2000 roku (kraj - 1783tys.) do 103,6tys.(kraj - 2177,9tys.) – w lubelskim o 11% w kraju jest o 22%.

Transport drogowy ładunków w województwie lubelskim w roku 2005 wyniósł ogółem 3,51mln ton (tj. 0,48% w kraju), w tym w przewozach międzynarodowych 884,1tys. ton (kraj 2,08%). Przewóz towarów w tonokilometrach wyniósł 1492,7mln (1,45% w kraju), w tym w przewozach międzynarodowych 1239,9mln tonokilometrów (2,82% w kraju). Średnia odległość przewozu 1 tonokilometra w transporcie samochodowym w województwie lubelskim wyniosła 96,4km (kraj - 111km).

W latach 2000 - 2005 przewóz ładunków transportem drogowym w województwie lubelskim zwiększył się znacząco, bo o 17,9% wobec spadku w kraju - o 0,3%. W analizowanym okresie występowały wahania w zakresie wielkości przewożonych towarów z tym, że najmniejszą wartość odnotowano w 2001 roku.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2006 rok

Wzrost ilości przewożonych ładunków transportem kołowym wskazuje na pilne podjęcie działań w kierunku poprawy dostępności komunikacyjnej województwa. W transporcie drogowym przede wszystkim powinna być zapewniona ciągłość ruchu pomiędzy głównymi ośrodkami nadawania i odbioru ładunków, w szczególności w ramach systemu TEN-T. Obecny stan sieci drogowej stanowi istotną barierę rozwoju gospodarczego.

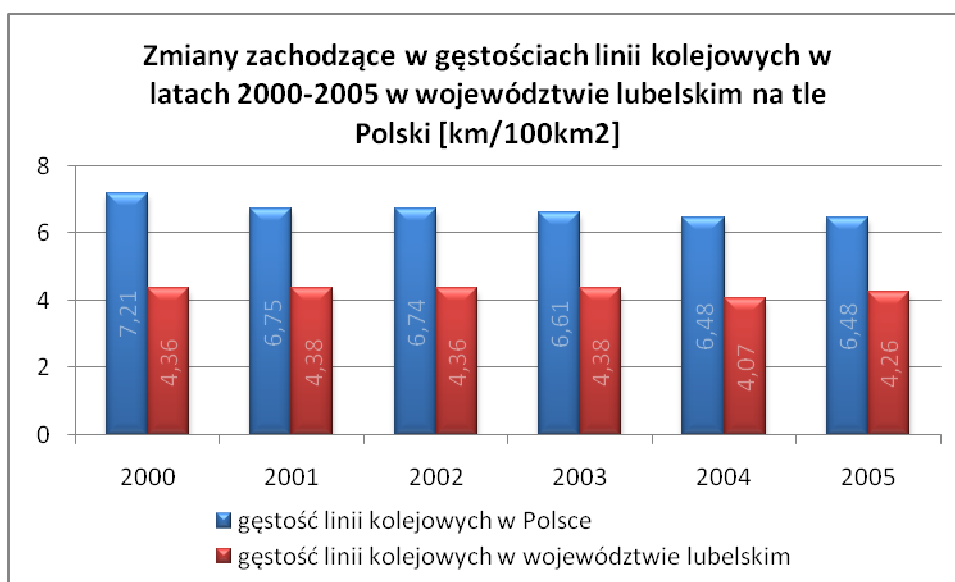
Stan nawierzchni dróg rzutuje na stan bezpieczeństwa użytkowników w ruchu drogowym. Na obszarze województwa w 2006 roku zarejestrowano 2211 wypadków drogowych, w których zginęło 341 osób, a 2754 osób doznało obrażeń. W porównaniu do 2000 roku wprawdzie uległa zmniejszeniu liczba wypadków o około 18%, jak i ofiar śmiertelnych o 5%, jednakże drogach Lubelszczyzny statystycznie w 100 wypadkach ginie więcej osób niż w małopolskim, śląskim czy pomorskim i dalszym ciągu wskaźnik ten jest wyższy od średniej krajowej. Podobna sytuacja dotyczy wskaźnika zdrowia publicznego, gdzie obserwuje się wskaźnik powyżej średniej dla kraju.

W kategoriach dróg najczęściej wypadków wydarzyło się na drogach powiatowych i gminnych 56,3% i 33,8% ofiar śmiertelnych, na drogach krajowych 22,1% (37,5% ofiar śmiertelnych), najmniej na drogach wojewódzkich 21,6% (28,7% ofiar śmiertelnych). Najmniej bezpieczne dla użytkowników ruchu drogowego są drogi krajowe: nr 12 – (6,8% wypadków); nr 17 – (4,9% wypadków) nr 19 – (6,2%). Należy zaznaczyć, że wzrost ilości wypadków odnotowano tylko na drogach krajowych 48 i 76, natomiast wzrost liczby ofiar śmiertelnych na drogach nr 19, 48, 74 i 76. Podkreślenia wymaga fakt, że na drodze nr 68 nie odnotowano żadnego wypadku. Spadek liczby wypadków zaobserwowano także na sieci dróg wojewódzkich z tym, że najczęściej wypadków zaobserwowano na drogach nr 835, 812 i 844. Biorąc pod uwagę wskaźniki bezpieczeństwa w odniesieniu do ilości wypadków przypadających na 1 km drogi, najbardziej niebezpiecznymi w ruchu drogowym są drogi: 803, 855, 806, 830, 865, 807 i 835. Natomiast na drogach nr 824, 806 i 747 wydarzyło się najczęściej wypadków w odniesieniu do pracy przewozowej.

Powyższe wskaźniki wskazują, że stan bezpieczeństwa ruchu drogowego w województwie lubelskim jest bardziej niekorzystny niż w kraju, co wymaga podjęcia radykalnych działań zmierzających do poprawy bezpieczeństwa ruchu.

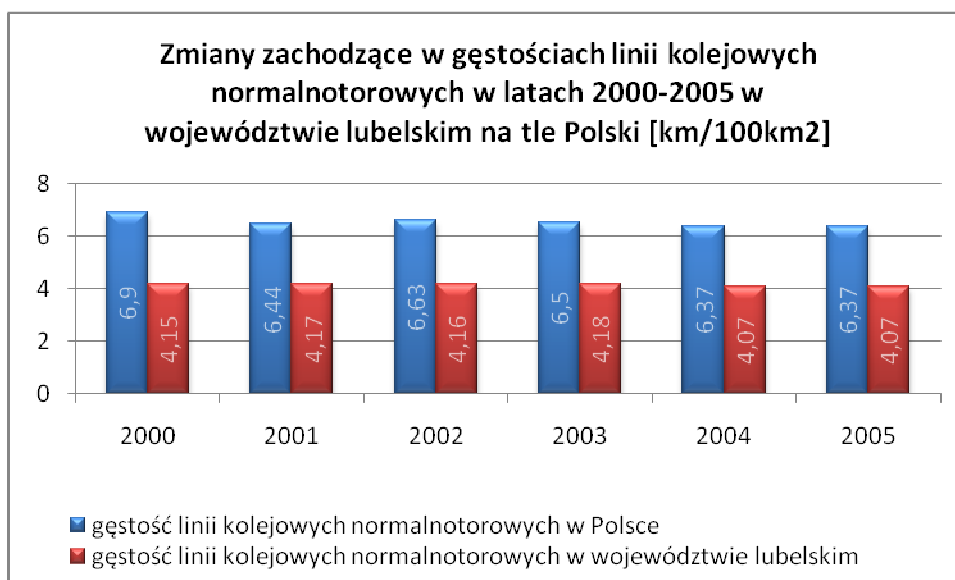
KOLEJ I TRANSPORT KOLEJOWY

O dostępności zewnętrznej i wewnętrznej województwa decyduje w dużym stopniu infrastruktura kolejowa. Pod względem długości linii kolejowych województwo lubelskie plasowało się na 11 miejscu w kraju (w 2000 roku – na 12). Na obszarze województwa lubelskiego w 2005 roku było eksploatowanych 1071 km linii kolejowych i stanowiło to 5,29% linii kolejowych eksploatowanych w kraju. Ponadto w województwie istniało 50km linii wąskotorowej. Gęstość linii kolejowych ogółem w województwie była niższa niż w kraju i wynosiła 4,3 km/km² (kraj - 6,5 km/km²). W stosunku do roku 2000 nastąpił niewielki spadek długości linii o 2,10%, w kraju znaczny - bo o 10,22%.

Źródło: GUS, WUS, roczniki 2001-2006

W ogólnej długości linii kolejowych występują linie normalnotorowe - 1021km. Wskaźnik zagęszczenia linii normalnotorowych w województwie wynosi 4,1 km/km² i jest najniższy w kraju (kraj - 6,4km/km²). Nastąpiło zmniejszenie długości linii normalnotorowych o 22km (o2%), w kraju spadek o 1732km (o 8%).

Źródło: GUS, WUS, roczniki 2001-2006

Linie zelektryfikowane (410 km) stanowiły zaledwie 38,8% ogółu linii w województwie, podczas gdy średnio w kraju zelektryfikowanych było 58,7% długości linii kolejowych. Podkreślenia wymaga fakt, że pomimo zmniejszania długości linii kolejowych obserwuje się tendencje wzrostowe dotyczące elektryfikacji linii. Linie zelektryfikowane w województwie stanowiły 3,45% linii zelektryfikowanych w kraju. W stosunku do 2000 roku nastąpił przyrost długości zelektryfikowanych linii w regionie o 25 km (o 6,5%, wobec spadku w kraju o 21 km (o 0,18%). Wskaźnik gęstości linii normalnotorowych zelektryfikowanych w województwie wynosił 1,6 km/100 km² i był najniższy w kraju (kraj 3,8km/km²). Udział linii zelektryfikowanych w stosunku do linii normalnotorowych wynosił w województwie - 40% (w kraju - 60%).

Niewielkie zmiany zaobserwowano w długości linii jednotorowych, wielkość ta wynosiła – 644 km (mniej o 1 km aniżeli w 2000 roku), natomiast w dwutorowych – 377 km (wzrost o 9 km).

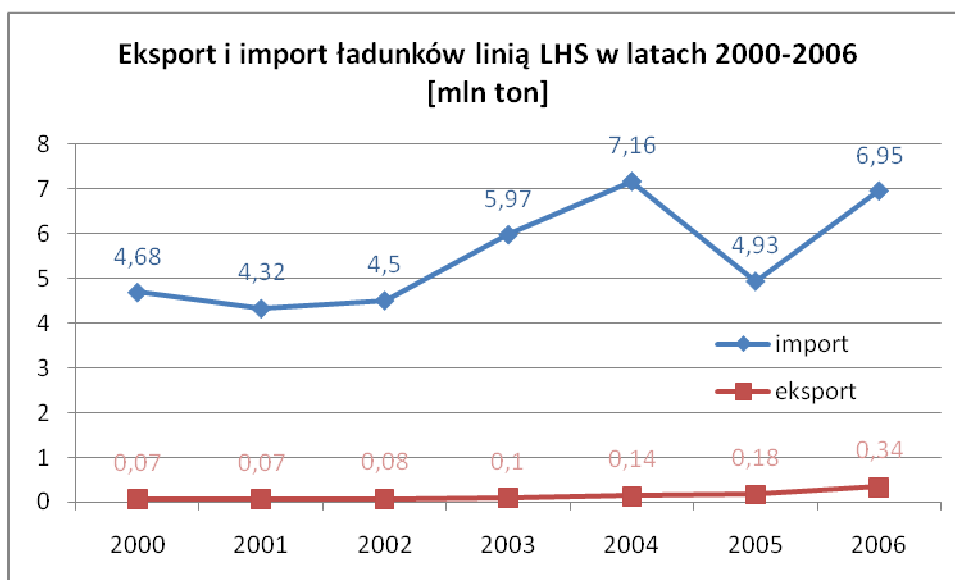
Kolejowe przewozy pasażerskie na terenie województwa lubelskiego prowadzone były na 9 liniach normalnotorowych o długości 688km. Wraz z dwiema liniami zawieszonymi w ruchu pasażerskim (nr 30 Lublin – Łuków i nr 81 Chełm – Włodawa o długości 153km) łączna długość linii, po których prowadzone były przewozy pasażerskie wynosiła 850km. Na wszystkich liniach kolejowych województwa lubelskiego średnio dobowo przewieziono 17057 pasażerów, rocznie ok. 6,2mln pasażerów (2,4% w kraju).

Średni dobowy potok podróżujących kolejami w województwie zmniejszył się w skali roku o 0,6%. W kraju również zaobserwowano gwałtowny spadek liczby użytkowników transportu kolejowego. Przyczyn tego stanu można upatrywać w przechodzeniu pasażerów z komunikacji publicznej do środków indywidualnych, co wynika m.in. z dynamicznego rozwoju motoryzacji. Powodem była też nieatrakcyjna oferta cenowa, niski standard taboru, niska częstotliwość kursowania, mały stopień bezpieczeństwa pasażerów oraz wydłużony czas przejazdu.

Kolej obsługuje przewozy towarów masowych, przewozy ładunków niebezpiecznych i przewozy nadzwyczajne. Wysoce niezadowolający jest stan przewozów intermodalnych z wykorzystaniem kolei. Przewozy towarowe, zarówno krajowe jak i międzynarodowe, w zbyt dużym stopniu realizowane są przez transport samochodowy. W ostatnich 10 latach udział przewozów intermodalnych w kolejowych przewozach ogółem wzrósł ponad 3-krotnie, jednakże przewozy te nadal stanowią marginalną część przewozów wykonywanych koleją. Sieć terminali kontenerowych i centrów logistycznych jest zbyt mała w stosunku do potrzeb.

Największe natężenie przewozów w transporcie międzynarodowym (import, eksport) odnotowano na linii nr 7. W odniesieniu do ogólnie wykonanej pracy przewozowej województwa w imporcie, największy transport odbywał się na linii nr 2 (71,9%), natomiast w eksporcie liniami: nr 2 (52%) nr 7 (41,8%) i nr 63 (5,2%). W transporcie kolejowym przewoźnicy Grupy PKP przewieźli w województwie ok. 56% ogólnej liczby towarów. Liniami Grupy PKP w 2005 roku wykonano 13,7% krajowego przewozu ładunków (import 38%, eksport 6,6%).

Tranzyt towarów odbywa się liniami nr 2, 63, 65, natomiast transport intermodalny prowadzony jest na liniach nr 2, 7, 65 i nr 30. Na uwagę zasługuje linia nr 65 – szerokotorowa Linia Hutnicza Szerokotorowa, którą przewozi się w ciągu roku około 4,4 – 7,3mln ton towarów, z czego niewielką część stanowią przewozy tranzytowe dla odbiorców z Europy Zachodniej.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Warszawa; Urząd Statystyczny w Lublinie, lata 2001-2006, obliczenia własne

Pod względem zagospodarowania w infrastrukturę kolejową obszar województwa lubelskiego należy do najsłabiej rozwiniętych regionów w Polsce. Magistralna linia E30, C E20 oraz linia nr 7 nie są przystosowane do przenoszenia dużych prędkości, w większości nie posiadają bezkolizyjnych skrzyżowań z drogami. W stanie dobrym, wymagającym tylko bieżącej konserwacji i utrzymania jest jedynie ok. 30% sieci. Pozostała część linii kolejowych jest w stanie dostatecznych i niezadowolającym co oznacza, że wymagają one poważnych robót naprawczych. Niewykonanie tych prac jest równoznaczne z koniecznością wprowadzania ograniczeń prędkości bądź wyłączeniem linii z eksploatacji. Zbyt mało jest linii zelektryfikowanych i dwutorowych. Stan techniczny linii kolejowych wymaga modernizacji, ponieważ systemy zabezpieczenia i stan podtorza nie spełniają podstawowych parametrów technicznych. Ponadto systemy zasilania, dworce i przystanki są przestarzałe i niedostosowane do wymogów bezpieczeństwa. Wyeksploatowany i przestarzały tabor kolejowy (z czego średni wiek wagonów wynosi ok. 25 lat) nie tylko ogranicza konkurencyjność usług kolejowych, ale nie pozwala też na wykorzystanie parametrów technicznych modernizowanych obecnie linii. Obserwowany w latach 2000-2005 wzrost przewozów towarów masowych wymagający intensyfikacji wykorzystania istniejącej infrastruktury, wskazuje na podjęcie działań w zakresie nie tylko modernizacji linii i stacji manewrowych, ale przede wszystkim budowy terminali przeładunkowych powiązanych z infrastrukturą drogową i lotniskową.

INFRASTRUKTURA GRANICZNA

Wschodnia granica województwa lubelskiego jest jednocześnie granicą Polski z Białorusią o długości 171,31km i Ukrainą – 296,26km oraz zewnętrzną wschodnią granicą Unii Europejskiej.

Proces rozwoju infrastruktury granicznej, wywołany zmianami politycznymi w Europie po 1989 roku, był bardziej intensywny na zachodnim i południowym, niż na wschodnim odcinku polskiej granicy, mimo znaczącego wzrostu ruchu granicznego z krajami b. ZSRR. W efekcie, istniejąca tutaj sieć przejść granicznych charakteryzuje się znacznie niższą gęstością niż na zachodzie i południu Polski. Jeżeli przyjmie się za kryterium długość granicy, przypadającej na jedno przejście drogowe (z wyłączeniem przejść turystycznych i małego ruchu granicznego), to wskaźnik ten średnio dla Polski wynosi aktualnie 37,5km, ale na granicy z Niemcami na jedno przejście drogowe przypada 21km, z Białorusią 70km, a z Ukrainą aż 89 kilometrów (planowane otwarcie dwóch nowych przejść drogowych na polsko - ukraińskiej granicy: w Dolhobyczowie i Budomierzu skróci tę przeciętną odległość między przejściami zaledwie do 67 km).

W obszarze województwa lubelskiego jest zlokalizowanych 12 przejść granicznych (wszystkie kategorii międzynarodowej), w tym: 6 drogowych (D), 4 kolejowe (K), 2 lotnicze (L). Te ostatnie zostały utworzone na czas określony i posiadają status tzw. dodatkowych przejść lotniczych.

Lp	Nazwa przejścia	Rodzaj	Zakres rodzajów ruchu granicznego
GRANICA POLSKO - BIAŁORUSKA			
1.	Kukuryki - Kozłowiczi	D	towarowy
2.	Terespol - Brześć	K	osobowy i towarowy
3.	Terespol - Brześć	D	osobowy
4.	Sławatycze - Domaczewo	D	osobowy (z wyłączeniem autobusów)
GRANICA POLSKO – UKRAIŃSKA			
1.	Dorohusk - Jagodzin	D	osobowy i towarowy
2.	Dorohusk - Jagodzin	K	osobowy i towarowy
3.	Zosin - Ustulug	D	osobowy

4.	Hrubieszów - Włodz. Wołyński	K	towarowy i osobowy
5.	Hrebenne - Rawa Ruska	K	osobowy
6.	Hrebenne - Rawa Ruska	D	osobowy i towarowy

LOTNICZE PRZEJŚCIA GRANICZNE

1.	Biała Podlaska	L	osobowy
2.	Świdnik	L	osobowy

W procesie zagospodarowania poszczególnych odcinków granicy, ważna rola przypada stałym komisjom dwustronnym do spraw przejść granicznych i infrastruktury, funkcjonującym na podstawie traktatów o dobrym sąsiedztwie. W ramach prac komisji polsko – ukraińskiej dokonano w 2006 roku weryfikacji postulatów dotyczących zagospodarowania granicy, zgłoszonych przez samorząd terytorialny, organizacje pozarządowe po obu stronach granicy i władze Euroregionu Bug, a w jej wyniku ustalono listę możliwych lokalizacji oraz chronologię realizacji zamierzeń w zakresie otwierania nowych przejść drogowych na lubelskim odcinku polsko – ukraińskiej granicy państwowej:

I	kolejność:	Dołhobyczów - Uhrynów i Zbereże - Adamczuki;
II	kolejność:	Dyniska Stare - Uhniw lub Budynin - Bełż;
III	kolejność:	Kryłów - Krecziw, Dubienka - Kładniw.

W ostatnich latach, w wyniku rozbudowy i modernizacji (przy wydatnej pomocy finansowej Unii Europejskiej), infrastruktura czterech spośród sześciu istniejących przejść drogowych została dostosowana do standardów wspólnotowych, w tym trzech największych przejść osobowo - towarowych (Kukuryki, Dorohusk i Hrebenne) o europejskim znaczeniu.

W sierpniu 2006 r. rozpoczęła się rozbudowa drogowego przejścia granicznego w Terespolu, której celem jest zwiększenie liczby pasów ruchu do 20 (po 10 na wjazd i wyjazd) i zarazem poprawa warunków przekraczania granicy oraz pełne dostosowanie infrastruktury przejścia do standardów Schengen. Bardzo trudne warunki geologiczne terenu i związana z nimi konieczność bardzo kosztownej wymiany gruntu na obszarze ok. 6ha spowodowała czasowe ograniczenie zakresu tej inwestycji do części południowej przejścia (wyjazdowej z Polski). Platforma wjazdowa (północna) będzie rozbudowywana po uzyskaniu dodatkowych środków inwestycyjnych w kwocie ok. 15 mln euro.

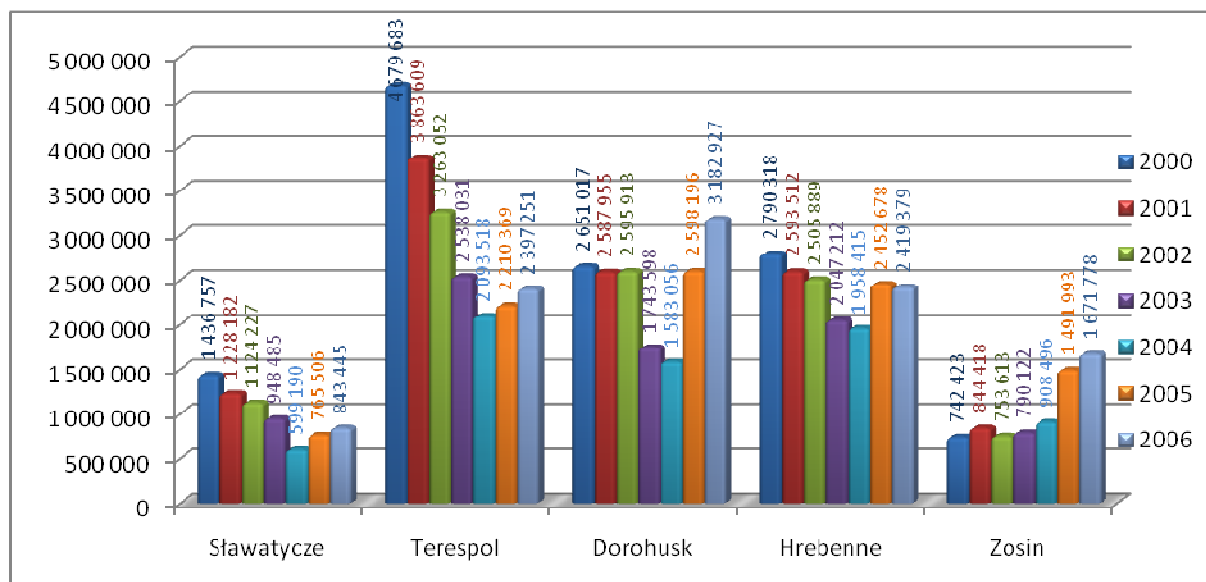
W przygotowaniu jest budowa drogowego przejścia granicznego Dolhobyczów – Uhrynów (granica polsko – ukraińska) dla międzynarodowego ruchu osobowego i samochodów ciężarowych do 3,5 ton, z infrastrukturą na terytorium RP, utworzonego porozumieniem międzyrządowym z 24 sierpnia 2005 roku (M.P. Nr 44 z dnia 30 czerwca 2006 r., poz. 468). Realizacja budowy jest wstępnie planowana na lata 2008 – 2009, pod warunkiem zabezpieczenia środków finansowych.

W 2005 roku opracowano i uzgodniono z zainteresowanymi służbami granicznymi koncepcję rozbudowy drogowego przejścia granicznego w Zosinie, która zakłada m.in. powiększenie jego obszaru i nową organizację ruchu oraz zastąpienie kontenerowych pawilonów trwałymi obiektami kubaturowymi. Administrator przejścia dysponuje odpowiednim terenem pod rozbudowę. Jednak prowadzenie dalszych prac nad rozbudową, a przede wszystkim określenie jej zakresu rzeczowego wstrzymywał brak stanowiska strony ukraińskiej w sprawie polskiej propozycji rozszerzenia rodzajów ruchu granicznego w tym przejściu o ruch towarowy do 3,5t, przedłożonej w nocie dyplomatycznej z dnia 29 sierpnia 2003 roku. Z otrzymanych informacji wynika, że obecny układ komunikacyjny miejscowości Ustilug nie zapewnia – zdaniem władz obwodu wołyńskiego – możliwości przejścia zwiększonego ruchu granicznego, zwłaszcza towarowego, w związku z czym nie można się spodziewać pozytywnej odpowiedzi na wyżej wspomnianą notę dyplomatyczną. W tej sytuacji, celowość zamierzenia inwestycyjnego, jego zakres rzeczowy i finansowy oraz przewidywane efekty muszą być ponownie, bardzo wnikliwie przeanalizowane.

Znowelizowana ustawa o ochronie granicy państwowej nałożyła na wojewodów (z dniem 1 stycznia 2006 r.) obowiązek stałego utrzymywania wszystkich rodzajów przejść granicznych, w tym kolejowych, z których cztery funkcjonują w województwie lubelskim. Poprzedni ich gestor, w ramach dostosowywania infrastruktury do europejskich standardów, przy pomocy PHARE wyposażył kolejowe przejście graniczne w Terespolu w nowoczesny terminal odpraw celnych, weterynaryjnych, fitosanitarnych i sanitarnych (w Kobylanach) oraz zrealizował część zaplanowanej modernizacji osobowej części przejścia. Do wykonania pozostały m.in.: budynek dla służb granicznych i celny magazyn depozytowy oraz parking. Zakończenie tej inwestycji oraz ewentualna realizacja innych przedsięwzięć inwestycyjnych na przejściach kolejowych wymaga jednak uporządkowania systemu zarządzania nimi. W obecnym stanie prawnym, tereny i obiekty kolejowych przejść granicznych stanowią własność spółek kolejowych, zaś wojewodowie nie mają możliwości inwestowania na terenach nie będących w ich zarządzie.

Samochody osobowe odprawiane są na pięciu przejściach granicznych: Terespol Brześć, Ślawatycze - Domaczewo, Dorohusk - Jagodzin, Hrebenne – Rawa Ruska, Zosin - Ustilug. W 2006 roku na przejściach granicznych odprawiono łącznie 4,991mln pojazdów, co

stanowiło 5% wszystkich odprawionych pojazdów na polskiej granicy, w tym na granicy polsko - białoruskiej – 1,949mln, a na granicy polsko - ukraińskiej – 3,042mln pojazdów. W porównaniu do 2005 roku na przejściach granicznych województwa nastąpił 9% wzrost odprawionych pojazdów. Ruch osobowy przez drogowe przejścia graniczne (wyjazdy i przyjazdy łącznie) wyniósł 10514,8tys.osób. Największy ruch odbywał się w Dorohusku (30,3%), Hrebennem (23,0%) i Terespolu (22,8%), najmniejszy zaś w Sławatyczach (8,0%).

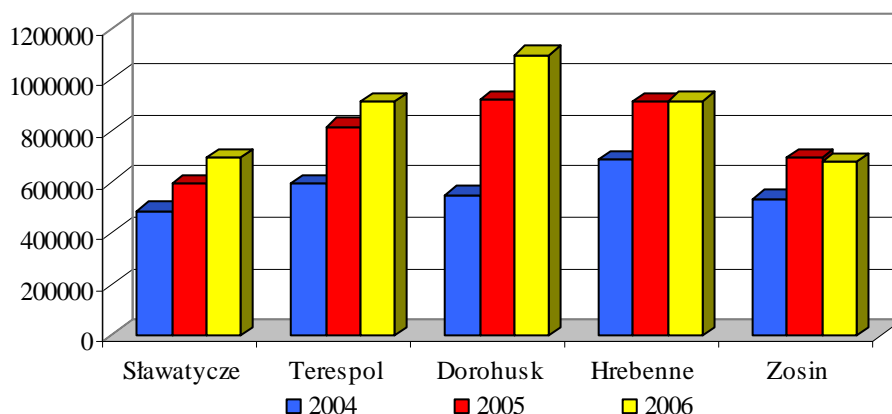

Źródło: Lubelski Zarząd Drogowych Przejść Granicznych, Lublin 2007 rok.

W 2006 roku ruch osobowy na drogowych przejściach granicznych w województwie lubelskim, w porównaniu do roku 2000 zmalał średnio o 14,5%, przy czym na granicy polsko – białoruskiej zmalał o 47%, natomiast na granicy polsko – ukraińskiej wzrósł o 17,6%. Największy wzrost przekroczeń granicy zanotowano w Zosinie (225,2%) natomiast w Terespolu - spadek o 48,8%.

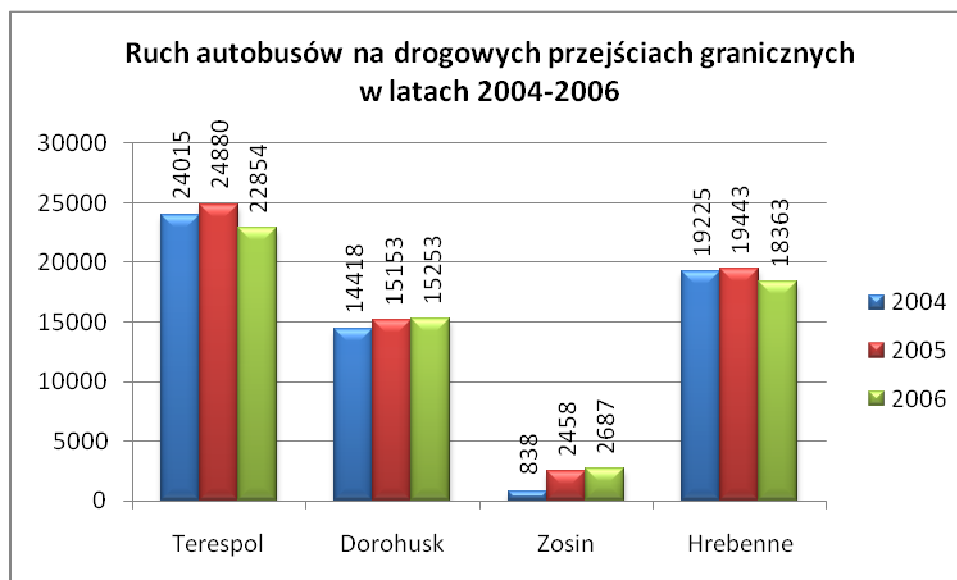
Na przejściach drogowych w 2006 roku odprawiono łącznie 4294,1tys samochodów osobowych, w tym na granicy polsko – białoruskiej – 1605,6tys., a na granicy polsko – ukraińskiej – 2688,5tys. pojazdów. W porównaniu do 2004 roku nastąpił znaczny wzrost ruchu samochodów osobowych (o ok. 50%), przy czym na przejściu drogowym w Dorohusku ruch ten wzrósł dwukrotnie (199,9%).

Ruch samochodów osobowych w latach 2004-2006

Źródło: Lubelski Zarząd Drogowych Przejść Granicznych, Lublin 2007 rok.

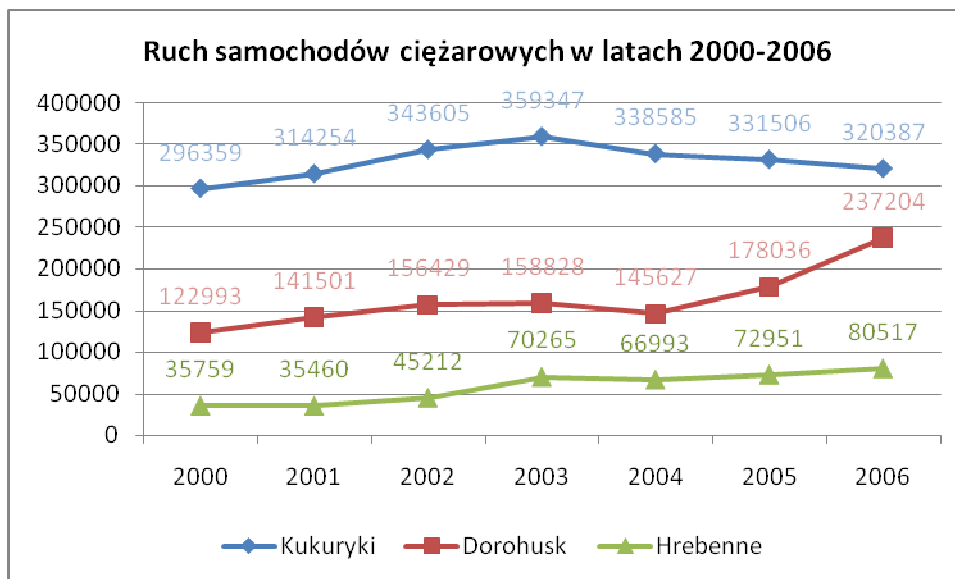
Autobusy odprawiane są na przejściu granicznym Terespol-Brześć, Dorohusk-Jagodzin, Zosin – Ustilug i Hrebenne – Rawa Ruska. W 2006 roku największy ruch autobusów miał miejsce na przejściu granicznym Terespol – Brześć (37,2% wszystkich autobusów odprawianych na przejściach w województwie lubelskim) i w Hrebenne – Rawa Ruska (31,0%). W porównaniu do 2004 roku nastąpił nieznaczny wzrost liczby przekroczeń w ruchu autobusowym (o 1,1%), przy czym ponad trzykrotny wzrost ruchu autobusów wystąpił na przejściu drogowym w Zosinie.

Źródło: Lubelski Zarząd Drogowych Przejść Granicznych, Lublin 2007 rok.

Samochody ciężarowe (w tym dostawcze do 3,5t masy całkowitej) odprawiane są na przejściach: Kukuryki – Kozłowiczi, Dorohusk – Jagodzin oraz Hrebenne – Rawa Ruska.

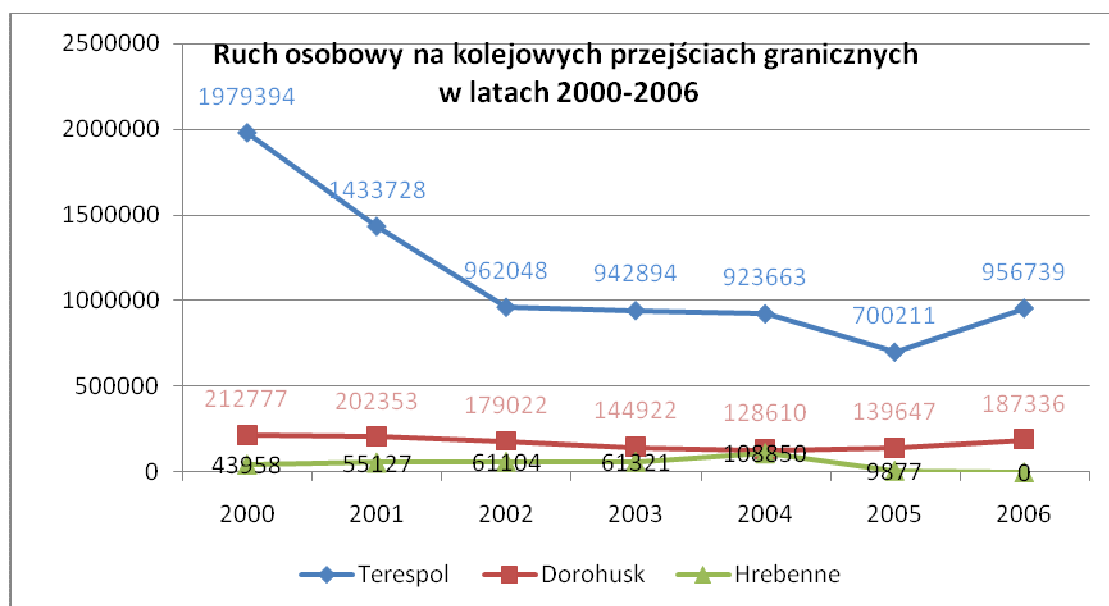
W 2006 roku odprawiono łącznie 638,1tys. samochodów ciężarowych, w tym na granicy polsko – białoruskiej 320,4tys., natomiast na granicy polsko – ukraińskiej 317,7tys. pojazdów. W porównaniu do roku 2000 na wszystkich przejściach granicznych nastąpił znaczny wzrost przejeżdżających samochodów ciężarowych o 40,2%, przy czym w Hrebennem o 125,2%, w Dorohusku – o 92,9%, w Kukurykach – o 8,1%.

Źródło: Lubelski Zarząd Drogowych Przejść Granicznych, Lublin 2007 rok.

W obszarze województwa lubelskiego funkcjonują cztery kolejowe przejścia graniczne: Terespol – Brześć, Dorohusk – Jagodzin, Hrubieszów – Włodzimierz Wołyński i Hrebenne – Rawa Ruska. Tutaj należy nadmienić, że przez przejścia graniczne w Hrubieszowie i Hrebennem od 2005r. wstrzymano kursowanie pociągów osobowych.

W 2006 roku ruch osobowy przez kolejowe przejścia w lubelskim wynosił 1144,1tys. osób, przy czym w Terespolu - 956,7tys. osób i w Dorohusku 187,3tys. osób. Na przestrzeni ostatnich lat zaobserwowano zmniejszenie liczby osób (o 48,8%) podróżujących koleją i przekraczających granicę wschodnią, w tym na kolejowym przejściu w Terespolu o 51,7%; w Dorohusku o 12%. Zmniejszyła się także ilość odprawianych pociągów osobowych z 9279 w 2000 roku do 7454 pociągów w 2006 roku (o ok. 20%).

Źródło: Lubelski Zarząd Drogowych Przejść Granicznych, Lublin 2007 rok.

W 2006 roku na przejściach granicznych odprawiono łącznie 17325 składów pociągów towarowych. W porównaniu do 2004 roku nastąpił nieznaczny (o 1,9%) spadek liczby odprawianych pociągów towarowych. W przewozach towarowych dominują składy pociągów na przejściach w Terespolu (8567) i Hrubieszowie (6122). Są to najważniejsze trasy komunikacji kolejowej przewożące znaczne masy towarów z zachodu na wschód i odwrotnie.

TRANSPORT LOTNICZY

W województwie lubelskim brak jest regionalnego portu lotniczego. Najbliżej położone lotniska to porty lotnicze w Warszawie i Rzeszowie. Z obszaru województwa lubelskiego w Rejestr Lotnisk Cywilnych Urzędu Lotnictwa Cywilnego zostały wpisane trzy lotniska: Radawiec, Świdnik i Zamość oraz jedno lądowisko sanitarne wpisane do rejestru lądowisk cywilnych - przy Wojewódzkim Szpitalu Specjalistycznym w Lublinie. Oprócz wymienionych lotnisk funkcjonuje lotnisko w Dęblinie o charakterze wojskowym, użytkowane jest przez Wyższą Szkołę Oficerską Sił Powietrznych. Lotniska w Świdniku i Białej Podlaskiej (byłe lotnisko wojskowe będące w zasobach Agencji Mienia Wojskowego) posiadają status tzw. dodatkowych lotniczych przejść granicznych utworzonych na czas określony.

Elementem podniesienia atrakcyjności regionu jest stworzenie lotniczej infrastruktury, umożliwiającej szybkie i sprawne kontakty z innymi obszarami zarówno na terenie kraju, jak również Europy i świata. Duże szanse szybkiego rozwoju komunikacji lotniczej stwarza możliwość wykorzystania istniejącej w regionie lubelskim infrastruktury lotniskowej.

Od 1999 roku stan sieci oraz stacji najwyższych napięć (linie 400kV i 220kV) na obszarze województwa nie uległ zmianie. Województwo Lubelskie zaopatrywane jest w energię elektryczną z Krajowego Systemu Energetycznego oraz elektrociepłowni Lublin Wrotków o mocy elektrycznej 235 MW i ciepłej 150 MW (oddanej do eksploatacji w 2002r.). Od momentu uruchomienia tej elektrociepłowni znacznie wzrosła produkcja energii elektrycznej. Elektroenergetyczna sieć przesyłowa spełnia obecnie podstawowe warunki bezpieczeństwa dostaw energii elektrycznej do odbiorców, ale wymaga modernizacji i przebudowy.

Odbiorcy energii elektrycznej na terenie województwa obsługiwani są przez Lubelskie Zakłady Energetyczne LUBZEL SA, Rzeszowski Zakład Energetyczny SA, Zamojską Korporację Energetyczną, Zakład Energetyczny Warszawa – Teren SA. Województwo lubelskie wykazuje jedną z większych na tle kraju dynamik przyrostu zużycia energii elektrycznej. Zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca w 2005r. wyniosło 612,3kWh (1999r.-559,6kWh, wzrost o około 8,7%). Mimo szybkiego wzrostu zużycia wskaźnika, ten jest niższy od poziomu krajowego (696,1kWh).

CIEPŁOWNICTWO

Długość sieci ciepłej przesyłowej w latach 1999-2005 wzrosła o 83,7 km (tj. o 14%) z 596 km do 679,7 (10 miejsce w kraju). Najlepiej rozwinięte systemy ciepłownicze funkcjonują tylko w ośrodkach miejskich. Zmalała liczba kotłowni zdalczynnych w związku z likwidacją przestarzałych źródeł ciepła w ramach porządkowania dużych systemów ciepłowniczych

GAZOWNICTWO

Województwo lubelskie zaopatrywane jest w gaz ziemny z krajowego systemu gazociągów wysokiego ciśnienia oraz układem lokalnych odgałęzień do stacji redukcyjno-pomiarowych. Łącznie w 2005 r. długość sieci gazowej rozdzielczej (bez połączeń do budynków i innych obiektów) wyniosła 6488,4km (kraj – 103670,6km).

Pod względem liczby odbiorców gazu z sieci (bez korzystających z gazomierzy zbiorczych) województwo lubelskie uplasowało się na 11 miejscu w kraju. Od 1999r. liczba odbiorców wzrosła w województwie o 9,1%, (kraj o 3,2%). W miastach zaś, liczba odbiorców stanowiła 85,8% (236,8tys.), na wsi 14,2% (39,0tys.).

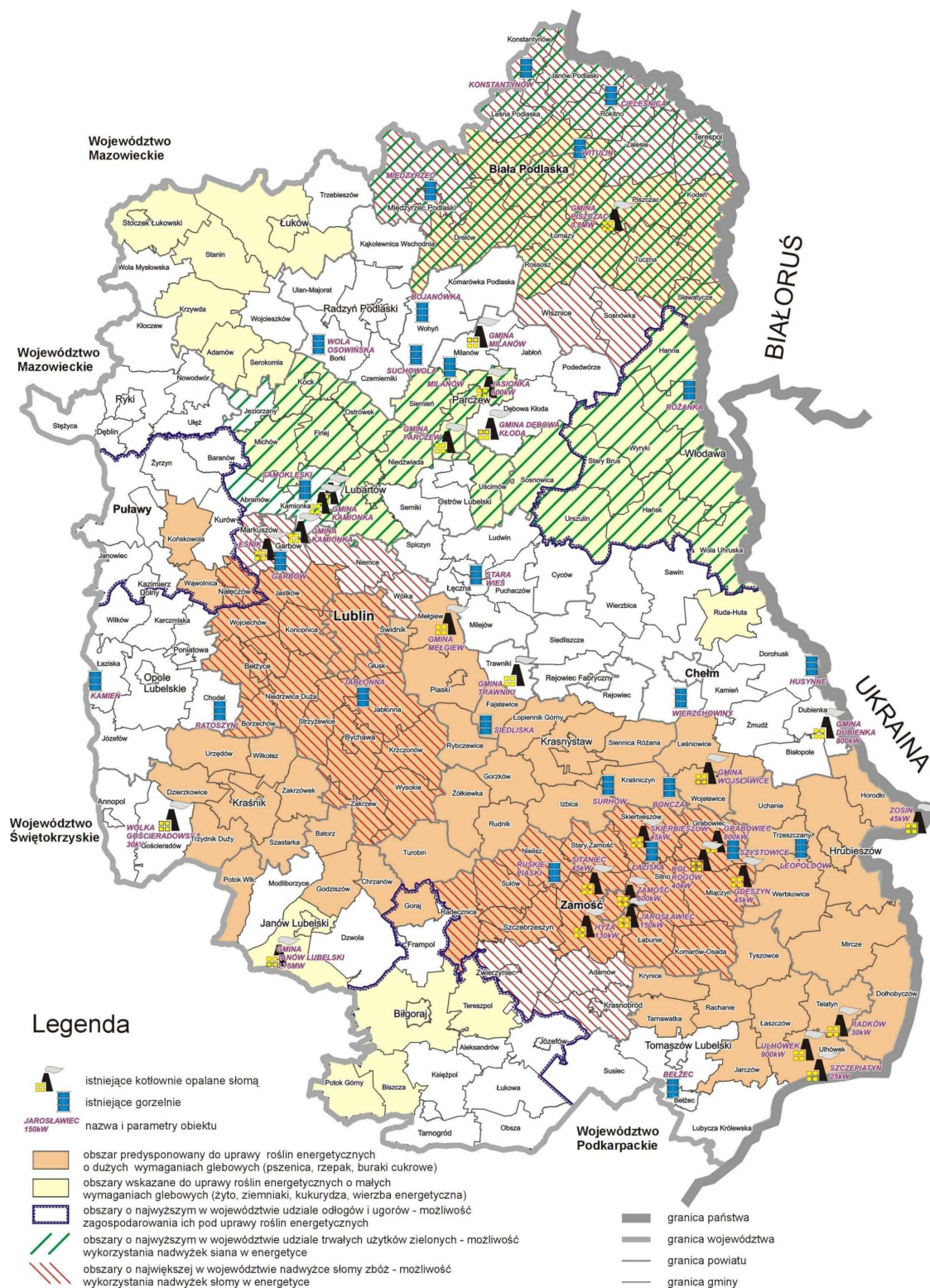
Na terenie województwa w 2005 r. działało 18 małych elektrowni wodnych o łącznej mocy zainstalowanej około 1,4 MW, z których energia elektryczna oddawana jest do sieci niskiego napięcia. Szacuje się, że w okresie do 2020 możliwe jest osiągnięcie mocy wszystkich małych elektrowni wodnych w regionie na poziomie około 3,0 MW. Nieliczne jeszcze (u prywatnych inwestorów) działają instalacje wykorzystujące energię wiatru, słońca, energię ziemi (pompy ciepła).

Kolejnym źródłem biomasy w województwie jest leśnictwo. Głównym dostawcą drewna są lasy państwowe, które dostarczają rocznie ok. 1 001,9 tys. m³. W 2002r. pozyskano ok. 1 235,5 m³ drewna, z czego na opał przeznaczono ok. 10% tj. ok. 120,0 tys. m³. Odpady przemysłu drzewnego wykorzystywane są lokalnie, głównie do produkcji ciepła lub pary technologicznej, a niewielkie nadwyżki są sprzedawane prywatnym odbiorcom.

Na terenie całego województwa zaleca się wykorzystanie energii słonecznej w sezonie letnim do podgrzania ciepłej wody użytkowej i w suszarnictwie. Należy wspierać wykorzystanie energii słonecznej również do celów grzewczych, jak konwencjonalnych systemów jak również promować rozwój ogniw fotowoltanicznych (PV).

WOJEWÓDZTWO LUBELSKIE

NIEKONWENCJONALNE ŹRÓDŁA ENERGII - BIOMASA

Źródło: Wojewódzki Program Rozwoju Alternatywnych Źródeł Energii dla Województwa Lubelskiego, Biuro Planowania Przestrzennego w Lublinie – 2004r.